

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

*Autentiškas vertimas
Vyriausybės kanceliarijos
Vyriausybės posėdžių skyrius
2026 08 27*

ANTRASIS SKYRIUS

BYLA AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

(Peticija Nr. 6383/17)

SPRENDIMAS

1 straipsnis – Valstybės atsakovės jurisdikcija dėl tariamų Konvencijos pažeidimų, padarytų pažeidžiant įtariamojo terorizmu teisę Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) Centrinės žvalgybos agentūros (CŽA) ypatingo perdavimo operacijų metu – Kylanti atsakomybė

3 straipsnis (materialinis ir procesinis aspektai) – Nežmoniškas elgesys atliekant pareiškėjo ypatingą perdavimą CŽA – Valstybės atsakovės bendrininkavimas CŽA aukštos vertės sulaikytųjų programoje, leidžiant JAV valdžios institucijoms valstybės atsakovės teritorijoje nežmonišškai elgtis su pareiškėju ir pervežti jį iš šios teritorijos, nepaisant realaus pavojaus, kad su juo ir toliau bus elgiama pažeidžiant 3 straipsnį – Neveiksmingas pareiškėjo pateiktų skundų dėl rimtų Konvencijos pažeidimų tyrimas

5 straipsnis – Neteisėtas ir slaptas pareiškėjo kalinimas CŽA slaptame kalėjime valstybės atsakovės teritorijoje – Valstybė atsakovė leido JAV valdžios institucijoms pervežti pareiškėją iš savo teritorijos, nors buvo realus pavojus, kad jis bus toliau slapta kalinamas

8 straipsnis – Pareiškėjo teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą apribojimas, kuris nėra „nustatytas įstatymu“ ir nėra pateisinamas, atsižvelgiant į tai, kad kalinimas buvo iš esmės neteisėtas ir slaptas

6 straipsnio 1 dalis (baudžiamasis aspektas) – 2 straipsnis (kartu su Šeštojo protokolo 1 straipsniu) – 3 straipsnis (kartu su Šeštojo protokolo 1 straipsniu) – Ypatingas perdavimas CŽA, nepaisant realaus ir numanomo pavojaus, kad JAV karinė komisija Gvantaname akivaizdžiai neužtikrins teisingo proceso ir gali paskirti mirties bausmę

13 straipsnis (kartu su 3, 5 ir 8 straipsniais) – Veiksmingų teisinės gynybos priemonių nebuvimas
46 straipsnis (Teismo sprendimo vykdymas) – Teismo išsamiai nurodytos individualios priemonės

Parengė kanceliarija. Neipareigoja Teismo.

STRASBŪRAS

2024 m. sausio 16 d.

GALUTINIS

2024 m. balandžio 16 d.

Šis sprendimas tapo galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį. Jame gali būti daromi redakcinio pobūdžio pataisymai.

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

Byloje al-Hawsawi prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko Arnfinn Bårdsen,

teisėjų

Jovan Ilievski,

Egidijaus Kūrio,

Pauline Koskelo,

Lorraine Schembri Orland

Diana Sârcu,

Davor Derenčinović,

ir *skyriaus kanclerio* Hasan Bakırcı,

atsižvelgdamas į:

peticiją (Nr. 6383/17) prieš Lietuvos Respubliką, kurią 2016 m. gruodžio 19 d. Teismui pateikė Saudo Arabijos pilietis Mustafa Ahmed Adam al-Hawsawi (toliau – pareiškėjas) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 34 straipsnį;

sprendimą pranešti apie peticiją Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė);

atsakovės Vyriausybės pateiktas pastabas ir pareiškėjo pateiktą atsakymą su pastabomis;

Tarptautinės teisininkų komisijos ir „Amnesty International“, kuriems skyriaus pirmininkas leido įstoti į bylą, pateiktus komentarus;

po svarstymo uždame posėdyje 2023 m. gruodžio 5 d.,

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

IVADAS

1. Byla susijusi su tvirtinimais dėl M. al-Hawsawi patirto kankinimo, netinkamo elgesio ir slapto, *incommunicado* kalinimo. Jis buvo vienas iš vadinamųjų CŽA „aukštos vertės sulaikytųjų“, kuris buvo paimtas į nelaisvę per Prezidento G. W. Bush pradėtą „karą su terorizmu“ po rugsėjo 11-osios išpuolių, ir 2002–2006 m., CŽA vykdant ypatingo perdavimo operacijas Europoje, buvo slapta kalinamas CŽA slaptuose kalėjimuose įvairiose šalyse, tarp jų, kaip įtariama, ir Lietuvoje. Pareiškėjas teigė, kad nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. arba nuo 2005 m. spalio 6 d. iki 2006 m. kovo 25 d. jis buvo laikomas CŽA slaptame kalėjime Lietuvoje. Byloje keliami klausimai pagal Konvencijos 2 straipsnį ir Šeštojo protokolo 1 straipsnį, taip pat Konvencijos 3, 5 straipsnius, 6 straipsnio 1 dalį, 8 ir 13 straipsnius.

FAKTAI

2. Pareiškėjas Mustafa Ahmed Adam al-Hawsawi yra Saudo Arabijos pilietis, gimęs 1968 m., šiuo metu laikomas internuotų asmenų įstaigoje JAV Gvantamo įlankos jūrų laivyno bazėje Kuboje. Teisme jam atstovavo

C. Esdaile, Londone (Jungtinė Karalystė) įsikūrusios nevyriausybės organizacijos REDRESS patarėjas teisės klausimais.

3. Vyriausybei atstovavo jos atstovė Europos Žmogaus Teisių Teisme K. Bubnytė-Širmenė.

4. Šalių nurodytas bylos faktinės aplinkybės galima apibendrinti taip.

I. ĮŽANGINIS FAKTINIŲ APLINKYBIŲ NUSTATYMO APTARIMAS

5. Pažymėtina, kad šioje byloje, kurioje, kaip ir keliose anksčiau Teismui pateiktose panašiose peticijose, skundžiamasi dėl slapto kalinimo, kankinimo ir netinkamo elgesio, kurį pareiškėjas tariamai patyrė Jungtinių Amerikos Valstijų valdžios institucijoms vykdant ypatingo perdavimo operacijas (žr. šio sprendimo 9–74 punktus), Teismas neturi galimybės jokia forma iš pareiškėjo tiesiogiai gauti parodymų apie skundžiamus įvykius (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, Nr. 28761/11, § 397, 2014 m. liepos 24 d.; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, Nr. 7511/13, § 397, 2014 m. liepos 24 d.; *Al Nashiri prieš Rumuniją*, Nr. 33234/12, §§ 16–17, 2018 m. gegužės 31 d.; *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, Nr. 46454/11, §§ 16–17, 2018 m. gegužės 31 d.).

Taip yra dėl CŽA perdavimo operacijų slaptumo ir pareiškėjo bylą nagrinėjančios karinės komisijos Gvantanamo nustatyto slaptumo lygio.

Slaptumo lygis ir atitinkami pareiškėjo ryšių su išoriniu pasauliu ir savo advokatais apribojimai buvo aprašyti, *inter alia*, 2020 m. sausio 28 d. pareiškimе, kurį pateikė pareiškėjo gynybos grupės vadovas advokatas Walter B. Ruiz, atstovaujantis pareiškėjui Gvantanamo karinėje komisijoje (žr. šio sprendimo 56–57 punktus).

6. Kaip ir pirmiau minėtose bylose, šioje byloje pareiškėjo pateikti faktai iš esmės buvo datų ir kitų elementų, susijusių su jo perdavimu, kalinimu ir elgesiu su juo CŽA nelaisvėje, elementų atkūrimas, pagrįstas įvairiais viešai prieinamais informacijos šaltiniais ir ekspertų parodymais, kuriuose buvo sugretinti įvairūs duomenys iš CŽA perdavimo operacijų dokumentų, kurie nuo 2009 m. buvo palaipsniui išslaptinti arba tapo prieinami.

II. ĮŽANGINĖS PASTABOS DĖL TEISMO TURIMŲ ĮRODYMŲ

7. Siekdamas nustatyti šios bylos faktines aplinkybes, be pareiškėjo ir Vyriausybės pateiktų dokumentinių įrodymų, Teismas pirmiausia rėmėsi faktais, teismų nustatytais pagal įrodymų standartą „be pagrįstų abejonių“ byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, ypač savo išvadomis dėl CŽA slapto kalėjimo Lietuvoje egzistavimo nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d. ir Lietuvos valdžios institucijų žinojimo apie CŽA perdavimo ir slapto kalinimo operacijas Lietuvos teritorijoje bei bendrininkavimo jas vykdant (žr. *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, §§ 18–19). Teismas taip pat rėmėsi ekspertų ir kitais parodymais,

surinktais byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, įskaitant toje byloje surengto faktų nustatymo posėdžio, per kurį žodinius parodymus davė senatorius D. Marty, taip pat ekspertai J. G. S. ir Crofton Black, viešą stenogramą. Be to, jis atsižvelgė į išsamią medžiagą, susijusią su CŽA vykdytu perdavimu ir slapto kalinimu, surinktą byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Al Nashiri prieš Rumuniją* (visos minėtos pirmiau).

III. BYLOS APLINKYBĖS

A. Teroristiniai aktai, kuriais įtariamas pareiškėjas

8. JAV valdžios institucijos mano, kad pareiškėjas buvo aukšto rango „Al-Qaida“ narys ir rėmė teroristų tinklą „Al-Qaida“ kaip tarpininkas, finansų valdytojas ir žiniasklaidos komiteto narys. Manoma, kad, be kita ko, jis padėjo pervežti į JAV ir finansuoti 2001 m. rugsėjo 11 d. lėktuvus pagrobčius asmenis, kad jie įvykdytų teroristinę išpuolį, kurį, kaip manoma, organizavo Khaled Sheikh Mohammed.

B. Vadinamoji Aukštos vertės sulaikytųjų programa (angl. *High-Value Detainee Programme*)

9. Nežinomą dieną po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykių Antiterorizmo centre (angl. *Counterterrorist Center*, toliau – AC) CŽA sukūrė programą, skirtą teroristams sulaikyti ir tardyti už JAV ribų. Vėlesniuose dokumentuose JAV institucijos programą vadino AC programa, bet galiausiai ji buvo pavadinta Aukštos vertės sulaikytųjų programa (toliau – AVS programa) arba Perdavimo, sulaikymo ir tardymo programa (angl. *Rendition Detention Interrogation Program*, toliau – PST programa). Europos Tarybos dokumentuose ji taip pat apibūdinama kaip „CŽA slaptųjų kalėjimų programa“ arba „ypatingo perdavimo programa“. Šioje byloje ji bus vadinama AVS programa.

10. AVS programa išsamiai aprašyta Teismo sprendimuose byloje *Husyan (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (Nr. 7511/13, §§ 47–69, 2014 m. liepos 24 d.), *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* (Nr. 46454/11, §§ 20–53, 2015 m. gegužės 31 d.), *Al Nashiri prieš Rumuniją* (Nr. 33234/12, §§ 22–61, 2018 m. gegužės 31 d.). Remiantis minėtu aprašymu, toliau pateikiamas sutrumpintas programos apibūdinimas.

1. CŽA programos, skirtos teroristams sulaikyti ir tardyti už JAV ribų, parengimas

11. 2009 m. rugpjūčio 24 d. JAV institucijos paviešino ataskaitą, parengtą CŽA generalinio inspektoriaus John Helgerson 2004 m. (toliau – 2004 m. CŽA ataskaita). 2004 m. gegužės 7 d. dokumentas „Speciali kovos su

terorizmu, sulaikymo ir tardymo metodų apžvalga. 2001 m. rugsėjo mėn. – 2003 m. spalio mėn.“, turintis A–F priedus, anksčiau buvo klasifikuojamas kaip „visiškai slaptas“ dokumentas. Jis buvo gerokai cenzūruotas; daugiau nei trečdalis šio 109 puslapių dokumento buvo užtušuotas.

12. Ataskaita, kurioje aprašomas laikotarpis nuo 2001 m. rugsėjo mėn. iki 2003 m. spalio mėn. vidurio, pradedama teiginiu, kad 2002 m. lapkričio mėn. CŽA operacijų direktoriaus pavaduotojas (toliau – ODP) informavo Generalinio inspektoriaus biurą (toliau – GIB), kad agentūra parengė AC programą, skirtą teroristams sulaikyti ir tardyti už JAV ribų.

13. AVS programos pagrindas buvo paaiškintas 4 ir 5 punktuose:

„4. [UŽTUŠUOTA] Agentūra pradėjo vykdyti kai kurių terorizmu įtariamų asmenų sulaikymą ir juos tardyti. Aukštos vertės sulaikytojo Abu Zubaydah paėmimas į nelaisvę ir pirminė apklausa 2002 m. kovo mėn. sukėlė agentūrai dilemą. Agentūra buvo spaudžiama daryti viską, kad užkirstų kelią naujoms teroristų atakoms. Aukšti agentūros pareigūnai manė, kad Abu Zubaydah neatskleidžia visos informacijos, kurią buvo bandoma išgauti taikant tuo metu leidžiamus tardymo metodus. Agentūros pareigūnai manė, kad reikalingas veiksmingesnis būdas išgauti informaciją apie grėsmes iš Abu Zubaydah ir galbūt iš kitų aukštos vertės sulaikytųjų – aukšto rango „Al-Qaida“ narių.

5. [UŽTUŠUOTA] Kalinimo ir tardymo veiksmų atlikimas CŽA tapo dideliu iššūkiu. Reikėjo nuspręsti, kur gali būti saugiai įsteigtos ir veikti kalinimo ir tardymo vietos, ir identifikuoti bei parengti kvalifikuotus pareigūnus, kurie galėtų atlikti kalinimo ir tardymo veiksmus. Kadangi buvo žinoma, kad „Al-Qaida“ nariai buvo išmokyti pasipriešinimo metodų, dar vienas iššūkis buvo nustatyti, kokius tardymo metodus pareigūnai galėtų teisėtai taikyti tam pasipriešinimui įveikti. Šiame kontekste AC, padedamas Techninės tarybos biuro (toliau – TTB), pasiūlė tam tikras didesnės fizinės prievartos priemones, kurias galima būtų naudoti apklausiant Abu Zubaydah. Visi šie svarstymai vyko laikotarpio iki 2001 m. rugsėjo 11 d. kontekste, kai CŽA vengė tardymų ir JAV kartojo politinius pareiškimus, kuriais buvo smerkiami kankinimai ir tarptautinė bendruomenė skatinama žmoniškai elgtis su politiniais kalintais ir sulaikytais asmenimis.“

14. Kaip toliau paaiškinta 2004 m. CŽA ataskaitoje, „ieškomi teroristai“ ir sulaikytieji buvo bendrai skirstomi į „aukštos vertės“ ar „vidutinės vertės“. Tai priklausė nuo jų galimai turėtos ir galėtos pateikti žvalgybos informacijos apie dabartines JAV kylančias terorizmo grėsmes kokybės. „Vidutinės vertės sulaikytieji“, manoma, turėjo mažiau tiesioginės informacijos apie terorizmo grėsmes, bet turėjo žvalgybinės vertės informacijos. „Aukštos vertės sulaikytųjų“ (taip pat vadinami AVS) paėmimui į nelaisvę, sulaikymui ir tardymui buvo teikiamas prioritetas. Kai kuriuose CŽA dokumentuose jie taip pat vadinami „aukštos vertės taikiniais“ (toliau – AVT).

2. *Sustiprinti tardymo metodai*

15. Kaip nurodyta 2004 m. CŽA ataskaitoje, 2002 m. rugpjūčio mėn. JAV Teisingumo departamentas pateikė CŽA teisinę nuomonę, kurioje buvo nustatyta, kad 10 specialių „sustiprintų tardymo metodų“ (toliau – STM)

turėtų būti taikomi įtariamiesiems teroristams ir tai nepažeistų kankinimų draudimo.

16. STM yra aprašyti 2004 m. CŽA ataskaitos 36 punkte:

„[1.] Dėmesį patraukiantis sugriebimas (angl. *attention grasp*): staigiu kontroliuojamu judesiu sulaikytasis sugriebiamas abiem rankomis už apykaklės abiejų galų. Tuo pačiu judesiu tardytojas pritraukia sulaikytąjį prie savęs.

[2.] Trankymo į sieną metodas (angl. *walling*): sulaikytasis pritraukiamas arčiau ir staigiu ir stipriu judesiu pastumiamas į lanksčią netikrą sieną taip, kad į ją atsitrenktų mentėmis. Sulaikytojo galvą ir kaklą palaiko aplink kaklą apvyniotas rankšluostis, kad nebūtų sužalotas kaklas.

[3.] Veido laikymas (angl. *facial hold*) yra naudojamas tam, kad sulaikytojo galva nejudėtų. Tardytojas uždeda delną ant bet kurios sulaikytojo veido pusės, pirštų galais nesiekdamas sulaikytojo akių.

[4.] Antausis (angl. *facial slap*) ar įžeidžiantis antausis (angl. *insult slap*): pirštai šiek tiek praskečiami, ir tardytojo delnas paliečia sritį tarp sulaikytojo smakro galo ir atitinkamos ausies spenelio galiuko.

[5.] Izoliavimas ankštoje erdvėje (angl. *cramped confinement*): sulaikytasis uždaromas ankštoje erdvėje, dažniausiai mažoje ar didelėje dėžėje, kurioje paprastai tamsu. Laikymas mažesnėje ankštoje erdvėje neviršija 2 valandų, o didesnėje gali tęstis iki 18 valandų.

[6.] Vabzdžių įmetimas į dėžę (angl. *insects placed in a confinement box*): į dėžę, kurioje uždarytas sulaikytasis, įmetamas nenuodingas vabzdys.

[7.] Stovėjimas prie sienos (angl. *wall standing*): sulaikytasis turi stovėti 4–5 pėdų atstumu nuo sienos, pėdos – pečių plotyje. Jo rankos ištiestos į priekį, pirštai remiasi į sieną, taip išlaikydami kūno svorį. Sulaikytajam neleidžiama keisti nei rankų, nei kojų padėties.

[8.] Įsitempimo padėtys (angl. *stress positions*): sulaikytasis sėdi ant grindų ištiestomis kojomis, rankos pakeltos virš galvos, arba klūpo ant žemės atsilošęs atgal 45 laipsnių kampų.

[9.] Trukdymas miegoti (angl. *sleep deprivation*): negali trukti ilgiau nei 11 dienų iš eilės.

[10.] Skandinimo imitavimas (angl. *waterboarding*): sulaikytasis pririšamas prie suolo, jo pėdos laikomos aukščiau nei galva. Sulaikytojo galva įtvirtinama, ir tardytojas uždeda skudurą ant sulaikytojo burnos ir nosies, ant skuduro kontroliuojamai pildamas vandenį. Sulaikytasis negali įkvėpti 20–40 sekundžių, tai jam sukelia skendimo ir dusimo jausmą.“

17. 2004 m. CŽA ataskaitos F priede (2003 m. rugsėjo 4 d. Medicinos paslaugų biuro (toliau – MPB) gairės dėl medicininės ir psichologinės pagalbos tardant sulaikytuosius projekte) nurodomi „teisiškai patvirtinti tardymo metodai“.

Taip pat nurodoma, be kita ko, kad „paimtiems į nelaisvę teroristams, kurie perduoti CŽA tardyti, gali būti taikomi įvairūs teisiškai patvirtinti tardymo metodai. <...> Jais siekiama psichologiškai „palaužti“ sulaikytąjį, padidinti jo pažeidžiamumo ir bejėgiškumo jausmą, sumenkinti arba palaužti jo valią priešintis <...> bandymams iš jo išgauti svarbios žvalgybos informacijos.“

Metodai pagal didėjantį intensyvumo laipsnį yra tokie:

1) Standartiniai metodai (t. y. be fizinio ar žymaus psichologinio spaudimo): plaukų nuskutimas; išrengimas; sauskelnių naudojimas (paprastai ne ilgiau nei 72 valandų laikotarpiais); gobtuvo naudojimas; izoliacija; nuolatinio triukšmo ar garsios muzikos leidimas (neviršijant decibelų, galinčių pažeisti klausą, skaičiaus); nuolatinė šviesa arba tamsa; uždarymas nemaloniai šaltoje patalpoje; maisto ribojimas, įskaitant sumažintą kalorijų skaičių (tačiau pakankamą bendrai sveikatos būklei palaikyti); supančiojimas tiesioje, sėdimoje ar gulimoje padėtyje; apipylimas šaltu vandeniu (angl. *water dousing*); trukdymas miegoti (iki 72 valandų).

2) Sustiprinti metodai (naudojant fizinį spaudimą ar psichologinį spaudimą, viršijantį tai, kas aprašyta pirmiau): dėmesį patraukiantis sugriebimas; veido laikymas; įžeidžiantis antausis; smūgis į pilvą; sauskelnių naudojimas ilgesnį laiką; trukdymas miegoti (daugiau nei 72 valandas); įsitempimo padėtys: klūpojimas pasvirus į priekį ar atsilošus atgal ar kaklą atrėmus į sieną; trunkymas į sieną; izoliavimas ankštoje erdvėje (uždarymas dėžėje) ir skandinimo imitavimas.

18. 2004 m. CŽA ataskaitos C priedas (2002 m. rugpjūčio 1 d. memorandumas, skirtas John Rizzo, einančiam CŽA generalinio patarėjo pareigas) buvo parengtas generalinio prokuroro padėjėjo Jay S. Baybee. Jame rašoma apie STM taikymą Abu Zubaydah, kuris buvo pirmasis aukšto rango „Al-Qaida“ kalinys ir kuriam buvo taikomi minėti tardymo metodai. Šis dokumentas, kuriame pateikiama įslaptinta specifinių tardymo metodų, siūlomų taikyti Abu Zubaydah, analizė, buvo išslaptintas 2009 m.

Jame rašoma, kad „nėra tyčia siekiama sukelti didelį psichologinį skausmą ar kančią <...>“, todėl „šių metodų taikymas atskirai ar per tardymą“ nepažeidė kankinimo draudimo, kaip tai apibrėžta Jungtinių Amerikos Valstijų kodekso 18 antraštinės dalies 2340 skirsnyje.

19. Kaip teigiama JAV Teisingumo departamento ataskaitoje, CŽA psichologai pasiūlė taikyti 12 STM apklausiant Abu Zubaydah: dėmesį patraukiantį sugriebimą; trunkimą į sieną; veido laikymą; antausį (ar įžeidžiantį antausį); izoliavimą ankštoje erdvėje; vabzdžius; stovėjimą prie sienos; įsitempimo padėtis; trukdymą miegoti; sauskelnių naudojimą; skandinimo imitavimą; 12-o STM pavadinimas buvo užtušuotas.

3. Abu Zubaydah taikytų STM platesnis naudojimas

20. 2004 m. CŽA ataskaitoje teigiama, kad vėliau CŽA generalinio patarėjo biuras (*Office of General Counsel*, toliau – GPB) tęsė konsultacijas su JAV Teisingumo departamentu tam, kad Abu Zubaydah taikytus STM būtų galima taikyti ne tik jam.

Pasak ataskaitos, „tai baigėsi tuo, kad buvo parengtas dokumentas be datos ir be parašo, pavadintas „Teisiniai principai, CŽA taikomi paimtų į nelaisvę „Al-Qaida“ narių sulaikymui ir tardymui“. Kai kurios šio dokumento dalys buvo perkeltos į 2004 m. CŽA ataskaitą, kurioje cituojamos šios pastraipos:

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

„[Kankinimus draudžianti] konvencija leidžia naudoti [žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį] ypatingomis aplinkybėmis, tokiomis kaip nepaprasta nacionalinė padėtis ar karas. <...> „Al-Qaida“ narių tardymo metodai nepažeidžia Penktosios ir Keturioliktosios pataisų, kadangi šios nuostatos netaikomos ekstrateritoriškai; jos taip pat nepažeidžia Aštuntosios pataisos, kadangi ji taikoma tik asmenims, kuriems buvo skirtos baudžiamosios sankcijos. <...>

Joks federalinis įstatymas ar kitas teisės aktas nėra pažeidžiamas, kai naudojamos toliau išvardytos priemonės ir panašūs patvirtinti metodai, jei CŽA tardytojai specialiai nesiekia sukelti sulaikytajam didelio fizinio ar psichologinio skausmo ar kančių (t. y. jie veikia įsitikinę, kad jų elgesys nesukels skausmo ar kančių): izoliacija, sumažintas maisto kalorijų skaičius (palaikantis tik bendrąsias sveikatos funkcijas), skaitymo medžiagos nebuvimas, garsi muzika arba nuolatinis triukšmas (apskaičiuotais decibelais, kad nebūtų padaryta žalos sulaikytųjų klausai), dėmesį patraukiantis sugriebimas, trankymas į sieną, veido laikymas, antausis (įžeidžiantis antausis), smūgis į pilvą, izoliavimas ankštoje erdvėje, stovėjimas prie sienos, įsitempimo padėtys, trukdymas miegoti, sauskelnių naudojimas, nekenksmingų vabzdžių naudojimas ir skandinimo imitavimas.“

Ataskaitos 44 punkte nurodoma, kad, pasak GPB, ši analizė atspindi JAV Teisingumo departamento sutikimą su tuo, kad įslaptintos 2002 m. rugpjūčio 1 d. JAV Teisės patarėjo biuro (toliau – TPB) nuomonės motyvai taikytini ne tik Abu Zubaydah tardymui ir ne tik toje nuomonėje pateiktomis sąlygomis.

21. STM kitiems terorizmu įtariamiems asmenims CŽA nelaisvėje pradėti taikyti 2002 m. lapkričio mėn.

4. Kalinimo sąlygos CŽA slaptuosiuose objektuose

22. Nuo 2003 m. sausio pabaigos iki 2006 m. rugsėjo mėn. kalinimo sąlygas CŽA sulaikymo vietose užsienyje reglamentavo Gairės dėl kalinimo sąlygų CŽA sulaikytiesiems (toliau – CŽD kalinimo gairės), kurias 2003 m. sausio 23 d. patvirtino CŽA direktorius George Tenet.

Šis dokumentas kartu su Tardymų, atliekamų pagal 2001 m. rugsėjo 17 d. Prezidento memorandumą, gairėmis (toliau – CŽD tardymo gairės), kurias 2003 m. sausio 28 d. pasirašė CŽA direktorius George Tenet, nustatė pirmąsias oficialias tardymo ir kalinimo gaires AVS programai. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje nurodyta, kad, priešingai nei ankstesniuose 2001 m. pasiūlymuose, kuriuose CŽA tikėjosi, kad bet kuri sulaikymo vieta turės atitikti JAV kalėjimų standartus, gairėse buvo nustatyti minimalūs standartai ir tebuvo reikalaujama, kad objektas tenkintų „pagrindinius sveikatos poreikius“.

Pagal ataskaitą tai reiškė, kad reikalavimus atitiko netgi objektas, panašus į „kobalto“ kalėjimą, kuriame sulaikytieji buvo laikomi surakinti visiškai tamsoje ir visiškai izoliuoti ir jiems buvo duodamas tik kibiras šlapimui ir išmatoms ir kuris žiemą nebuvo šildomas.

23. Vadovaujantis gairėmis, minėtu laikotarpiu buvo taikomos bent šios „šešios standartinės kalinimo sąlygos“:

i) akių raiščiai ar gobtuvai, kad sulaikytasis negalėtų orientuotis, kur jis yra, ir nustatyti savo buvimo vietos ar sulaikymo vietos išdėstymo;

- ii) plaukų pašalinimas atvykus į sulaikymo vietą: sulaikytajam nuskutami plaukai nuo galvos ir veido elektriniu skustuvu, jį prirakinus prie kėdės;
- iii) *incommunicado* kalinimas vienutėje;
- iv) nuolatinis triukšmas iki 79 decibelų, kameroje siekiantis 56–58 decibelus, o koridoriuose – 68–72 decibelus;
- v) nuolatinė šviesa: kamerą apšviečia dvi 17 vatų T–8 dienos šviesos lempučių; apšvietimas kameroje prilygsta biuro apšvietimui;
- vi) kojų surakinimas visą laiką, tiek su sulaikytuoju atliekant tam tikrus veiksmus, tiek jam judant.

24. Memorandumas, skirtas laikinai einančiam CŽA generalinio inspektoriaus pareigas John Rizzo, pavadinimu „Elgesio su sulaikytaisiais akto taikymas CŽA kalinimo vietų sąlygoms“, parengtas 2006 m. rugpjūčio 31 d. ir išleistas 2009 m. rugpjūčio 24 d. stipriai cenzūruotas, nurodė sąlygas, kuriomis buvo laikomi aukštos vertės sulaikytieji:

„<...> CŽA sulaikytieji laikomi nuolat apšviestose kameroje, atskirti nuo bendravimo su kitais asmenimis, stebimi 24 valandas per parą. Taip pat patvirtiname, kad daugelis sulaikytųjų dalyvauja šioje programoje keletą metų ir todėl mes negalime įvertinti šių sąlygų, nes jos egzistavo netrumpą laiką <...>

Nepaisydami to, pripažįstame, kad izoliacija, kurią patyrė CŽA sulaikytieji, galėjo padaryti jiems didelę psichologinę žalą. Kai kuriais atvejais izoliuotas kalinimas gali tęstis metų metus ir pakenkti sulaikytojo sugebėjimui bendrauti su kitais. <...>“

5. *AVS programos mastas*

25. Remiantis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, CŽA sulaikytuosius laikė nuo 2002 m. iki 2008 m.

2003 m. pradžia buvo intensyviausias programos laikotarpis. Iš 119 Senato Žvalgybos komiteto identifikuotų sulaikytųjų, laikytų CŽA, 53 buvo paimti į nelaisvę 2003 m. Iš 39 sulaikytųjų, kuriems, kaip nustatė minėtas komitetas, buvo taikomi STM, 17 sulaikytųjų šie tardymo metodai buvo taikomi tarp 2003 m. sausio mėn. ir 2003 m. rugpjūčio mėn. Tuo laikotarpiu STM pirmiausia buvo taikomi „kobalto“ kalėjime ir „mėlynajame“ kalėjime.

26. Ataskaitoje teigiama, kad iki 2004 m. pabaigos didžioji dauguma CŽA sulaikytųjų, t. y. 113 iš 119 identifikuotų ataskaitoje, jau buvo laikomi CŽA nelaisvėje. Dauguma sulaikytųjų nebebuvo aktyviai tardomi; jie buvo kartais apklausiami ir laukė „galutinio perkėlimo“. Tarp 2005 m. ir 2009 m. sausio mėn. CŽA perėmė tik šešis naujus sulaikytuosius: keturis 2005 m., vieną 2006 m. ir vieną 2007 m.

6. *AVS programos pabaiga*

27. 2006 m. rugsėjo 6 d. Prezidentas G. W. Bush pasakė kalbą, kurios metu pranešė apie AVS programos pabaigą. Pasak JAV institucijų viešai paskelbtos informacijos, nuo 2006 m. spalio mėn. CŽA nebekalino nė vieno

asmens, o sulaikytieji buvo perkelti į JAV karinio laivyno bazėje esančius padalinius Gvantanamo įlankoje.

28. 2009 m. sausio mėn. Prezidentas B. Obama pasirašė Vykdomąjį įsakymą Nr. 13491, kuriuo CŽA buvo uždrausta laikyti kalinius, išskyrus „trumpalaikį laikymą“, ir leista naudoti tik tuos tardymo metodus, kurie aprašyti Karinės taktikos instrukcijoje (angl. *Army Field Manual*).

7. Karinės komisijos

29. 2001 m. lapkričio 13 d. Prezidentas G. W. Bush išleido karinį įsakymą dėl tam tikrų ne JAV piliečių sulaikymo, elgesio su jais ir jų bylų nagrinėjimo kovojant su terorizmu (toliau – 2001 m. įsakymas dėl karinių komisijų). 2001 m. lapkričio 16 d. jis buvo paskelbtas Federaliniame registre.

2002 m. kovo 21 d. D. Rumsfeld, tuometinis JAV gynybos sekretorius, išleido Įsakymą Nr. 1 dėl karinių komisijų (įsigaliojo nedelsiant), kuriuo nustatoma tam tikrų ne JAV piliečių bylų nagrinėjimo karinėje komisijoje kovojant su terorizmu tvarka (toliau – 2002 m. įsakymas dėl karinių komisijų). Įsakymas buvo paskelbtas tą pačią dieną.

30. 2006 m. birželio 29 d. JAV Aukščiausiasis Teismas byloje *Hamdan prieš Rumsfeld* (548 JAV 557, 635 (2006)), nusprendė, kad karinė komisija „neturi galių veikti, nes jos struktūra ir procedūros pažeidžia tiek Bendrąjį karinio teisingumo kodeksą, tiek keturias Ženevos konvencijas, pasirašytas 1949 m.“. Visų pirma, jis konstatavo:

„4. Nagrinėjama karinė komisija neturi įgaliojimų veikti, nes jos struktūra ir procedūros pažeidžia Bendrąjį karinio teisingumo kodeksą ir keturias 1949 m. pasirašytas Ženevos konvencijas. (49.72 papunktis).

a) Komisijos procedūrose, išdėstytose Įsakyme Nr. 1 dėl karinių komisijų, be kita ko, numatyta, kad kaltinamasis ir jo civilinis gynėjas gali būti nušalinti nuo bet kurios proceso dalies, kurią komisiją paskyręs pareigūnas arba pirmininkaujantis pareigūnas nusprendžia užbaigti, ir jiems gali būti neleista sužinoti, kokie įrodymai buvo pateikti. Proceso dalis gali būti užbaigta dėl įslaptintos informacijos apsaugos, dalyvių ir liudytojų fizinio saugumo, žvalgybos ir teisėsaugos šaltinių, metodų ar veiklos apsaugos ir „kitų nacionalinio saugumo interesų“. Paskirtas karinis gynėjas turi būti informuotas apie šiuos posėdžius, tačiau pirmininkaujančio pareigūno nuožiūra jam gali būti uždrausta atskleisti klientui, kas juose vyko. Kitas ryškus bruožas yra tai, kad byloje *Hamdan* komisijos veiklą reglamentuojančiose taisyklėse leidžiama priimti bet kokius įrodymus, kurie, pirmininkaujančio pareigūno nuomone, turėtų įrodomąją vertę racionaliui asmeniui. Be to, kaltinamajam ir jo civiliniam gynėjui gali būti neleista susipažinti su įslaptinta ir kita „saugoma informacija“, jei pirmininkaujantis pareigūnas nusprendžia, kad šie įrodymai turi įrodomąją vertę ir kad jų priėmimas be kaltinamojo žinios nelems to, kad byla nebus išnagrinėta visapusiškai ir teisingai.“

31. Todėl įsakymas dėl karinių komisijų buvo pakeistas 2006 m. įstatymu dėl karinių komisijų (toliau – 2006 m. ĮKK) – Kongreso įstatymu, kurį JAV Senatas ir JAV Atstovų Rūmai priėmė atitinkamai 2006 m. rugsėjo 28 d. ir 29 d., o Prezidentas G. W. Bush pasirašė 2006 m. spalio 17 d.

2009 m. spalio 28 d. Prezidentas B. Obama pasirašė 2009 m. įstatymą dėl karinių komisijų (toliau – 2009 m. ĮKK).

32. 2010 m. balandžio 27 d. Gynybos departamentas paskelbė naujas taisykles, reglamentuojančias procesą karinėje komisijoje.

Šiose taisyklėse numatyta keletas patobulinimų, tačiau jose, kaip ir 2001–2009 m. galiojusiose taisyklėse, ir toliau leidžiama tam tikromis aplinkybėmis pateikti prievarta išgautus parodymus, jei „kitais požiūriais tokių įrodymų panaudojimas atitinka teisingumo interesus“.

33. Išsamų proceso karinėje komisijoje aprašymą ir viešai išsakytas abejones dėl šios proceso galima rasti sprendime byloje *Al Nashiri prieš Rumuniją* (minėta pirmiau, §§ 71–77).

8. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita

34. 2009 m. kovo mėn. JAV Senato Žvalgybos komitetas inicijavo CŽA veiklos pagal AVS programą, ypač slapto kalinimo slaptuosiuose objektuose užsienyje ir STM taikymo, peržiūrą.

Minėta peržiūra buvo pagrįsta tyrimu, kuris buvo pradėtas 2007 m. dėl CŽA vaizdo įrašų, kuriuose buvo įrašyti Abu Zubaydah ir Al Nashiri tardymai „žaliajame“ kalėjime, sunaikinimo (taip pat žr. šio sprendimo 51–52 punktus). Vaizdo įrašai buvo sunaikinti 2005 m. lapkričio mėn.

35. JAV Senato Žvalgybos komitetas, padedamas savo darbuotojų, peržiūrėjo tūkstančius CŽA kablogramų, kuriose buvo medžiaga apie Abu Zubaydah, Al Nashiri, pareiškėjo ir kitų CŽA kalinių apklausas, taip pat daugiau nei šešis milijonus puslapių CŽA medžiagos, įskaitant veiklos kablogramas, žvalgybos ataskaitas, vidinius memorandumus ir elektroninius laiškus, instruktažų medžiagą, pokalbių išrašus, sutartis ir kitus dokumentus.

36. 2014 m. gruodžio 9 d. JAV institucijos paskelbė Nustatytus duomenis ir išvadas bei itin cenzūruotą JAV Senato Specialiojo žvalgybos komiteto „CŽA sulaikymo ir tardymo programos tyrimo“ santrauką. Visas tyrimo dokumentas, sudarytas iš daugiau nei 6 700 puslapių ir apibūdintas ten kaip „pati išsamiausia CŽA sulaikymo ir tardymo programos apžvalga“, vis dar yra įslaptintas. Išslaptinta santrauka (toliau – 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita) susideda iš 499 puslapių (daugiau informacijos apie JAV Senato atliktą CŽA veiklos pagal AVS programą tyrimą pateikta sprendime byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, §§ 70–89).

37. Komitetas padarė 20 išvadų. Kiek tai susiję su šia byla, jas galima apibendrinti taip.

38. 2 išvadoje nurodyta, kad „CŽA sustiprintų tardymo metodų taikymas buvo pateisinamas netiksliais teiginiais dėl jų veiksmingumo“.

39. 3 išvadoje nurodyta, kad „CŽA tardymai buvo brutalūs ir kur kas žiauresni, nei CŽA nurodė politikos formuotojams ir kitiems“. Kiek tai susiję su šia byla, išvadoje teigiama:

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

„Tiek pirmajam CŽA sulaikytajam, Abu Zubaydah, tiek daugeliui kitų CŽA taikė sustiprintus tardymo metodus pakartotinai – tai tęsėsi dienomis ar net savaitėmis. Tokie tardymo metodai, kaip antausiai ir sulaikytųjų trankymas į sieną, buvo taikomi kompleksiskai, dažnai kartu su trukdymu miegoti ir išrengimu nuogai. Turima informacija nepatvirtina CŽA teiginių, kad CŽA taikė „atvirą, negrasinantį metodą“ ar kad tardymai buvo pradami „nuo mažiausios prievartos metodo“ ir vėliau buvo taikomi didesnės prievartos metodai, bet tik jei tai buvo būtina.

Skandinimo imitavimas buvo fiziškai žalojantis, sukeliantis konvulsijas ir vėmimą. Abu Zubaydah, pavyzdžiui, „nustojo reaguoti, o iš jo atviros burnos kilo burbulai“. Vidiniuose CŽA dokumentuose aprašoma, kad skandinimo imitavimą taikant Khaled Shaykh Mohammad jis „keletą kartų vos nenuskendo“.

Trukdymas miegoti pasireiškė tuo, kad sulaikytiesiems iki 180 valandų nebuvo leidžiama miegoti, dažniausiai jie buvo priversti stovėti ar būti įsitempimo padėtyse, kartais su surakintomis virš galvos rankomis. Mažiausiai 5 sulaikytieji patyrė sunkias haliucinacijas, kai ilgą laiką jiems buvo neleidžiama miegoti, ir bent 2 iš jų CŽA ir toliau taikė trukdymo miegoti metodą.“

40. 4 išvadoje teigiama, kad „CŽA sulaikytųjų kalnimo sąlygos buvo griežtesnės, nei CŽA nurodė politikos formuotojams ir kitiems“ ir kad „sąlygos CŽA kalėjimuose buvo prastos ir itin blogos programos įgyvendinimo pradžioje“. Dėl sąlygų vėlesniuose programos įgyvendinimo etapuose buvo konstatuota:

„Netgi po to, kai kalnimo sąlygos pagerėjo pastačius naujas sulaikymo vietas, sulaikytieji buvo laikomi visiškai izoliuoti, išskyrus laiką, kai buvo tardomi ar apklausiami CŽA darbuotojų.

Programos įgyvendinimo metu daugelis CŽA sulaikytųjų, kuriems buvo taikomi sustiprinti tardymo metodai ir ilgalaikė izoliacija, turėjo psichologinių ir elgesio problemų, įskaitant haliucinacijas, paranoją, nemigą ir bandymus susižaloti.

Daugelis psichologų nurodė žmogiškojo kontakto nebuvimą kaip psichikos sutrikimų priežastį.“

41. 8 išvadoje nustatyta, kad „CŽA operacijos ir programos valdymas komplikavo kitų vykdomosios valdžios šakų, įskaitant Federalinių tyrimų biurą (toliau – FTB), Valstybės departamentą ir Nacionalinės žvalgybos direktoriaus biurą (toliau – NŽDB), vykdomas nacionalinio saugumo užduotis ir tam tikrais atvejais netgi trukdė jas atlikti“. CŽA arba neatskleidė informacijos, arba ribojė atskleidžiamą informaciją, būtiną minėtų agentūrų užduotims ir pareigoms atlikti, neleido susitikti su sulaikytaisiais ir pateikė minėtoms agentūroms netikslią informaciją apie AVS programą.

42. 8 išvadoje taip pat konstatuota, kad JAV institucijos neturėjo prieigos prie informacijos apie slaptuosius objektus, tačiau šalių, kuriose buvo CŽA slapti kalėjimai, vietos valdžios institucijos buvo bendrai informuotos apie jų buvimą. Šiuo aspektu pažymėta:

„CŽA neleido Valstybės departamento vadovybei gauti informacijos, būtinos užsienio politikos sprendimams priimti ir diplomatinei veiklai vykdyti. CŽA neinformavo dviejų valstybės sekretorių apie CŽA sulaikymo vietų buvimą vietą, nepaisant to, kokią svarbią reikšmę tai turėjo užsienio politikai, atsižvelgiant į slaptų

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

CŽA kalėjimų priėmimą ir į faktą, kad priimančiųjų valstybių politiniai lyderiai paprastai buvo informuoti apie jų buvimą. Be to, CŽA pareigūnai nurodė JAV ambasadoriams nediskutuoti apie CŽA programą su Valstybės departamento pareigūnais, taip užkirsdami kelią ambasadoriams numatyti politines grėsmes, susijusias su CŽA sulaikymo vietų steigimu tose šalyse, kuriose tie ambasadoriai atliko tarnybą.

Dviejose šalyse dirbantys JAV ambasadoriai buvo informuoti apie planus įsteigti CŽA kalėjimus tose šalyse jau po to, kai CŽA susitarė su tomis šalimis dėl kalėjimų priėmimo. Dviejose kitose šalyse, kuriose vyko derybos dėl naujų CŽA sulaikymo vietų priėmimo, CŽA nurodė vietos valdžios pareigūnams neinformuoti apie tai JAV ambasadorių.“

43. 14 išvadoje nurodyta, kad „CŽA sulaikytiesiems buvo taikomi prievartiniai tardymo metodai, kurie nebuvo aprobuoti Teisingumo departamento ar CŽA būstinės“.

Buvo patvirtinta, kad iki 2004 m. vidurio CŽA nuolat sulaikytuosius išrengdavo nuogai ir riboja jų maitinimą. Tuo laikotarpiu CŽA taip pat taikydavo smūgių sulaikytiesiems į pilvą ir apipylimo šaltu vandeniu metodus. Nė vienas iš šių metodų nebuvo aprobuotas Teisingumo departamento. Mažiausiai 17 sulaikytųjų buvo taikomi STM be CŽA būstinės leidimo.

44. 15 išvadoje nurodyta, kad „CŽA išsamiai ir tiksliai nenustatė sulaikytų asmenų skaičiaus ir laikė asmenis, kurie teisiškai negalėjo būti sulaikyti“. Buvo nustatyta, kad CŽA niekada neatliko išsamaus audito ir neturėjo išsamaus ir tikslaus sulaikytų asmenų ar asmenų, kuriems buvo taikomi STM, sąrašo. CŽA teiginiai Komitetui ir vėliau visuomenei, kad CŽA kalino mažiau nei 100 asmenų ir kad mažiau nei trečdaliui jų buvo taikomi STM, buvo netikslūs. Komitetui peržiūrėjus CŽA dokumentus nustatyta, kad CŽA kalino bent 119 asmenų, iš jų 39 buvo taikomi STM. Iš 119 žinomų sulaikytųjų mažiausiai 26 buvo laikomi neteisėtai.

45. 19 išvadoje teigiama, kad „CŽA sulaikymo ir tardymo programa buvo iš esmės netvari ir praktiškai buvo nutraukta 2006 m. dėl nesankcionuoto informacijos atskleidimo spaudoje, sumažėjusio bendradarbiavimo su kitomis valstybėmis ir teisinių bei priežiūros problemų“.

46. Buvo nustatyta, kad CŽA iš kitų valstybių reikalavo slaptumo ir bendradarbiavimo tam, kad galėtų valdyti slaptus kalėjimus.

2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje nurodyta, kad tiek slaptumas, tiek bendradarbiavimas smarkiai sumažėjo dar prieš Prezidentui G. W. Bush viešai paskelbiant apie programą 2006 m. rugsėjo 6 d. Nuo pat programos įgyvendinimo pradžios CŽA susidūrė su rimtais iššūkiais ieškodama valstybių, norinčių priimti CŽA slaptus kalėjimus. Šie iššūkiai laikui bėgant dar labiau sustiprėjo. Išskyrus vieną valstybę (kurios pavadinimas užtušuotas), CŽA buvo priversta perkelti sulaikytuosius iš kiekvienos šalies, kurioje buvo įsteigtos sulaikymo vietos, dėl priimančiosios šalies vyriausybės spaudimo ar programos paviešinimo.

Be to, pasikartojančių problemų kėlė tinkamos medicininės pagalbos sulaikytiesiems nebuvimas CŽA sulaikymo vietas priimančiose šalyse. Vienos iš priimančiųjų valstybių atsisakymas priimti vieną sunkiai sergantį sulaikytąjį į vietos ligoninę dėl saugumo problemų paskatino uždaryti CŽA sulaikymo vietą toje valstybėje.

47. 2004 m. pradžioje buvo laukiama JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimo, ar jis sutiks nagrinėti bylą *Rasul prieš Bush* (kurioje Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad užsienio piliečiai, laikomi Gvantaname, gali kreiptis į federalinius teismus, kad *habeas corpus* įsakymu būtų peržiūrėtas jų sulaikymo teisėtumas), ir tai paskatino CŽA iškelti sulaikytuosius iš CŽA sulaikymo vietos Gvantanamo įlankoje.

2004 m. viduryje CŽA laikinai sustabdė STM taikymą po to, kai CŽA generalinis inspektorius rekomendavo CŽA gauti atnaujintą Teisės patarėjo biuro teisinę nuomonę.

2005 m. pabaigoje ir 2006 m. Elgesio su sulaikytaisiais aktas ir JAV Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje *Hamdan prieš Rumsfeld* (548 JAV 557,635 (2006)); taip pat žr. šio sprendimo 24 punktą) vėl lėmė tai, kad STM taikymas buvo sustabdytas.

48. Vadovaujantis ataskaita, 2006 m. informacijos atskleidimas spaudoje, kitų šalių nenoras priimti esamus ar naujus kalėjimus ir teisinės bei atsakomybės problemos turėjo didelę įtaką CŽA galimybei eksploatuoti slaptus kalėjimus.

2006 m. kovo mėn. programa veikė tik vienoje valstybėje. CŽA paskutinį kartą pritaikė STM 2007 m. lapkričio 8 d. Po 2008 m. balandžio mėn. CŽA sulaikytųjų nebekalino.

49. Galiausiai 20 išvadoje teigiama, kad „CŽA sulaikymo ir tardymo programa pakenkė JAV vaidmeniui pasaulyje ir lėmė kitas svarbias pinigines ir nepinigines išlaidas“.

Buvo patvirtinta, kad, remiantis CŽA duomenimis, AVS programa kainavo daugiau nei 300 milijonų JAV dolerių, neskaičiuojant personalo. Tai buvo finansavimas, skirtas CŽA sulaikymo vietoms statyti ir išlaikyti, įskaitant dvi sulaikymo vietas, kainavusias beveik [užtušuota] milijonų, kurios taip ir nebuvo panaudotos iš dalies dėl priimančiosios valstybės politinių nuogastavimų.

50. 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje nurodyta:

„kad valstybės institucijos būtų paskatintos priimti CŽA slaptus kalėjimus ar kad būtų padidinta parama esamiems kalėjimams, CŽA užsienio valstybių pareigūnams sumokėjo milijonus dolerių grynaisiais. CŽA būstinė skatino CŽA stotis sudaryti „norų sąrašus“, nurodant siūlomą finansinės paramos [UŽTUŠUOTA] [užsienio valstybių subjektams] sumą ir „plačiai užsimoti“ teikiant šią paramą“.

9. *Ekspertų atliktas kodiniais spalvų pavadinimais įvardytų CŽA kalėjimų identifikavimas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje, kurį Teismas išnagrinėjo byloje Al Nashiri prieš Rumuniją ir Abu Zubaydah prieš Lietuvą*

51. 2014 m. Senato komiteto ataskaitoje visų valstybių, kurių teritorijose CŽA vykdė ypatingo perdavimo ir slapto kalinimo operacijas, pavadinimai buvo užtušuoti ir visos užsienio sulaikymo vietos įvardytos kodiniais spalvų pavadinimais. Ataskaitoje aiškinama, kad CŽA paprašė, kad valstybių, kuriose buvo CŽA kalėjimai ar su kuriomis CŽA tarėsi dėl jų įsteigimo, pavadinimai ir bet kokia kita informacija, leidžiantys tiesiogiai ar netiesiogiai identifikuoti valstybes, būtų užtušuoti. Valstybės buvo žymimos viena abėcėlės raide, bet ir ji dokumente buvo užspalvinta juodai. Ataskaitoje nurodomi aštuoni spalvų kodiniais pavadinimais įvardyti CŽA kalėjimai, įsteigti užsienio valstybėse: „žaliasis“ kalėjimas, „kobalto“ kalėjimas, „juodasis“ kalėjimas, „mėlynasis“ kalėjimas, „pilkasis“ kalėjimas, „violetinis“ kalėjimas, „oranžinis“ kalėjimas ir „rudasis“ kalėjimas.

52. Bylose *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* ir *Al Nashiri prieš Rumuniją* Teismo išklausyti ekspertai nurodė tokias minėtų kalėjimų vietas: „žaliasis“ kalėjimas buvo Tailande, „mėlynasis“ kalėjimas – Lenkijoje, „violetinis“ kalėjimas – Lietuvoje, „juodasis“ kalėjimas – Rumunijoje, o likę keturi kalėjimai – Afganistane (žr. *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, § 159, ir *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, § 166). Dr. Sam Raphael, ekspertas, renkantis ir analizuojantis CŽA perdavimo programos dokumentus, padarė tokias pačias išvadas savo liudytojo pareiškimuose, kurie cituojami toliau (žr. šio sprendimo 113–115 punktus).

10. *Teismo išvadų dėl CŽA slaptų kalėjimų egzistavimo Lenkijoje ir Rumunijoje santrauka*

53. Byloje *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 419) Teismas konstatavo:

„<...> Teismas mano, kad be pagrįstos abejonės nustatyta, jog:

1) 2002 m. gruodžio 5 d. pareiškėjas kartu su Al Nashiri atvyko į Szymany vietovę CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N63MU;

2) nuo 2002 m. gruodžio 5 d. iki 2003 m. rugsėjo 22 d. pareiškėjas buvo laikomas CŽA sulaikymo vietoje Lenkijoje, kurios kodinis pavadinimas buvo „Kvarcas“¹ ir kuri buvo Stare Kiejkuty vietovėje;

3) kalinimo Lenkijoje pagal AVS programą laikotarpiu pareiškėją „apklausė“ CŽA tardytojų grupė ir jam buvo taikomos standartinės procedūros ir elgesys, įprastai taikomi aukštos vertės sulaikytiesiems CŽA nelaisvėje, kaip nustatyta atitinkamuose CŽA dokumentuose;

¹ 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje sulaikymo vieta „Kvarcas“ vadinama „mėlynuoju“ kalėjimu“, taip ji vadinama ir šiame sprendime.

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

4) 2003 m. rugsėjo 22 d. pareiškėją CŽA pergabeno perdavimo orlaiviu Nr. N313P iš Lenkijos į kitą CŽA slaptą kalėjimą kitur.“

54. Byloje *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 417) Teismas konstatavo:

„<....> Teismas mano, kad be pagrįstos abejonės nustatyta, jog:

1) 2002 m. gruodžio 5 d. pareiškėjas kartu su Abu Zubaydah atvyko į Szymany vietovę CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N63MU;

2) nuo 2002 m. gruodžio 5 d. iki 2003 m. birželio 6 d. pareiškėjas buvo laikomas CŽA sulaikymo vietoje Lenkijoje, kurios kodinis pavadinimas buvo „Kvarcas“ ir kuri buvo Stare Kiejuty vietovėje;

3) kalinimo Lenkijoje pagal AVS programą laikotarpiu jį tardė CŽA ir jam buvo taikomi STM, taip pat neleistini tardymo metodai, aprašyti 2004 m. CŽA ataskaitoje, 2009 m. JAV Teisingumo departamento ataskaitoje ir 2007 m. Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto ataskaitoje;

4) 2003 m. birželio 6 d. pareiškėją CŽA išgabeno iš Lenkijos CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N379P.“

55. Byloje *Al Nashiri prieš Rumuniją* (minėta pirmiau, § 542) Teismas konstatavo:

„<....> Teismas mano, kad be pagrįstos abejonės nustatyta, jog:

a) 2004 m. balandžio 12 d. CŽA pervežė pareiškėją iš Gvantanamo į Rumuniją lėktuvu Nr. N85VM;

b) nuo 2004 m. balandžio 12 d. iki 2005 m. spalio 6 d. arba vėliausiai 2005 m. lapkričio 5 d. pareiškėjas buvo kalinamas CŽA sulaikymo vietoje Rumunijoje, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardytoje kodiniu pavadinimu „juodasis“ kalėjimas“;

c) 2005 m. spalio 6 d. lėktuvu Nr. N308AB arba vėliausiai 2005 m. lapkričio 5 d. lėktuvu Nr. N1HC (atlikus dvigubą lėktuvų pakeitimą (angl. *double-plane switch*)) CŽA pareiškėją pervežė iš Rumunijos į vieną iš dviejų likusių CŽA sulaikymo vietų, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardytų kodiniais pavadinimais „violetinis“ kalėjimas“ ir „rudasis“ kalėjimas“.

C. Bylos aplinkybės

1. Apribojimai, susiję su informacija apie pareiškėjo slaptą kalinimą ir su jo bendravimu su išoriniu pasauliu

56. Pareiškėjas teigė, kad nuo 2003 m. kovo mėn. jis buvo nuolat laikomas vienutėje ir praktiškai neturėjo jokių ryšių su išoriniu pasauliu, išskyrus CŽA tardytojus ir darbuotojus, jam Gvantanamo karinėje komisijoje atstovaujantį advokatą, Gvantanamo belaisvių stovyklos darbuotojus ir karinės komisijos narius. Pagal karinės komisijos taisykles jam neleista viešai kalbėti apie kankinimus, netinkamą elgesį, slaptą kalinimą ir perdavimą – nei tiesiogiai, nei per savo JAV kariuomenės gynėją.

57. Pareiškėjo pagrindinis advokatas Walter B. Ruiz (taip pat žr. šio sprendimo 77–78 punktus) savo 2020 m. sausio 28 d. (antrajame) pareiškime jo padėtį apibūdino taip:

„Mano darbuotojams ir man draudžiama patvirtinti ar paneigti bet kokią informaciją, kurioje išsamiai aprašomi CŽA perdavimo, sulaikymo ir tardymo programos aspektai (jei ji nėra konkrečiai išslaptinta), net jei ši informacija yra viešai prieinama; dėl bendravimo su asmenimis, kuriems karinėse komisijose pateikti kaltinimai dėl 2001 m. rugsėjo 11 d. išpuolių, tarp kurių yra ir M. al-Hawsawi, komisija 2017 m. birželio mėn. nurodė, kad gynėjai (aš ir mano darbuotojai) negali siųsti, perduoti ar kitaip išplatinti M. al-Hawsawi korespondencijos ar bet kokios jos dalies (teisinio ar kitokio turinio) trečiosioms šalims.

Be to, pagal šį įsakymą aš ir mano darbuotojai gali tik perduoti su komisijos nagrinėjama byla susijusią teisinę korespondenciją M. al-Hawsawi, o trečiųjų šalių korespondencijos negalime persiųsti nei jam, nei gavę iš jo.

<...>

Kitaip nei kitiems kaliniams Gvantanamo, stovykloje Nr. 7 kalintiems kaliniams, tokiems kaip M. al-Hawsawi, neleidžiama paskambinti telefonu savo šeimoms. Maždaug iki 2014 m. M. al-Hawsawi nebendravo su jokiais šeimos nariais, išskyrus kas mėnesį siunčiamus laiškus per Tarptautinį Raudonojo Kryžiaus komitetą. 2014 m. kalėjimo administracija pradėjo leisti iš anksto įrašytus vaizdo skambučius šeimos nariams per Tarptautinį Raudonojo Kryžiaus komitetą. Taip galima palaikyti ryšius tik su JAV žvalgybos institucijų patikrintais šeimos nariais; leidžiama skambinti kartą per ketvirtį, tačiau šie pokalbiai priklauso nuo technologijų veikimo suplanuoto „susitikimo“ metu, ir tam būtina, kad šeimos nariai atvyktų į nurodytą vietą. Tai nėra sinchroniški pokalbiai: M. al-Hawsawi gali įrašyti vaizdo pranešimą, kurį kruopščiai patikrina žvalgybos institucijos ir, jei leidimas suteikiamas, vaizdo pranešimas parodomas jo šeimos nariams. Šeimos nariai gali įrašyti savo vaizdo pranešimą, jis taip pat patikrinamas ir, jei leidimas suteikiamas, parodomas M. al-Hawsawi.

<...>

Gynėjams vis dar neleidžiama susipažinti su informacija apie tai, kas buvo daroma su M. al-Hawsawi slaptuosiuose objektuose ir kokiomis sąlygomis jis ten buvo laikomas. Vietoj to gynėjai turi remtis vyriausybės parengtomis pasirinktų tos informacijos aspektų santraukomis. Kaip paaiškinta mano kolegės pulkininkės leitenantės Jennifer Williams antrajame pareiškime, patvirtintame priesaika, mes taip pat negalime gauti faktinių pareiškėjo medicininių dokumentų kopijų už trejus su puse metų, kai jis buvo slaptuosiuose objektuose (nors turime galimybę susipažinti su atrinktos informacijos santraukomis).

<...>

Gynėjai taip pat negali apklausti jokių darbuotojų, kurie buvo kartu su M. al-Hawsawi slaptuosiuose objektuose, nebent kreiptųsi į prokuratūrą, kuri pateikia prašymą apklausti. Dėl šių kliūčių iš visų darbuotojų, kurie per tuos metus turėjo kontaktą su M. al-Hawsawi, tik du sutiko pasikalbėti su M. al-Hawsawi gynėju. Šie pokalbiai yra įslaptinti, todėl gynėjai negali pasidalyti su M. al-Hawsawi tuo, kas buvo atskleista per šiuos pokalbius.“

2. *Pareiškėjo paėmimas į nelaisvę, perdavimas CŽA ir slaptas kalinimas prieš tariamą jo perdavimą į Lietuvą*

58. Pareiškėjas nurodė, kad 2003 m. kovo mėn. Pakistano pajėgos Ravalpindyje (Pakistanas) paėmė jį į nelaisvę ir perdavė JAV valdžios institucijoms. Nuo tada jis buvo slapta kalinamas *incommunicado* pagal AVS programą, ir CŽA darbuotojai jį kankino per apklausas, taikydami STM. Pareiškėjo teigimu, paimtas į nelaisvę jis pirmiausia buvo laikomas Afganistane esančiame „kobalto“ kalėjime ir ten išbuvo tikriausiai iki 2003 m. lapkričio 21–22 d., t. y. iki tos dienos, kai CŽA sulaikytuosius skraidinęs CŽA perdavimo orlaivis Nr. N313P išskrido iš Kabulo (Afganistanas) per Rabatą (Marokas) į Gvantanamo įlanką (Kuba).

59. Peticijoje pareiškėjas nurodė, kad jis buvo laikomas CŽA sulaikymo vietoje Gvantanamo tikriausiai iki 2004 m. kovo 27 d., kai CŽA kalinius gabenęs perdavimo orlaivis išskrido iš Gvantanamo į CŽA naudojamą sulaikymo vietą Rabate (Marokas). Tačiau taip pat tikėtina, kad jis buvo perduotas Rumunijai 2004 m. balandžio 12 d. orlaiviu Nr. N85VM, skridusiu antruoju perdavimo maršrutu, kuriuo sulaikytieji iš Gvantanamo įlankos buvo atvežti į Bukareštą.

Be to, pareiškėjas pateikė du dr. Sam Raphael, CŽA perdavimų operacijų eksperto, liudytojo pareiškimus, kuriuose aprašyti pareiškėjui nutikę įvykiai ir jo perdavimo seka nuo jo paėmimo į nelaisvę 2003 m. kovo mėn. iki galutinio perdavimo JAV karinėms pajėgoms 2006 m. rugsėjo 4–5 d. (žr. šio sprendimo 113–115 punktus).

3. *Tariamasis pareiškėjo perdavimas į Lietuvą, slaptas kalinimas „violetiniame“ kalėjime ir jo perdavimas iš Lietuvos*

60. Pareiškėjas savo peticijoje nurodė, kad, remiantis CŽA perdavimo operacijų analize, CŽA jį perdavė į Lietuvą vienu iš šių trijų į Lietuvą atliktų perdavimo skrydžių:

- a) 2005 m. vasario 17 d. skrydžiu Nr. N724CL iš Rabato į Vilnių; arba
- b) 2005 m. vasario 18 d. skrydžiu Nr. N787WH iš Rabato į Palangą per Bukareštą; arba
- c) 2005 m. spalio 6 d. skrydžiu Nr. N787WH iš Bukarešto į Vilnių, atlikus vadinamąjį „dvigubą lėktuvų pakeitimą“ Tiranoje, kuriame dalyvavo lėktuvas Nr. N787WH ir iš Bukarešto skridęs lėktuvas Nr. N308AB. „Dvigubo pakeitimo“ operacija buvo įvykdyta naudojant šiuos du orlaivius: kiekvienas iš jų nuskrido tik po pusę maršruto, nusileido Tiranos oro uoste, kur CŽA kaliniai buvo perkelti iš vieno lėktuvo į kitą. Sulaikytieji buvo perkelti iš orlaivio Nr. N308AB į orlaivį Nr. N787WH ir išskrido į Vilnių.

61. Savo 2020 m. sausio 31 d. pastabose, remdamasis 2020 m. sausio 28 d. dr. Sam Raphael antruoju liudytojo pareiškimu (žr. šio sprendimo 115 punktą), pareiškėjas nurodė, kad, atsižvelgiant į naujausius tyrimus, jis buvo perduotas į Lietuvą 2005 m. vasario 18 d. arba spalio 6 d.

Pareiškėjas teigė, kad tada jis buvo laikomas CŽA slaptame kalėjime, kuris 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardytas kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas“, o Lietuvos Seimo atliktame tyrime jis vadinamas „Projektu Nr. 2“ (žr. šio sprendimo 84–87 punktus; taip pat žr. *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, §§ 167–178).

62. Tiek savo peticijoje, tiek tolesnėse pastabose pareiškėjas teigė, kad 2006 m. kovo 25 d. jis buvo išvežtas iš Lietuvos perdavimo lėktuvu Nr. N733MA per Kairą, kur buvo atliktas dar vienas „dvigubas lėktuvų pakeitimas“, kuriame dalyvavo lėktuvas Nr. N733MA ir CŽA perdavimo lėktuvas Nr. N740EH; jie abu nusileido Kaire 2006 m. kovo 26 d. naktį.

63. Remdamasis 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita, pareiškėjas teigė, kad 2005 m. pradžioje atidarytas „violetinis“ kalėjimas buvo uždarytas 2006 m. kovo mėn. dėl to, kad jam ir kitiems sulaikytiesiems nebuvo galima suteikti skubios medicininės pagalbos. Uždarius kalėjimą, 2006 m. kovo 25 d. įvykdytas pirmiau minėtas skrydis Nr. N733MA iš Palangos (Lietuva) į Kairą (Egiptas). Vėliau pareiškėjas buvo perskraidintas lėktuvu Nr. N740EH iš Kairo į Afganistaną ir laikomas CŽA slaptame kalėjime, kuris 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardytas kodiniu pavadinimu „rudasis“ kalėjimas“.

4. Elgesys su pareiškėju ir jo kalinimo sąlygos CŽA slaptuose kalėjimuose

64. Pareiškėjas teigė, kad STM pirmą kartą jam buvo pritaikyti „kobalto“ kalėjime.

2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje patvirtinta, kad kalinimo metu pareiškėjui buvo taikomi nepatvirtinti STM, įskaitant apipylimą šaltu vandeniu (angl. *water dousing*). Be to, joje minimi du tardymai, kurie vyko atitinkamai 2003 m. balandžio 5 ir 6 d. „kobalto“ kalėjime. Atitinkamose ataskaitos dalyse nurodyta:

„[UŽTUŠUOTA] 2003 m. balandžio 5 d. ir 2003 m. balandžio 6 d. tardymų metu CŽA vyresnysis tardytojas [UŽTUŠUOTA] ir kitas tardytojas „KOBALTO“ KALĖJIME sulaikytajam M. al-Hawsawi taikė apipylimo šaltu vandeniu metodą. Vėliau M. al-Hawsawi papasakojo apie šią apklausą kitam CŽA tardytojui, kuris rašė, kad M. al-Hawsawi galėjo būti taikomas skandinimo imitavimas ar kitas metodas, „galbūt nesiskiriantis nuo skandinimo imitavimo“. Tardytojo elektroniniame laiške teigiama:

„Mes neraginome M. al-Hawsawi – jis pats apibūdino procesą ir stalą. Kaip žinote, turiu rimtų abejonių dėl vandens pylimo ant sulaikytojo, jam gulint ant pilvo, nes jei tai daroma neatsargiai, poveikis iš esmės gali būti toks pat kaip ir imituojant skandinimą. Jei, paguldžius žmogų ant stalo ar grindų ir prispaudus nugarą, ant veido pilamas vanduo, manau, kad tai nėra vien apipylimas vandeniu, o poveikis žmogui gali būti toks pat kaip ir imituojant skandinimą.

Labai nepritariu jų guldymui ant lentos, kai taikomas apipylimas vandeniu. Kai galva nuleidžiama žemyn ir vanduo pilamas ant krūtinės ir veido, tai tiesiog per daug panašu į skandinimo imitavimą, ir jei tai bus tęsiama, mums gali kilti problemų.“

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

[UŽTUŠUOTA] Po kelių mėnesių incidentas buvo perduotas tirti CŽA generaliniam inspektoriui. 2006 m. gruodžio 6 d. generalinio inspektoriaus ataskaitoje buvo apibendrinti šio tyrimo rezultatai ir nurodyta, kad ant M. al-Hawsawi vanduo buvo pilamas, kai jis gulėjo ant pilvo ant grindų, o tai, pasak bent vieno ataskaitoje pacituoto CŽA tardytojo, „gali lengvai prilygti skandinimo imitavimui“. Generalinio inspektoriaus biuras negalėjo patikslinti, ar, tardant M. al-Hawsawi „KOBALTO“ KALĖJIME, ant jo buvo pilamas vanduo, pririšus jį prie lentos. Abu tardytojai, kurie 2003 m. balandžio 6 d. taikė CŽA sustiprintus tardymo metodus, teigė, kad M. al-Hawsawi šaukėsi Dievo, kai ant jo buvo pilamas vanduo, o vienas iš tardytojų tvirtino, kad taip buvo dėl žemos vandens temperatūros. Abu tardytojai taip pat teigė, kad M. al-Hawsawi matė skandinimo imitavimui skirtą lentą ir kad jam buvo paaiškinta jos paskirtis. Generalinio inspektoriaus ataskaitoje taip pat nurodyta, kad M. al-Hawsawi patirtis parodo „tai, kaip [„KOBALTO“ KALĖJIME] buvo taikomas apipylimas šaltu vandeniu“ ir kad šis metodas buvo sukurtas vadovaujantis CŽA AC teisininkų ir CŽA Medicinos paslaugų biuro rekomendacijomis.“

65. Faktų nustatymo posėdyje byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* ekspertas J. G. S. dėl bendrųjų kalinimo sąlygų „violetiniame“ kalėjime (žr. § 154) teigė:

„<...> Esu pasiruošęs pasakyti, kad vien tik kalinimo sąlygų slaptajame objekte Lietuvoje pakanka, kad mūsų žmogaus teisių apsaugos kultūroje, kurią atspindi Konvencija, galėtume konstatuoti 3 straipsnio pažeidimą. Tai buvo pagal nusistovėjusią tvarką ir rašytines instrukcijas taikomi metodai, tokie kaip jutimų atėmimas, trukdymas miegoti, religinių teisių atėmimas, *incommunicado* kalinimas, neapibrėžta ilgalaikė sulaikymo trukmė, įvairūs grūdinimo metodai, kaip tai vadina CŽA, kurie kitu atveju patys savaime būtų laikomi netinkamu elgesiu. Čia jie net neminimi ataskaitose, nes jie tapo įprasti; bet aš nenorėčiau išsamiai skandinimo imitavimo ar kitų STM aprašymų nebuvimo priimti kaip ženklo, kad Lietuvoje su juo nebuvo netinkamai elgiamasi. Norėčiau pabrėžti, kad tuo metu jis jau buvo sulaikytas daugiau nei trejus metus ir netgi iš viso beveik ketverius metus kartu, įskaičiuojant perkėlimus iš vienos sulaikymo vietos į kitą, todėl netinkamas elgesys, kurį [Abu Zubaydah] patyrė nelaisvėje neišvengiamai turėjo kaupiamąjį poveikį.“

66. Crofton Black davė tokius parodymus (ten pat, § 155):

„<....> Tiesa, kad, palyginti su ankstesniais metais, 2005–2006 m. yra mažiau informacijos apie elgesį su CŽA sulaikymo programos kaliniiais. Yra kelios išimtys. Neseniai išslaptinto CŽA Medicinos paslaugų biuro memorandumo, patenkančio tarp kitų anksčiau šį mėnesį išslaptintų dokumentų, data yra 2004 m. gruodžio mėn. Jis įsigaliojo visai prieš tai, kai Abu Zubaydah turėjo būti perduotas į Lietuvą. Šiame dokumente aprašomi įvairūs sustiprinti tardymo metodai; kitaip tariant, iš jo aišku, kad nuo 2004 m. gruodžio mėn., t. y. ir 2005 m., buvo galima šiuos įvairius metodus taikyti. Turime palyginti nedaug požymių, kokių mastu šie metodai buvo naudojami, tačiau keletą jų, manau, verta paminėti. Senato ataskaitoje teigiama, kad keletą kartų CŽA nesilaikė savo pačios taisyklių, nes laikė kalinius nuogus šaltose patalpose. Gairės yra išdėstytos mano ką tik minėtame 2004 m. Medicinos paslaugų biuro memorandume. Senato ataskaitoje teigiama, kad po memorandumo išleidimo – paskutinė minima data yra 2005 m. gruodžio mėn. – buvo kalinių, kurie buvo laikomi šaltesnėse sąlygose, nei nurodyta memorandume. Buvo ir kalinių, paimtų į nelaisvę 2005 m., įskaitant Abu Faraj al-Libbi, kuriam, kaip žinome iš Senato ataskaitos, ilgą laiką buvo trukdoma miegoti. Daugiau informacijos apie konkrečias sąlygas neturiu, nors yra aišku – tai buvo pakartota neseniai išslaptintuose dokumentuose – kad minėtu 2005–2006 m. laikotarpiu kaliniai buvo laikomi vienutėse. Tai yra aišku. Taip pat aišku, kad iki jų atvykimo į

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

paskutinį kalėjimą Afganistane 2006 m. kovo mėn. jie buvo palikti visiškai be natūralios šviesos. Pirmą kartą natūralią šviesą jie išvydo, kai atvyko 2006 m. kovo mėn. Tai maždaug viskas, ką šiuo klausimu galiu pasakyti.“

5. „Violetinis“ kalėjimas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje

67. „Violetinis“ kalėjimas minimas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos keliuose skirsniuose, susijusiuose su įvairiais įvykiais (taip pat žr. *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, §§ 147–149).

Skyriuje, pavadintame „CŽA įrengia „juodąjį“ kalėjimą šalyje [UŽTUŠUOTA] ir „violetinį“ kalėjimą šalyje [UŽTUŠUOTA]“, yra skirsnis, kuriame aprašomas „violetinis“ kalėjimas:

„[UŽTUŠUOTA] Iš kitos [nei šalis, kurioje buvo „juodasis“ kalėjimas] šalies [pavadinimas užtušutas], CŽA gavo [UŽTUŠUOTA] ir politinių lyderių pritarimą įsteigti sulaikymo vietą dar prieš informuojant JAV ambasadorių. Kaip savo prašyme CŽA būstinei dėl ambasadoriaus informavimo nurodė CŽA stoties vadovas, šalies [UŽTUŠUOTA], matomas kilmininko linksnis [UŽTUŠUOTA,] ir [UŽTUŠUOTA] greičiausiai klaus ambasadoriaus apie CŽA sulaikymo vietą. Po [UŽTUŠUOTA] atidėjo [UŽTUŠUOTA] informavimą [skaičius užtušutas] mėnesiams, taip sukeldamas didelį CŽA stoties susirūpinimą, nes politinį pritarimą norėta gauti dar prieš atvežant CŽA sulaikytuosius. [UŽTUŠUOTA] šalies [UŽTUŠUOTA] pareigūnas, nepatenkantis tarp [UŽTUŠUOTA], žinojusių apie kalėjimą, buvo apibūdintas kaip „šokiruotas“, bet vis tiek pritarimą davė.

[UŽTUŠUOTA] Iki 2003 m. vidurio CŽA nurodė, kad jos baigta įrengti, tačiau dar nenaudojama „laikymo kamera“ šalyje [UŽTUŠUOTA] buvo nepakankama, nes programoje daugėjo CŽA sulaikytųjų ir CŽA buvo suinteresuota tardyti keletą sulaikytųjų tame pačiame kalėjime. Taigi CŽA norėjo pastatyti naują, didesnę, sulaikymo vietą šalyje. CŽA taip pat pasiūlė [vieno skaitmens numeris užtušutas] milijonus dolerių [UŽTUŠUOTA] „atsidėkodama“ už [UŽTUŠUOTA] paramą programai. Vadovaujantis CŽA kablograma, vis dėlto [ilgas fragmentas užtušutas]. Nors planas statyti didesnę objektą buvo patvirtintas šalies [UŽTUŠUOTA] [UŽTUŠUOTA], CŽA ir [fragmentas užtušutas] sukūrė sudėtingus mechanizmus [ilgas fragmentas UŽTUŠUOTAS] tam, kad būtų skirti [vieno skaitmens numeris užtušutas] milijonai dolerių [UŽTUŠUOTA].

[UŽTUŠUOTA] šalyje [UŽTUŠUOTA] komplikavo susitarimus. [ilgas fragmentas UŽTUŠUOTAS], kai šalis [UŽTUŠUOTA] paprašė atnaujintos informacijos apie CŽA kalėjimo planavimą, jam buvo pasakyta [UŽTUŠUOTA] – klaidingai – kad planavimas buvo nutrauktas. [Data UŽTUŠUOTA], kai į kalėjimą atvyko pirmieji sulaikytieji, [UŽTUŠUOTA] informavo CŽA [UŽTUŠUOTA], kad šalies [UŽTUŠUOTA] [UŽTUŠUOTA] „turbūt turi ne visą informaciją [apie objekto] tikrąjį tikslą, t. y. jis turbūt mano, kad tai tam tikras [UŽTUŠUOTA] centras“.

68. Skyriaus, pavadinto „CŽA operacijų tempas lėtėja; bazės viršininkas susirūpinęs dėl „nepatyrusių, nenaudingų, blogai atliekančių savo pareigas“ CŽA darbuotojų; generalinis inspektorius apibūdina apklausėjų trūkumą kaip „besitęsiančią problemą“ skirsnyje apie „violetinį“ kalėjimą nurodyta:

„[UŽTUŠUOTA] 2004 m. CŽA sulaikytieji buvo laikomi trijose valstybėse: „juodajame“ kalėjime šalyje [UŽTUŠUOTA], [UŽTUŠUOTA] kalėjime

[UŽTUŠUOTA] šalyje [UŽTUŠUOTA], taip pat kalėjimuose šalyje [UŽTUŠUOTA]. „Violetinis“ kalėjimas šalyje [UŽTUŠUOTA] buvo atidarytas 2005 m. pradžioje.“

69. Skyriaus „Reportažai spaudoje ir CŽA nesugebėjimas suteikti skubią medicininę pagalbą sulaikytiesiems lemia CŽA kalėjimų uždarymą šalyse [UŽTUŠUOTA] ir [UŽTUŠUOTA]“, skirsnys dėl „juodojo“ kalėjimo uždarymo ir įvykių „violetiniame“ kalėjime rašoma:

„2005 m. spalio mėn. CŽA sužinojo, kad *The Washington Post* reporterė Dana Priest turėjo informacijos apie CŽA sulaikymo ir tardymo programą, [UŽTUŠUOTA]. CŽA tuomet daug derėjosi su *The Washington Post*, kad būtų užkirstas kelias informacijos apie CŽA sulaikymo ir tardymo programą paskelbimui.

<...>

Paskelbus straipsnį *The Washington Post*, šalies [UŽTUŠUOTA] [UŽTUŠUOTA] pareikalavo „juodąjį“ kalėjimą uždaryti per [UŽTUŠUOTAS] dviejų skaitmenų skaičius] valandas. CŽA netrukus iškėlė [UŽTUŠUOTA] iš kalėjimo likusius sulaikytuosius.

<...>

[ilgas fragmentas UŽTUŠUOTAS] [UŽTUŠUOTA] šalies [UŽTUŠUOTA] pareigūnai atsisakė nuvežti CŽA sulaikytąjį Mustafa Ahmad al-Hawsawi į vietos ligoninę, nors anksčiau diskutuota su šalies atstovais apie tai, kaip bus teikiama skubi medicininė pagalba sulaikytiesiems. Nors CŽA suprato [UŽTUŠUOTA] pareigūnų nenorą nuvežti CŽA sulaikytąjį į vietos ligoninę, atsižvelgiant į pranešimus spaudoje, CŽA būstinė taip pat abejojo dėl „[UŽTUŠUOTA] noro dalyvauti, kaip anksčiau buvo sutarta / planuota, teikiant skubią medicininę pagalbą“. Negavusi Gynybos departamento pagalbos, CŽA buvo priversta jos ieškoti kitose trečiosiose šalyse, kad medicininė pagalba būtų suteikta M. al-Hawsawi ir dar keturiems CŽA sulaikytiesiems, kurie turėjo ūmių negalavimų. Galiausiai CŽA sumokėjo [UŽTUŠUOTA] daugiau nei [dviejų skaitmenų skaičius UŽTUŠUOTAS] milijonus dolerių už [vardas ir pavardė UŽTUŠUOTI] ir [vardas ir pavardė UŽTUŠUOTI] gydymą ir sutarė dėl [vardas ir pavardė UŽTUŠUOTI] ir [vardas ir pavardė UŽTUŠUOTI] gydymo [UŽTUŠUOTA]. Dėl medicininių problemų „violetinis“ kalėjimas šalyje [UŽTUŠUOTA] buvo uždarytas 2006 m. [penki mėnesio pavadinimo ženklai UŽTUŠUOTI]. CŽA tuomet perkėlė likusius sulaikytuosius į „rudąjį“ kalėjimą. Tuo metu visi CŽA sulaikytieji buvo šalyje [UŽTUŠUOTA].

<...>

Skubios medicininės pagalbos sulaikytiesiems nebuvimas – problema, kuri lėmė „violetinio“ kalėjimo šalyje [UŽTUŠUOTA] uždarymą, buvo pakartotinai iškelta CŽA sulaikymo vietos statymo šalyje [UŽTUŠUOTA] kontekste. 2006 m. kovo [dviejų skaitmenų skaičius UŽTUŠUOTAS] d. CŽA būstinė kreipėsi į CŽA stotį šalyje [UŽTUŠUOTA], kad ši paprašytų šalies [UŽTUŠUOTA] sudaryti galimybę diskretiškai gauti artimiausios ligoninės ir medikų paslaugas.“

6. *Byloje Abu Zubaydah prieš Lietuvą Teismo nustatyti faktai, susiję su pareiškėjo nurodytais lėktuvais, kuriais jis perduotas į Lietuvą ir iš jos, ir „violetinio“ kalėjimo vieta Lietuvoje*

70. Teismas nustatė, kad 2002–2005 m. su CŽA susiję orlaiviai ne kartą (mažiausiai 29 kartus) kirto Lietuvos oro erdvę.

Nuo 2005 m. vasario 17 d. iki 2006 m. kovo 25 d. Lietuvoje nusileido keturi su CŽA susiję orlaiviai:

- lėktuvai Nr. N724CL ir N787WH Vilniaus tarptautiniame oro uoste nusileido atitinkamai 2005 m. vasario 17 d. ir 2005 m. spalio 6 d.;
- lėktuvai Nr. N787WH ir N733MA Palangos tarptautiniame oro uoste nusileido atitinkamai 2005 m. vasario 18 d. ir 2006 m. kovo 25 d. (žr. *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, § 499).

Po 2005 m. vasario 17–18 d. skrydžių 2005 m. spalio 6 d. nusileido lėktuvas Nr. N787WH, kuris, ekspertų teigimu, atlikus „dvigubo lėktuvų pakeitimo“ operaciją Tiranoje, pervežė CŽA sulaikytuosius iš CŽA objekto Bukarešte (Rumunija), kuris 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardytas kodiniu pavadinimu „juodasis“ kalėjimas“ (ten pat, § 513).

71. Teismo nustatyti faktai dėl lėktuvo Nr. N787WH nusileidimo Vilniuje 2005 m. spalio 6 d. (ten pat, § 507):

„b) 2005 m. spalio 1–7 d. orlaivio Nr. N787WH skrydis atliekant perdavimo operaciją buvo užmaskuotas ir suplanuojant fiktyvų skrydį, ir pakeičiant orlaivį vadinamuoju „dvigubo lėktuvų pakeitimo“ būdu – tai dar vienas CŽA metodas kalinių pervežimui užmaskuoti, kuris sukurtas, anot eksperto J. G. S, siekiant išvengti to paties orlaivio nusileidimo dviejose skirtingose slaptų kalėjimų vietose (žr. šio sprendimo 129 punktą; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, § 135).

Ekspertai paliudijo, kad „dvigubo lėktuvų pakeitimo“ operacija buvo įvykdyta 2005 m. spalio 5–6 d. Tiranoje dviem lėktuvais – lėktuvu Nr. N308AB, kuris atskrido iš Bukarešto, paėmęs sulaikytuosius iš CŽA slaptojo objekto Rumunijoje, ir lėktuvu Nr. N787WH. CŽA sulaikytieji „pakeitė“ lėktuvus Tiranoje, jie buvo perkelti iš lėktuvo Nr. N308AB į lėktuvą Nr. N787WH perdavimo skrydžiui. Išskrisdamas iš Tiranos, lėktuvas Nr. N787WH, siekdamas įskristi į Lietuvos oro erdvę, nurodė netikrą maršrutą į Taliną, nors tikroji paskirties vieta buvo Vilnius, kur jis ir nusileido 2005 m. spalio 6 d. ankstyvą rytą (žr. šio sprendimo 114, 130–131 ir 140 punktus).

Kalbant apie šį skrydį, taip pat pažymėtina, kad skrydžių duomenyse, kuriuos Lietuvos aviacijos institucijos parlamentinio tyrimo metu pateikė NSGK, buvo nurodyta, jog lėktuvas Nr. N787WH atvyko iš Antalijos (Turkija) (žr. šio sprendimo 174 punktą). Ikteisminio tyrimo metu apklaustų liudytojų parodymai dėl to, iš kur lėktuvas atvyko, buvo nenuoseklūs. Pavyzdžiui, liudytojas B3 pasakojo apie „neplaninį skrydį iš Antalijos“ (žr. šio sprendimo 315 punktą). Liudytojas B4 („asmuo B“) teigė, kad jis „be keleivių atvyko iš Talino“ ir kad „į Taliną jis atvyko iš Antalijos“ (žr. šio sprendimo 316 punktą). Civilinės aviacijos administracija savo ruožtu informavo prokurorą, kad „jie galėjo supainioti Antalijos ir Tiranos kodus, nes jie panašūs“ (žr. šio sprendimo 183 punktą).“

72. Be to, Teismas be pagrįstos abejonės konstatavo (ten pat, § 532):

„a) CŽA sulaikymo vieta, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardyta kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas“, buvo įkurta Lietuvoje;

b) kalėjimas pradėjo veikti arba nuo 2005 m. vasario 17 d., t. y. nuo CŽA perdavimo orlaivio Nr. N724CL skrydžio į Vilniaus oro uostą dienos, arba nuo 2005 m. vasario 18 d., t. y. CŽA perdavimo orlaivio Nr. N787WH skrydžio į Palangos oro uostą dienos;

c) kalėjimas buvo uždarytas 2006 m. kovo 25 d., ir jį uždarius atliktas skrydis į Palangos oro uostą iš Porto (Portugalija) atskridusiu CŽA perdavimo orlaiviu

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

Nr. N733MA, kuris tą pačią dieną išskrido į Kairą (Egiptas), nors skrydžio plane buvo klaidinančiai nurodęs Portą kaip skrydžio paskirties vietą.“

73. Išsami Teismui pateiktų įrodymų analizė dėl to, ar nuo 2005 m. vasario 17 d. arba 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d. Lietuvoje veikė CŽA slaptas kalėjimas, ir elementai, kuriais remdamasis Teismas padarė pirmiau nurodytas išvadas, pateikti sprendimo byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* 498–531 punktuose.

7. Dr. Sam Raphael atkurti vėlesni pareiškėjo perdavimai, kai jis buvo CŽA nelaisvėje (iki 2006 m. rugsėjo 5 d.)

74. Dr. S. Raphael teigimu, 2006 m. kovo 25 d. pareiškėjas kartu su kitais CŽA kaliniais, įskaitant Abu Zubaydah, Al Nashiri ir Khaled Sheikh Mohammed, dviem CŽA lėktuvais Nr. N733MA ir Nr. N740EH buvo nugabentas iš „violetinio“ kalėjimo Lietuvoje į „rudąjį“ kalėjimą, kuris, kaip nustatyta, buvo Afganistane (žr. šio sprendimo 115 punktą).

Byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* (žr. § 548) Teismas pripažino, kad pagal reikalaujamą įrodinėjimo standartą buvo įrodyta, jog 2006 m. kovo 25 d. CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N733MA, vėliau atlikus lėktuvų pakeitimo operaciją, Abu Zubaydah buvo perkeltas iš Lietuvos į kitą ekspertų identifikuotą CŽA sulaikymo įstaigą, kuri 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardijama kodiniu pavadinimu „rudasis“ kalėjimas“.

Dr. S. Raphael teigimu, pareiškėjas iš Afganistano į JAV kalėjimą Gvantanamo įlankoje buvo perduotas 2006 m. rugsėjo 4–5 d. (žr. šio sprendimo 115 punktą).

8. Pareiškėjo kalinimas JAV Gvantanamo įlankos bazėje nuo 2006 m. rugsėjo 5 d. iki dabar

75. Nuo 2006 m. rugsėjo 5 d. pareiškėjas laikomas JAV Gvantanamo įlankos karinio jūrų laivyno bazėje. Iš pradžių jis buvo laikomas griežčiausio režimo stovykloje Nr. 7, o maždaug po 15 metų (nenurodytą 2021 m. balandžio mėn. dieną) dėl labai blogos stovyklos Nr. 7 būklės jis buvo perkeltas į stovyklą Nr. 5. Stovyklų vieta įslaptinta.

Stovykla Nr. 7 buvo įkurta 2006 m. aukštos vertės sulaikytiesiems, perduotiems iš CŽA į karinį padalinį, kalinti.

Jokie lankytojai, išskyrus teisininkus, nėra įleidžiami į tą internuotų asmenų laikymo vietą. Kaliniai privalo dėvėti gobtuvus, kai yra atvedami iš kamerų susitikti su teisininkais ar kitais tikslais.

76. Amerikos šalių žmogaus teisių komisijos ataskaitoje „Siekiant Gvantanamo kalėjimo uždarymo“, paskelbtoje 2015 m. birželio 3 d., bendrosios kalinimo sąlygos stovykloje Nr. 7 aprašytos taip:

„120. Nors siekiant pagerinti sąlygas Gvantanamo kalėjime pasiekta pažanga, išlieka daug susirūpinimą keliančių sričių. Amerikos šalių komisija pažymi, kad su sulaikytiesiais stovykloje Nr. 7 nėra elgiama taip pat kaip su kitais kaliniais; kad

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

sveikatos apsaugos srityje yra daug problemų, ypač turint galvoje Gvantanamo kalinių senėjimą; ir kad religija vis dar yra jautrus klausimas. Taip pat Amerikos šalių žmogaus teisių komisija itin susirūpinusi dėl ilgalaikio neapibrėžtos trukmės kalinimo keliama kančių, baimės ir skausmo, dėl kurių keletą kartų protestuota badaujant, o keliais ekstremaliais atvejais kaliniai priėmė drastišką sprendimą nusižudyti.

<...>

122. Amerikos šalių komisija gavo rūpestį keliančios informacijos apie kalinimo sąlygas stovykloje Nr. 7, vienviečių kamerų patalpoje, kurioje apgyvendinamos nedidelės grupės sulaikytųjų, žinomų kaip „aukštos vertės sulaikytieji“. Šiems sulaikytiesiems neleidžiama bendrauti, su jais elgiamasi kitaip nei su kitais kaliniais. 2013 m. gegužės 20 d. 18 karo ir civilinių gynybos advokatų, atstovaujančių aukštos vertės sulaikytiesiems, nusiuntė bendrą prašymą gynybos sekretoriui Charles Hagel pagerinti kalinimo sąlygas Gvantanamo kalėjime. Jie nurodė, kad šioms sulaikytiesiems neleidžiama susisiekti su šeimomis telefonu ar vaizdo skambučiu, kad jiems ribojama prieiga prie religinės medžiagos (tokios kaip pranašo Mahometo posakiai ir gyvenimo aprašymai), kad jiems trūksta laisvalaikio veiklos ir kad jiems neleidžiama dalyvauti grupinėse maldose, priešingai nei kitiems kaliniams.“

77. Pareiškėjas pateikė keturis pareiškimus, atitinkamai 2016 m. lapkričio 30 d., 2020 m. sausio 28 d., 2021 m. birželio 9 d. ir 2022 m. rugpjūčio 30 d., kuriuos parengė jo pagrindinis gynėjas Walter B. Ruiz, be kita ko, aprašydamas ir pareiškėjo kalinimo sąlygas. 2020 m. sausio 28 d. (antrajame) pareiškime pareiškėjo kalinimo sąlygos aprašytos taip:

„Konkrečios M. al-Hawsawi sulaikymo sąlygos tebėra įslaptintos. Tačiau galiu pasakyti, kad jis yra izoliuotas atskirame Gvantanamo kalėjime (vadinamame stovykla Nr. 7), kuriame kalinami ir kiti vadinamieji aukštos vertės sulaikytieji. Nei man, nei jokiam jo gynėjui neleidžiama su juo ten susitikti. Vieną kartą man buvo leista apžiūrėti M. al-Hawsawi kamerą – tai įvyko prieš kelerius metus ir tik po teismo ginčo ir pagal teismo priimtą nutartį. Tai tipiška kalėjimo kamera, t. y. labai maža patalpa su šlakbetonio blokų sienomis, plieniniu tualetu ir atvira dušo kabina. Lova yra metalinė dėžė su patiestu ant jos kilimėliu. Vietos vos užtenka atsistoti. Apšvietimas yra tik dirbtinis. Retkarčiais jam leidžiama išeiti iš kameros ir apsilankyti pas gydytojus, pasivaikščioti šiek tiek didesniame už kamerą pasivaikščiojimo narve arba vienam pažiūrėti filmą nuo garso izoliuotoje patalpoje. Dėl informacijos įslaptinimo taisyklių aš negaliu plačiau kalbėti apie M. al-Hawsawi kalinimo sąlygas.“

78. 2021 m. birželio 9 d. (trečiajame) pareiškime W. B. Ruiz nurodė, kad pareiškėjas kartu su kitais kaliniais buvo perkeltas iš stovyklos Nr. 7 į stovyklą Nr. 5. Jis, kaip ir kiti 13 „aukštos vertės sulaikytųjų“, laikomas atskirame kalėjimo korpuse, kur yra „praktiškai izoliuotas nuo pasaulio“.

9. Pareiškėjo bylos nagrinėjimas karinėje komisijoje

79. 2008 m. birželio 5 d. pareiškėjui, taip pat Khaled Sheikh Mohammed, Walid Muhammad Bin Attash, Ramzi bin al Shibh, Ali Abdul Aziz ir Mohamed al Khatani karo komisijoje buvo pareikšti kaltinimai dėl nusikaltimų, užtraukiančių mirties bausmę. Pareiškėjui pareikšti kaltinimai terorizmu, sąmokslu, pagal karo teisę – kaltinimai dėl nužudymo, civilių užpuolimo, tyčinio sunkaus kūno sužalojimo, užgrobimo, civilių objektų

užpuolimo ir turto sunaikinimo. Bylos pavadinimas yra *JAV prieš Mohammad ir kt.* Byla dar nebaigta nagrinėti.

80. Pareiškėjo bylos nagrinėjimą W. B. Ruiz aprašė 2020 m. sausio 28 d. pateiktame savo antrajame pareiškime, kurio atitinkamose dalyse nurodyta:

„2019 m. birželio 3 d. bylai nagrinėti buvo paskirtas naujas teisėjas (pulkininkas W. Shane Cohen). 2019 m. rugpjūčio pabaigoje teisėjas W. S. Cohen nurodė, kad bylos nagrinėjimas iš esmės turi prasidėti 2021 m. sausio mėn. Prisiekusiųjų atranka turėjo būti pirmasis šio teismo proceso etapas. Teisėjas W. S. Cohen taip pat sudarė grafiką, pagal kurį šiuo metu Gvantanamo kalėjime ikiteisminio tyrimo posėdžiai vyktų per visus 2020 m. kiekvieną mėnesį, išskyrus vieną. Tačiau, nors ir nustatęs teismo posėdžio datą, teisėjas W. S. Cohen labai apibendrintai pažymėjo, kad gali tekti teismo nagrinėjimo datą pavėlinti, atsižvelgiant į daugelį dar neišnagrinėtų klausimų ir nepakankamus išteklius teismo procesui Gvantanamo kalėjime vykdyti.

Kaltinimai M. al-Hawsawi išlieka tie patys: kaltinimai sąmokslu; pagal karo teisę – kaltinimai dėl nužudymo, civilių užpuolimo, tyčinio sunkaus kūno sužalojimo, užgrobimo, civilių objektų užpuolimo, turto sunaikinimo ir terorizmo. Prokuroras ir toliau siekia mirties bausmės. Be mirties bausmės, prisiekusieji, žinoma, galėtų kaltinamąjį išteisinti, paskirti terminuotą laisvės atėmimo bausmę arba bausmę iki gyvos galvos.

Net jei M. al-Hawsawi (ar bet kuris kitas kaltinamasis) būtų išteisintas teisme arba jam būtų skirta terminuota laisvės atėmimo bausmė, jo paleidimo į laisvę tvarka nėra aiškiai reglamentuota. Kongreso draudimas perkelti kalinius iš Gvantanamo kalėjimo į Jungtines Valstijas tebegalioja. Be to, norint paleisti sulaikytąjį į kitą šalį, įskaitant jo gimtąją šalį, įstatyme ir toliau reikalaujama, kad gynybos sekretorius pateiktų Kongresui individualią rekomendaciją dėl paleidimo; tada Kongresas taip pat turi patvirtinti asmens paleidimą.

Dėl politinių kliūčių tikėtina, kad net išteisinus kalinimas ir toliau tęstųsi neribotą laiką.

<...>

Gynėjams vis dar neleidžiama susipažinti su informacija apie tai, kas buvo daroma su Mustafa al Hawsawi slaptuosiuose objektuose ir kokiomis sąlygomis jis ten buvo laikomas. Vietoj to gynėjai turi remtis vyriausybės parengtomis pasirinktų tos informacijos aspektų santraukomis. Kaip paaiškinta mano kolegės pulkininkės leitenantės Jennifer Williams antrajame pareiškime davus priesaiką, mes taip pat negalime gauti faktinių pareiškėjo medicininių dokumentų kopijų už trejus su puse metų, kai jis buvo slaptuosiuose objektuose (nors turime galimybę susipažinti su selektyviomis jų santraukomis).

<...>

Vienas iš klausimų, kuris turės būti išnagrinėtas 2020 m. vyksiančiuose parengiamuosiuose posėdžiuose, yra susijęs su tuo, ar prokurorui bus leista remtis parodymais, kuriuos JAV Vyriausybės pareigūnai (FTB) 2007 m. sausio mėn. Gvantanamo kalėjime paėmė iš M. al-Hawsawi ir kitų kaltinamųjų po to, kai jis ir kiti kaltinamieji daugiau nei trejus metus buvo kankinami ir patyrė smurtą CŽA slaptuosiuose objektuose. Per posėdžius liudys keli vyriausybės pareigūnai, dirbę slaptuosiuose objektuose, įskaitant psichologą James Mitchell ir Bruce Jessen, kurie parengė ir padėjo CŽA įgyvendinti tardymo programą.

<...>“

81. 2021 m. birželio 9 d. pateiktame savo (trečiajame) pareiškime W. B. Ruiz nurodė, kad iki šiol nebuvo surengta nė vieno posėdžio ir kad teisėjas W. S. Cohen nuo 2020 m. balandžio mėn. nebėra kolegijos narys. 2022 m. rugpjūčio 30 d. pateiktame savo (ketvirtajame) pareiškime W. B. Ruiz nurodė, kad bylos nagrinėjimas buvo atnaujintas 2021 m. rugsėjį, o 2022 m. liepą buvo paskelbtas preliminarus 2023 m. ikiteisminio tyrimo posėdžių tvarkaraštis, kuriame numatyta, kad posėdžiai 2023 m. vyks kas antrą mėnesį po 2–4 savaites.

10. Psichologinės ir fizinės AVS programos pasekmės pareiškėjui

82. Pareiškėjas pateikė du pareiškimus, patvirtintus priesaika: pirmąjį nenurodydamas datos, o antrąjį – 2020 m. sausio 27 d. Juos parengė Jungtinių Valstijų sausumos pajėgų rezervo teisės tarnybos (angl. *Army Reserve Judge Advocate General's Corps*) pulkininkė leitenantė Jennifer Williams, pareiškėjui atstovavusi kariuomenės advokatė. Pareiškime, patvirtintame priesaika, teigiama, kad pareiškėjui nustatytos įvairios sunkios ligos, tarp jų:

1) storosios žarnos skausmai ir tiesiosios žarnos iškritimas (hemoroidinių mazgų iškritimas), kuriuos sukėlė žiaurus elgesys CŽA kalėjime, t. y. į išeinamąją angą įkištas svetimkūnis, imituojant „tiesiosios žarnos apžiūrą“ be jokios medicininės būtinybės ir naudojant pernelyg didelę jėgą; 2017 m. jam diagnozuotas lėtinis vidurių užkietėjimas; 2018 m. lapkričio mėn. jam diagnozuota skausminga išangės stenozė, ir jis toliau patiria tiesiosios žarnos skausmus, kraujavimą ir hemorojų;

2) lėtinė kaklinės stuburo dalies diskų degeneracinė liga, pasireiškianti cervikogeniniais galvos skausmais;

3) lėtiniai galvos skausmai ir migrena;

4) hipertenzija su šalutiniu poveikiu, pavyzdžiui, krūtinės skausmu, galvos svaigimu ir dusuliu;

5) klausos praradimas ir spengimas ausyse;

6) lėtiniai miego sutrikimai;

7) hepatitas C ir (arba) sutrikusi kepenų veikla.

83. Savo keturiuose pareiškimuose (taip pat žr. šio sprendimo 77–78 punktus) Walter B. Ruiz teigė, kad pareiškėjas ir toliau kenčia stiprų ir alinantį lėtinį skausmą dėl daugelį metų trukusio smurto ir žeminimo CŽA slaptuosiuose objektuose.

11. Parlamentinis tyrimas Lietuvoje

84. 2009 m. rugsėjo 9 d., reaguodami į įvairius spaudos pranešimus ir viešai išreikštą susirūpinimą dėl tariamo CŽA slapto kalėjimo Lietuvoje, Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komitetas (toliau – NSGK) ir Seimo Užsienio reikalų komitetas surengė bendrą posėdį ir išklusė jame valstybės institucijų atstovus dėl informacijos spaudoje apie CŽA kalinių pervežimą ir kalinimą Lietuvos Respublikoje. Komitetai negavo jokios informacijos,

galinčios patvirtinti Lietuvoje buvus CŽA kalėjimą. Rašytiniai valstybės institucijų pateikti atsakymai paneigė tokio kalėjimo egzistavimą.

85. 2009 m. spalio 20 d. per vizitą Lietuvoje Europos Tarybos žmogaus teisių komisaras Thomas Hammarberg paragino institucijas atlikti išsamų tyrimą dėl įtarimų šalyje veikus CŽA slaptą kalėjimą.

86. 2009 m. spalio 20 d. spaudos konferencijoje Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, atsakydama į klausimus apie tariamą CŽA kalėjimo egzistavimą Lietuvoje, pasakė turėjusi „netiesioginių įtarimų“, kad jis Lietuvoje galėjo būti.

12. Seimo tyrimas ir išvados

87. 2009 m. lapkričio 5 d. Seimas priėmė nutarimą Nr. XI-459, kuriuo pavedė NSGK atlikti parlamentinį tyrimą dėl galimo CŽA sulaikytų asmenų pervežimo ir kalinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje.

NSGK buvo pateikti šie klausimai:

1) ar CŽA sulaikyti asmenys buvo pervežami ir kalinami Lietuvos Respublikos teritorijoje;

2) ar Lietuvos Respublikos teritorijoje veikė slaptieji CŽA sulaikymo centrai;

3) ar Lietuvos Respublikos valstybės institucijos (politikai, pareigūnai, valstybės tarnautojai) svarstė klausimus, susijusius su slaptųjų CŽA sulaikymo centrų veikla Lietuvos Respublikos teritorijoje, sulaikytų asmenų pervežimu ir kalinimu Lietuvos Respublikos teritorijoje.

88. Tyrimo išvados pateiktos Seimo 2010 m. sausio 19 d. nutarimo Nr. XI-659 priede „Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl galimo Jungtinių Amerikos Valstijų centrinės žvalgybos valdybos sulaikytų asmenų pervežimo ir kalinimo Lietuvos Respublikos teritorijoje išvada“ (toliau – NSGK išvados). Atitinkamos šio dokumento ištraukos plačiai cituojamos sprendime byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* ir pateikiamos to sprendimo 174 punkte.

89. Pagrindines NSGK išvadas galima apibendrinti taip:

„Su CŽA sulaikytų asmenų pervežimu oficialiuose tyrimuose siejami orlaiviai 2002–2005 metais ne kartą kirtę Lietuvos Respublikos oro erdvę. Komiteto surinkti duomenys rodo, kad minimu laikotarpiu Lietuvoje buvo nusileidę orlaiviai, kurie siejami su CŽA.

Komitetas nenustatė, ar per Lietuvos Respublikos teritoriją buvo pervežami, ar į Lietuvos Respublikos teritoriją buvo atvežti (iš jos išvežti) CŽA sulaikyti asmenys, tačiau sąlygos tokiam pervežimui buvo.

<...>

Komitetas nustatė, kad VSD buvo gavęs partnerių prašymą įrengti Lietuvoje patalpas, tinkamas sulaikytiesiems asmenims laikyti.

Vykdamy Projektą Nr. 1, Lietuvoje buvo sudarytos sąlygos laikyti sulaikytuosius asmenis, tačiau, Komiteto turimais duomenimis, patalpos nebuvo tam panaudotos.

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

Komitetui liudiję asmenys neigia prielaidas ir galimybes, kad Projekto Nr. 2 patalpose buvo laikomi ar tardomi asmenys, tačiau pastato patalpų išdėstymas, uždarymas ir perimetro apsauga, VSD darbuotojų fragmentiškas buvimas patalpose leido atlikti VSD nekontroliuojamus partnerių pareigūnų veiksmus ir naudoti infrastruktūrą savo nuožiūra.

<...>

Šalies aukščiausieji pareigūnai (Respublikos Prezidentai, Ministrai Pirmininkai, Seimo Pirmininkai), jų teigimu, Seimo NSGK nariai apie VSD ir CŽA tarptautinį bendradarbiavimą būdavo informuojami apibendrintai, neapdarinėjant konkrečių operacijų ir jų rezultatų. Valstybės gynimo taryboje posėdyje tik vieną kartą (2001 m. rugsėjo 19 d.), svarstant klausimą „Tarptautinis terorizmas ir antiteroristiniai veiksmai bei prevencija, krizinių situacijų valdymas ir norminė bazė“, buvo užsiminta apie plataus masto tiesioginį bendradarbiavimą tarp VSD ir CŽA. Apie sulaikytų asmenų pervežimą ir laikymą Lietuvoje Valstybės gynimo tarybos posėdyje nebuvo kalbama. Seimo NSGK apie bendradarbiavimo pobūdį nebuvo informuotas.

Komitetas, remdamasis gauta informacija, nustatė, kad vykdant VSD bendradarbiavimo su partneriais projektus Nr. 1 ir Nr. 2, tuometinė VSD vadovybė nė vieno šalies aukščiausiojo pareigūno neinformavo apie šių projektų tikslus ir turinį.“

13. Ikiteisminis tyrimas Lietuvoje

90. 2013 m. rugsėjo 13 d. pareiškėjas kreipėsi į Lietuvos Respublikos generalinį prokurorą su prašymu pradėti ikiteisminį tyrimą dėl jo tariamo ypatingo perdavimo, slapto kalinimo, kankinimo ir netinkamo elgesio su juo pagal CŽA AVS programą Lietuvoje. Prašymas buvo atmestas.

91. Pareiškėjui pateikus skundą, 2014 m. sausio 28 d. Vilniaus apygardos teismas panaikino prokuroro nutarimą atsisakyti pradėti ikiteisminį tyrimą.

92. 2014 m. vasario 13 d. Generalinė prokuratūra pradėjo ikiteisminį tyrimą (Nr. 01-2-00015-14) dėl nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu asmens gabenimu per valstybės sieną ir valstybės pareigūnų piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi.

93. 2014 m. gegužės mėn. prokuroras išsiuntė JAV valdžios institucijoms teisinės pagalbos prašymą, kuriame, *inter alia*, klausė, ar pareiškėjas buvo sulaikytas JAV teisėsaugos institucijų, kokie kaltinimai jam pareikšti, kur jis buvo kalintas anksčiau ir kur buvo laikomas tuo metu. JAV valdžios institucijų taip pat buvo paprašyta pateikti išslaptintus dokumentus ar informaciją, nurodančią aplinkybes, susijusias su galimai neteisėtu pareiškėjo gabenimu į Lietuvą ir iš jos bei jo galimu kalinimu CŽA kalėjimuose nuo 2004 m. kovo mėn. iki 2006 m. rugsėjo 4 d. Prokuroras taip pat prašė apklausti pareiškėją ir atsakyti į keletą klausimų, pavyzdžiui, kokia buvo jo ankstesnė buvimo vieta (šalys, vietovės, gyvenimo sąlygos, kalėjimai), kokios buvo jo pervežimo į Lietuvą aplinkybės (jei jis buvo ten pervežtas) ir kuo remdamasis jis manė, kad buvo pervežtas į Lietuvą. Šiuo atžvilgiu pareiškėjo turėjo būti paprašyta nurodyti laiką ir datas, išsamiai aprašyti pervežimą, jo maršrutą, pateikti oro uostų, į kuriuos jis atskrido, tikslus

pavadinimus ir aprašymus, jei jis buvo susirgęs – išsamiai aprašyti visas aplinkybes, įskaitant gydymo įstaigą ir gydytojų ypatybes.

JAV Teisingumo departamentas atsakė, kad dėl bylos dalyko negali pateikti prašomos informacijos.

94. 2014 m. pareiškėjo atstovai pateikė keletą prašymų pateikti informaciją apie tyrimo eigą. Jų teigimu, valdžios institucijos į šiuos prašymus iš esmės neatsakė.

95. 2015 m. sausio 27 d. Generalinė prokuratūra paprašė Krokuvos apeliacinės prokuratūros teisinės pagalbos „dėl tariamo neteisėto Mustafa Ahmed al-Hawsawi ar kitų asmenų gabenimo per Lietuvos valstybės sieną“.

96. 2015 m. vasario 6 d. tyrimas dėl pareiškėjo teiginių buvo sujungtas su ikiteisminiu tyrimu (Nr. 01-2-000-16-10) dėl Abu Zubaydah (žr. *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, §§ 208–210).

97. 2015 m. gegužės 29 d. Generalinė prokuratūra paprašė Prokuratūros prie Rumunijos kasacinio teismo teisinės pagalbos. Teisinės pagalbos prašymai taip pat buvo išsiųsti JAV institucijoms, Marokui ir Afganistanui. JAV institucijos, į kurias buvo kreiptasi du kartus, atsakė negalinčios suteikti prašomos informacijos. Marokas prašymą atmetė, o Afganistanas į jį neatsakė.

98. Tyrimo metu pareiškėjas paprašė valdžios institucijų suteikti jam nukentėjusiojo statusą pagal Baudžiamojo proceso kodekso 28 straipsnį². Atitinkamus prašymus jis pateikė 2015 m. sausio 9 d. ir rugpjūčio 26 d. Jis taip pat paprašė išplėsti tyrimo apimtį ir išnagrinėti kitas galimas nusikalstamas veikas. 2015 m. lapkričio 27 d. prokuroro nutarimu prašymai buvo atmesti. Pareiškėjas apskundė nutarimus, kuriais jam atsisakyta suteikti nukentėjusiojo statusą, tačiau Vilniaus apygardos teismas 2016 m. birželio 30 d. neskundžiama nutartimi juos paliko galioti.

99. 2018 m. rugpjūčio mėn. generalinis prokuroras, atsižvelgdamas į Teismo išvadas byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, dar kartą pateikė teisinės pagalbos prašymą JAV valdžios institucijoms, o JAV Teisingumo departamentas jį atmetė, nurodydamas, kad negali atsakyti į jokių kitų su šiuo klausimu susijusių prašymus.

100. 2018 m. lapkričio 12 d. prokuratūra nusprendė perkvalifikuoti tiriamą nusikalstamą veiką ir nuo tada tyrimas atliekamas dėl galimai padaryto Baudžiamojo kodekso 100 straipsnyje³ apibrėžto nusikaltimo (tarptautinės teisės draudžiamas elgesys su žmonėmis), kuriam netaikomas senaties terminas.

101. 2019 m. lapkričio 29 d. rašytinėse pastabose Vyriausybė nurodė, kad tyrimo metu „iš įvairių institucijų buvo prašoma atitinkamos informacijos, apklausti liudytojai, gautos ekspertų išvados, į bylos medžiagą įtraukti įvairūs pranešimai apie CŽA perdavimo programą, išversta reikalinga medžiaga,

² Šis straipsnis cituojamas byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* (minėta pirmiau, § 214).

³ Šis straipsnis cituojamas byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* (minėta pirmiau, § 213).

atlikta viešai prieinamų šaltinių retrospektyvinė stebėseną, [ir] išanalizavus įrodymus suplanuoti kiti tyrimo veiksmai“.

102. Pareiškėjas pateikė advokatės Ingridos Botyrienės, jam atstovaujančios Lietuvos prokuratūroje, 2020 m. sausio 23 d. liudytojo pareiškimą.

Jame teigiama:

1) 2019 m. rugsėjo 16 d. I. Botyrienė kreipėsi į generalinį prokurorą su prašymu pateikti informaciją apie ikiteisminį tyrimą ir jo eigą;

2) 2019 m. spalio 8 d. prašymas buvo atmestas dėl dviejų priežasčių: informacijos prašė asmuo, kuris nėra proceso dalyvis; prašomi duomenys buvo neskelbtini;

3) 2020 m. sausio 20 d. pareiškėjui dar nebuvo suteiktas nukentėjusiojo statusas, todėl jis negalėjo gauti informacijos apie jo pateiktą kaltinimų tyrimo eigą.

103. 2021 m. rugsėjo 9 d. pastabose Vyriausybė patvirtino, kad pareiškėjui dar nebuvo suteiktas nukentėjusiojo statusas; jos teigimu, „suteikiant nukentėjusiojo statusą taikytinas griežtesnis įrodinėjimo standartas“, nei pradedant tyrimą. Be to, pagal baudžiamojo proceso taisyklės nukentėjusysis privalo duoti parodymus. Ji pridūrė, kad prokuratūra gali savo iniciatyva suteikti tokį statusą bet kuriame tyrimo etape.

Dėl galimybės susipažinti su informacija apie ikiteisminį tyrimą Vyriausybė teigė, kad ji „buvo ir bus teikiama [Lietuvos] visuomenei Generalinės prokuratūros ryšių su visuomene priemonėmis“.

Ji pridūrė, kad Generalinė prokuratūra taip pat „stengėsi stiprinti tarptautinį bendradarbiavimą, siekdama gauti bendros informacijos apie Lenkijos pasirinktą kelią įrodymų surinkimo procedūroje (angl. *discovery proceedings*) pagal JAV kodekso 1782 straipsnį (dėl pagalbos užsienio ir tarptautiniams teismams ir proceso dalyviams tokiuose teismuose) ir visų pirma siekė inicijuoti koordinacinį susitikimą. Tačiau 2021 m. liepos 19 d. Lenkijos prokuroras atsakė, kad bendradarbiauti neįmanoma dėl „informacijos slaptumo“.

104. 2022 m. rugsėjo 2 d. pateikusi papildomos informacijos apie faktines aplinkybes pastabas, Vyriausybė nurodė, kad „prokuratūra ir toliau deda pastangas siekdama gauti atliekamam ikiteisminiam tyrimui svarbių duomenų“ ir kad „ji iš esmės siekia tolesnių galimybių surinkti įrodymus užsienio jurisdikcijose, būtent JAV“. Vyriausybė teigė, kad tai ypač sudėtinga „dėl ribotų esamų bendradarbiavimo mechanizmų“. Kalbėdama apie įrodymų surinkimo procedūrą pagal JAV kodekso 1782 straipsnį, Vyriausybė nurodė, kad buvo laukiama jos rezultatų.

Ji taip pat nurodė, kad prokuratūros pozicija dėl nukentėjusiojo statuso suteikimo pareiškėjui išlieka nepakitusi.

105. 2022 m. rugsėjo 1 d. pateikdamas papildomos informacijos pastabas apie faktines aplinkybes, pareiškėjas nurodė, kad jo atstovė I. Botyrienė nebuvo nuolat informuojama apie tyrimo eigą.

106. Procesas dar nebaigtas ir, remiantis Teismo turima informacija, pareiškėjui dar nesuteiktas nukentėjusiojo statusas.

BYLAI REIKŠMINGA TEISINĖ BAZĖ IR PRAKTIKA

107. Bylai svarbi teisinė ir kita medžiaga, taip pat vidaus teisės aktai ir praktika pateikti atitinkamuose sprendimo byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* (minėta pirmiau) punktuose:

- a) dėl bylai reikšmingos vidaus teisės ir praktikos žr. 212–219 punktus;
- b) dėl tarptautinės medžiagos, įskaitant bylai svarbią tarptautinę teisę, žr. 220–250 punktus;
- c) dėl atrinktų žiniasklaidos pranešimų ir straipsnių apie CŽA perdavimo operacijas žr. 251–263 punktus;
- d) dėl tarptautinių tyrimų dėl CŽA vykdyto įtariamų terorizmu asmenų slapto kalinimo ir perdavimo į Europą, įskaitant Lietuvą, žr. 264–303 punktus.

TEISMUI PATEIKTI ĮRODYMAI

I. EKSPERTŲ PARODYMAI BYLOJE *ABU ZUBAYDAH PRIEŠ LIETUVĄ*

108. Byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* (minėta pirmiau) Teismas išklauė senatoriaus D. Marty, taip pat ekspertų J. G. S. ir Crofton Black parodymus. Sprendime pateiktos jų pareiškimų ištraukos buvo paimtos iš 2016 m. birželio 28 d. faktų nustatymo posėdžio, skirto ekspertų parodymams surinkti, stenogramos. Vėliau bylą nagrinėjusi kolegija nusprendė, kad šio posėdžio stenograma turi būti paskelbta viešai.

109. Ekspertų parodymai pateikti sprendimo 126–145 ir 373–395 punktuose.

110. Senatoriaus D. Marty ir eksperto J. G. S. parengtoje „PowerPoint“ prezentacijoje, kurioje buvo paaiškinta CŽA perdavimo schema, apimanti ir Lietuvą, ekspertas J. G. S. davė tokius parodymus (ištrauka iš stenogramos):

„Mums pavyko neabejotinai susieti tris aukštos vertės CŽA sulaikytuosius su kalėjimu Lietuvoje. Vis dėlto žinome, kad ten buvo laikomi bent penki asmenys, todėl, kad Senato komiteto tyrimo ataskaitoje nurodoma, kad vienas iš šių asmenų, Mustafa al-Hawsawi, ir keturi kiti buvo tuo pačiu metu laikomi šalyje. Šiandien aš galiu suteikti informacijos tik apie tris asmenis: pareiškėją šiandieniniame procese, pareiškėją Abu Zubaydah, Khalid Sheikh Mohammed, matomą kairėje apačioje, kuris buvo tam tikru metu laikomas kiekviename iš kalėjimų Europoje – Lenkijoje, tada Rumunijoje ir galiausiai Lietuvoje, ir minėtą Mustafa al-Hawsawi, kuris tapo viena iš priežasčių, kodėl kalėjimas buvo uždarytas, kaip paaiškinsiu vėliau.“

Jis taip pat nurodė (žr. *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, § 135):

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

„Abu Zubaydah neminimas vardu [2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje] nurodant sąsają su „violetiniu“ kalėjimu, bet kiti du čia minimi sulaikytieji ataskaitoje nurodyti. Khalid Sheikh Mohammed atveju išsamiai apibūdinamas jo kalinimas skirtingose vietose, konkrečiai nurodant šioje ištraukoje, kad jis buvo perkeltas į „violetinį“ kalėjimą ankstesniu orlaivių keitimo maršrutu 2005 m. spalio mėn. Jis taip pat buvo laikomas Lietuvoje iki kalėjimo uždarymo. Paskui, 2006 m. kovo 25 d., jis buvo perkeltas į „rudąjį“ kalėjimą Afganistane. Ištraukoje apie Khalid Sheikh Mohammed taip pat nurodyta, kad ataskaitos apie jį sudarė iki 15 % visų žvalgybos ataskaitų apie CŽA sulaikytuosius, o tai parodo jo ilgalaikę svarbą siekiant programos žvalgybos informacijos rinkimo tikslų. Manau, kad tai svarbu, nes Khalid Sheikh Mohammed buvo laikomas Lenkijoje, Rumunijoje, Lietuvoje ir jis tarsi simbolizuoja šių kalėjimų Europoje svarbą siekiant bendrą CŽA programos tikslų.

Trečiasis sulaikytasis, Mustafa al-Hawsawi, minimas ataskaitoje tiek, kiek tai susiję su jo medicininės pagalbos poreikiu. Tekste, 154–156 puslapiuose, teigiama, kad CŽA buvo priversta ieškoti trijų trečiųjų valstybių pagalbos, kad Mustafa al-Hawsawi būtų suteikta medicininė pagalba, nes vietos institucijos Lietuvoje neužtikrino skubios medicininės pagalbos. Be to, kaip aiškiai nurodyta Senato komiteto ataskaitoje, remiantis kablogramomis, išsiųstomis iš „violetinio“ kalėjimo bazės, šios medicininės problemos lėmė kalėjimo šioje šalyje uždarymą 2006 m. kovo mėn. Tuo metu CŽA perkėlė likusius sulaikytuosius į „rudąjį“ kalėjimą.

Mano požiūriu, šios teksto ištraukos, taip pat ir kiti dokumentai, pateikia pakankamai išsamius Lietuvos kalėjimo uždarymo motyvus ir metodologiją. Taip pat toliau tekste nurodomas visas asmenų, dalyvavusių programoje, skaičius 2006 m. sausio 1 d. Jų buvo 28. Nurodoma, kad šie 28 asmenys buvo paskirstyti tik tarp dviejų tuo metu veikusių sulaikymo vietų. Viena jų buvo „oranžinis“ kalėjimas Afganistane, bet svarbu tai, kad kita vieta buvo „violetinis“ kalėjimas Lietuvoje. Čia nurodytos skirtingų atvykimo ir vėlesnio išvykimo skrydžių datos leidžia teigti, kad „violetinis“ kalėjimas tuo laikotarpiu buvo sulaikymo operacijų centras.“

II. VYRIAUSYBĖS PATEIKTI LIUDYTOJŲ PARODYMAI IR KITI ĮRODYMAI BEI DOKUMENTAI BYLOJE *ABU ZUBAYDAH PRIEŠ LIETUVĄ*

111. Byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* Vyriausybė pateikė informaciją apie liudytojų parodymus ikiteisminiame tyrime dėl Projekto Nr. 1 ir Projekto Nr. 2 (patalpų, kurias toje byloje apklausti ekspertai įvardijo kaip vietas, pritaikytas CŽA kalėjimams įsteigti) įgyvendinimo (žr. *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, §§ 304–349).

112. Kitus dokumentus ir įrodymus, įskaitant Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą 2011 m. ataskaitą, kurioje buvo nustatyti faktai dėl „dviejų pritaikytų objektų – Projekto Nr. 1 ir Projekto Nr. 2“, galima rasti pirmiau minėto sprendimo 350–371 punktuose.

III. PAREIŠKĖJO PATEIKTI DR. SAM RAPHAEL LIUDYTOJO PAREIŠKIMAI

113. Pareiškėjas pateikė du dr. Sam Raphael, Vestminsterio universiteto profesoriaus, renkančio ir analizuojančio CŽA perdavimo programos dokumentus, liudytojo pareiškimus (taip pat žr. šio sprendimo 52, 61 ir 74 punktus). Jis sukūrė CŽA skrydžių duomenų bazę, CŽA kalinių duomenų bazę (joje pateikiami nustatyti faktai apie tai, kur ir kada buvo slapta kalinamas kiekvienas iš 119 CŽA kalinių, įvardytų 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje) ir CŽA kablogramų duomenų bazę (į ją įtrauktos iš CŽA slaptųjų objektų gautos kablogramos, leidžiančios geografiškai tiksliai nustatyti, iš kur buvo gautos kablogramos, kuriose aptariamas slaptas atskirų kalinių kalinimas, perdavimas ir kankinimas). Dr. Sam Raphael taip pat vadovauja Jungtinės Karalystės Ekonomikos ir socialinių tyrimų tarybos (*Economic and Social Research Council, ESRC*) finansuojamam projektui, kuriame bendradarbiaujama su nevyriausybinėmis organizacijomis ir žmogaus teisių tyrėjais, siekiant atskleisti ir suprasti žmogaus teisių pažeidimus „kare su terorizmu“.

114. 2016 m. gruodžio 16 d. dr. Sam Raphael pateikė savo pirmąjį liudytojo pareiškimą dėl pareiškėjo perdavimo į Lietuvą ir kalinimo joje, kuriame konstatavo:

„a) CŽA objektas, įvardytas kaip „violetinis“ kalėjimas“ Senato Specialiojo žvalgybos komiteto (toliau – SSŽK) tyrime dėl Centrinės žvalgybos agentūros sulaikymo ir tardymo programos (toliau – SSŽK ataskaita⁴), be pagrįstos abejonės buvo Lietuvoje;

b) SSŽK ataskaitoje yra daugybė požymių, patvirtinančių teiginį, kad M. al-Hawsawi buvo laikomas „VIOLETINIAME“ KALĖJIME (Lietuvoje) nuo 2005 m. vasario 18 d. arba 2005 m. spalio 6 d. iki 2006 m. kovo 25 d.“

115. 2020 m. sausio 28 d. pateiktame savo antrajame liudytojo pareiškime dr. S. Raphael patvirtino pirmiau pateiktas išvadas ir atnaujino pirmąjį pareiškimą, atsižvelgdamas į naujesnius tyrimus, įskaitant tuos, kurie pateikti knygoje „CIA Torture Unredacted“ („CŽA kankinimai be cenzūros“), kurią jis parašė kartu su dr. Crofton Black (ekspertas, kuris buvo Teismo apklaustas byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* (minėta pirmiau) ir *Al Nashiri prieš Rumuniją* (minėta pirmiau)) ir prof. Ruth Blakeley. Knyga išleista 2019 m. liepos mėn.

Pagrindinis knygos autorius dr. S. Raphael teigė, kad knygos išvados buvo padarytos surinkus ir išanalizavus tūkstančius su AVS programa susijusių dokumentų, įskaitant skrydžių įrašus, įmonių sąskaitas faktūras ir sąskaitų išrašus, išslaptintus CŽA dokumentus, teismo dokumentus ir kalinių parodymus. Šie duomenys buvo renkami ir analizuojami iki 2019 m. gegužės mėn. ir apėmė daugybę dokumentų, surinktų po dr. S. Raphael pirmojo

⁴ Šiame sprendime vadinama „2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita“.

pareiškimo pateikimo. Be to, kartu su bendraautoriais jis sukūrė naujų metodų, kaip tiesiogine ir perkeltine prasme „iššifruoti“ gausiai cenzūruotą 2014 m. Senato ataskaitos santrauką. Be kita ko, tai buvo pirmasis metodas, leidęs iš tūkstančių ataskaitoje minimų CŽA kabloqramų nustatyti buvimo vietos duomenis. Šie metodai buvo visiškai ištobulinti tik po pirmojo jo pareiškimo pateikimo.

Antrasis pareiškimas buvo pagrįstas šaltinių medžiaga, įskaitant konkrečius su šia byla susijusius CŽA perdavimo lėktuvų maršrutus. Įvairūs galimi CŽA lėktuvų maršrutai, kuriais, pasak eksperto, pareiškėjas buvo gabenamas nuo jo išvežimo iš Gvantanamo kalėjimo 2004 m. balandžio mėn. iki jo pristatymo į „violetinį“ kalėjimą Lietuvoje 2005 m. vasario arba spalio mėn., buvo pavaizduoti schemeje.

Dr. Sam Raphael nustatė, kas pareiškėjui nutiko ir kur jis buvo nuo 2003 m. kovo mėn. iki 2006 m. rugsėjo mėn.:

1) 2003 m. kovo 1 d. pareiškėjas buvo paimtas į nelaisvę Pakistane kartu su kitu CŽA kaliniu Khaled Sheikh Mohammed. Abu jie buvo laikomi Pakistano kalėjime iki 2003 m. kovo 3–5 d.

2) 2003 m. kovo 3–5 d. pareiškėjas ir Khaled Sheikh Mohammed buvo perduoti į „kobalto“ kalėjimą Afganistane. Khaled Sheikh Mohammed netrukus, 2003 m. kovo 7 d., buvo išvežtas ir perduotas į „mėlynąjį“ kalėjimą Lenkijoje. Ten jis buvo laikomas iki kalėjimo uždarymo 2003 m. rugsėjo mėn., o po to buvo perduotas į „juodąjį“ kalėjimą Rumunijoje.

3) Pareiškėjas iki 2003 m. lapkričio mėn. buvo kalinamas ir kankinamas „kobalto“ kalėjime. Jis buvo mušamas, laikomas įsitempimo padėtyse, uždaromas į dėžę, jam taikytas skandinimo imitavimas.

4) Pareiškėjas buvo perduotas iš Afganistano 2003 m. lapkričio mėn. Vienintelis skrydis iš šalies per tą mėnesį buvo 2003 m. lapkričio 21 d. skrydis į Gvantanamo įlanką CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N313P.

5) Nuo 2003 m. lapkričio 22 d. iki 2004 m. balandžio mėn. pareiškėjas ir dar keturi kaliniai buvo laikomi dviejose CŽA sulaikymo vietose Gvantanamo įlankoje. Abu Zubaydah ir Abd al-Rahim al-Nashiri buvo perkelti į šią vietą 2003 m. rugsėjo mėn.: Abu Zubaydah – iš Lenkijoje esančio „mėlynojo“ kalėjimo, o al-Nashiri – iš Maroko. Ibn Sheikh al-Libi, į CŽA nelaisvę Afganistane pakliuvęs 2003 m. vasario mėn., buvo laikomas „kobalto“ kalėjime, o 2003 m. lapkričio mėn. jis buvo perduotas kartu su M. al-Hawsawi. Paskutinis kalinys, Ramzi bin al-Shibh, buvo perkeltas į šią sulaikymo vietą 2003 m. gruodžio mėn. iš Maroko.

6) Nuo 2003 m. gruodžio mėn. iki 2004 m. balandžio mėn. visi penki kaliniai buvo laikomi Gvantanamo įlankoje.

7) Visi penki kaliniai, įskaitant M. al-Hawsawi, iš Gvantanamo įlankos buvo perduoti 2004 m. balandžio mėn. dviem skrydžiais: pirmuoju skrydžiu 2004 m. balandžio 12 d. į Rumuniją, o paskui į Maroką CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N85VM; antruoju skrydžiu 2004 m. balandžio 13 d. tiesiai į

Maroką CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N368CE. Gali būti, kad M. al-Hawsawi liko Rumunijoje ir nebuvo perduotas į Maroką.

8) Kaliniai iš sulaikymo vietos Gvantanamo įlankoje į Maroką galėjo būti perduoti ir trečiuoju skrydžiu orlaiviu Nr. N85VM 2004 m. kovo 27 d. Tolesnė 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos cenzūruotų vietų analizė parodė, kad CŽA kaliniai nebuvo laikomi slaptajame objekte Maroke nuo 2003 m. gruodžio mėn. iki 2004 m. balandžio mėn. Todėl atrodė tikėtina, kad 2003–2004 m. Gvantanamo įlankoje laikyti penki CŽA kaliniai ten buvo laikomi iki 2004 m. balandžio mėn. Todėl labiausiai tikėtina, kad M. al-Hawsawi buvo perduotas vienu iš dviejų pirmiau minėtų balandžio mėn. skrydžių (žr. 7 punktą), o ne 2004 m. kovo 27 d. skrydžiu.

9) Nuo 2004 m. balandžio mėn. pareiškėjas buvo laikomas „juodajame“ kalėjime Rumunijoje arba Maroke. Jei jis buvo kalinamas Maroke, gali būti, kad vėliau, 2004 m. spalio mėn., orlaiviu Nr. N227SV jis kartu su Ramzi bin al-Shibh buvo perduotas į „juodąjį“ kalėjimą.

10) Jei pareiškėjas buvo kalinamas Maroke po 2004 m. spalio mėn., tai 2005 m. vasario mėn. jis kartu su Abu Zubaydah orlaiviu Nr. N787WH buvo perduotas į „violetinį“ kalėjimą Lietuvoje.

11) Jei pareiškėjas po 2004 m. spalio mėn. buvo laikomas „juodajame“ kalėjime Rumunijoje, tai 2005 m. spalio mėn. jis kartu su Abd al-Rahimal-Nashiri ir Khaled Sheikh Mohammed orlaiviais Nr. N308AB ir Nr. N787WH buvo perduotas į „violetinį“ kalėjimą Lietuvoje.

12) Kad ir kur būtų buvusi ankstesnė jo slapto kalinimo vieta, nuo 2005 m. vasario arba spalio mėn. iki 2006 m. kovo mėn. pareiškėjas buvo laikomas „violetiniame“ kalėjime.

13) 2006 m. kovo 25 d. dviem CŽA orlaiviais Nr. N733MA ir Nr. N740EH visi kaliniai, laikyti „violetiniame“ kalėjime, įskaitant pareiškėją, Abu Zubaydah, Abd al-Rahim al-Nashiri ir Khaled Sheikh Mohammed, buvo perduoti į „rudąjį“ kalėjimą Afganistane.

14) Nuo 2006 m. kovo 26 d. iki 2006 m. rugsėjo 4–5 d. pareiškėjas buvo laikomas „rudajame“ kalėjime.

15) Galiausiai 2006 m. rugsėjo 4–5 d. jis buvo perkeltas iš Afganistano į Gvantanamo įlanką, kur tebėra iki šiol.

TEISĖ

I. VYRIAUSYBĖS IŠANKSTINIS PRIEŠTARAVIMAS DĖL PETICIJOS *RATIONE PERSONAE* SUDERINAMUMO SU KONVENCIJOS NUOSTATOMIS, REMIANTIS TUO, KAD LIETUVA NETURI JURISDIKCIJOS IR JAI NEKYLA ATSAKOMYBĖ

116. Konvencijos 1 straipsnyje nustatyta:

„Aukštosios Susitariančiosios Šalys kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam asmeniui garantuoja šios Konvencijos I skyriuje apibrėžtas teises bei laisves.“

A. Vyriausybė

117. Savo pastabų pirmojoje dalyje Vyriausybė nurodė, kad byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* Teismas pasmerkė Lietuvos valstybę *in abstracto* už itin neigiamai vertintinus tarptautinės viešosios teisės pažeidimus, kurie neabejotinai buvo padaryti, tačiau nenurodė atsakingo Lietuvos valstybės pareigūno ir (arba) atstovo ar to, kad jie žinojo apie minėtus veiksmus.

Vyriausybės žodžiais tariant, toje byloje Teismas pirmiausia argumentavo, kad iš tikrųjų buvo padarytas tarptautinės teisės pažeidimas, t. y. kad Lietuvoje buvo CŽA sulaikymo vieta kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas“, į kurią pareiškėjas buvo perkeltas 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. ir buvo laikomas ten iki 2006 m. kovo 25 d., kol buvo perkeltas į kitą CŽA sulaikymo vietą. Tada Teismas ėmėsi nagrinėti priskyrimo klausimą, tarsi tai būtų antraeilės svarbos klausimas, nors pagal Tarptautinės teisės komisijos straipsnius dėl valstybių atsakomybės akivaizdu, kad taip nėra. Šį subjektyvų kriterijų Teismui buvo daug sunkiau įrodyti šios bylos aplinkybėmis, nes iš tiesų nebuvo nustatytas nė vienas konkretus Lietuvos valdžios institucijų pareigūnas, kuris būtų žinojęs apie minėtą tarptautinės teisės pažeidimą ar būtų davęs sutikimą. Nors Teismas padarė abstrakčią nuorodą į 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitą, jis neatsižvelgė į tai, kad joje taip pat buvo abejojama dėl žinojimo apie tikrąją objekto paskirtį ir aiškiai nurodyta, kad „kai į kalėjimą atvyko pirmieji sulaikytieji, [UŽTUŠUOTA] informavo CŽA [UŽTUŠUOTA], kad šalies [UŽTUŠUOTA] [UŽTUŠUOTA] turbūt turi ne visą informaciją [apie objekto] tikrąją tikslą, t. y. jis turbūt mano, kad tai tam tikras [UŽTUŠUOTA] centras“. Nepaisant to, Teismas padarė išvadą, kad tarptautinės teisės pažeidimus, už kuriuos valstybė atsakovė laikytina atsakinga pagal Konvenciją, jos teritorijoje įvykdė užsienio valstybės pareigūnai su Lietuvos valdžios institucijų žinia ir pritarimu.

118. Vyriausybė pripažino, kad visų pirma jurisdikcija pagal Konvencijos 1 straipsnį yra teritorinė ir kad valstybė gali būti laikoma atsakinga už tarptautinės teisės pažeidimus, kuriuos jos teritorijoje padarė užsienio pareigūnai, taip pat kad valstybė gali būti laikoma atsakinga, jei išsiųstas asmuo patiria jam Konvencijoje suteiktų garantijų pažeidimą. Tačiau tam, kad atsirastų valstybės atsakomybė, ji būtinai turi žinoti apie pagalbą atliekant neteisėtus veiksmus arba žinoti apie realų pavojų, kad asmenys patirs su Konvencija nesuderinamą elgesį. Todėl Vyriausybė prieštaravo dėl neteisėtų veiksmų priskyrimo jai, nes nebuvo subjektyvaus valstybės atsakomybės elemento. Žinojimas apie savo bendrininkavimą vykdant neteisėtus veiksmus negali būti numanomas vien remiantis abstrakčiu žinojimu apie CŽA perdavimo programą apskritai. Teismas pats pripažino, jog „nemano, kad

Lietuvos institucijos būtinai žinojo, kas tiksliai vyksta CŽA kalėjime“, taip pat pripažino, kad „Lietuvos valdžios institucijos neturėjo arba negalėjo turėti išsamių žinių apie AVS programą“ (žr. *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, §§ 574–575). Kaip minėta, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje taip pat buvo išreikštos abejonės dėl šalies valdžios institucijų žinių išsamumo.

119. Vyriausybė laikėsi nuomonės, kad Teismas turėtų priimti tarptautinę viešąją teisę kaip pagrindinį jurisdikcijos nustatymo matą, nes Konvencijos tikslas buvo integruoti su ja susijusią teisę į tarptautinę teisės sistemą. Vyriausybės nuomone, priimant sprendimą byloje *Abu Zubaydah*, kuris buvo nurodytas kaip atskaitos taškas vertinant jurisdikcijos klausimą šioje byloje, nebuvo tinkamai laikomasi tarptautinės viešosios teisės reikalavimų, o nenustačius abiejų būtinų valstybės atsakomybės už tarptautinės teisės pažeidimus elementų tinkama tvarka, turėjo būti padaryta išvada, kad nagrinėjamos bylos faktinės aplinkybės nepatenka į Lietuvos Respublikos jurisdikciją.

120. Savo pastabų antrojoje dalyje Vyriausybė teigė, kad byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* ji atkreipė Teismo dėmesį į, tai kad nebuvo tiesioginių įrodymų dėl pareiškėjo perkėlimo į Lietuvą ir kalinimo joje, o šioje byloje jurisdikcijos klausimas iš esmės yra susijęs su tuo, kad trūksta esminio kriterijaus, t. y. Lietuvos valdžios institucijų žinojimo apie tai, kaip tiksliai CŽA naudojosi jos teritorija, kad būtų galima priskirti užsienio pareigūnų veiksmus Lietuvos valdžios institucijoms.

121. Vyriausybė paaiškino, kad jos pozicija šioje byloje neturėtų būti laikoma prieštaraujančia Teismo sprendimui byloje *Abu Zubaydah*. Ji neprieštaravo Teismo išvadoms, tačiau negalėjo pateikti jokios naujos įvykių versijos, kol neužbaigtas vidaus tyrimas.

Taigi Lietuva nesiekė paneigti savo atsakomybės, tačiau pateikdama išankstinį prieštaravimą šioje byloje Vyriausybė atkreipė Teismo dėmesį į sunkumus, kylančius dėl skirtumų tarp valstybės atsakomybės už žmogaus teisių pažeidimus nustatymo Teisme ir patraukimo baudžiamojon atsakomybėn nacionaliniame ikiteisminiame tyrime, atsižvelgiant į taikytinus įrodinėjimo ir proceso standartus. Atsižvelgiant į Teismo ir vidaus institucijų taikomus skirtingus įrodinėjimo standartus, Teismo byloje *Abu Zubaydah* nustatytos aplinkybės negali būti automatiškai perkeltos į vidaus tyrimą.

B. Pareiškėjas

122. Pareiškėjas atsakė, kad Vyriausybė neginčija Teismo suformuotos jurisprudencijos dėl jurisdikcijos ar priskyrimo, tačiau teigia, kad negali būti atsakinga už tariamą CŽA agentų elgesį jos teritorijoje, nes nė vienas Vyriausybės pareigūnas ar atstovas neturėjo pakankamai žinių apie tarptautinės teisės pažeidimus, nuo kurių nukentėjo pareiškėjas. Ji pakartojo argumentus, kuriuos buvo pateikusi byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* ir

kuriuos Teismas atmetė. Be to, Vyriausybė nenurodė jokių įrodymų ar įtikinamų priežasčių, dėl kurių toje byloje Teismo nustatytus faktus būtų galima užginčyti nagrinėjant šią peticiją. Todėl nebuvo jokios priežasties, dėl kurios minėti nustatyti faktai negalėtų būti taikomi ir M. al-Hawsawi byloje, siekiant parodyti, kaip ir kokių mastu CŽA veikla tapo žinoma Lietuvos pareigūnams ir atstovams.

123. Pareiškėjo nuomone, Vyriausybės argumentai buvo klaidingi dėl kelių priežasčių. Pirma, Lietuva nepagrindė savo teiginio, kad, norint nustatyti valstybės atsakomybę, būtina konstatuoti, jog ji „žinojo, kas tiksliai vyksta CŽA kalėjime“. Tokio konkretaus ir griežto standarto nustatymas iš esmės pakenktų Konvencijoje numatytioms apsaugos priemonėms ir leistų valstybei išvengti atsakomybės vien dėl to, kad ji nesugebėjo gauti ar paprašyti informacijos apie užsienio agentų veiksmus jos teritorijoje. Be to, nagrinėdamas bylą *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, Teismas buvo neseniai padaręs išvadas dėl Lietuvos žinojimo apie CŽA programą ir netinkamą elgesį su jos teritorijoje buvusiais asmenimis, kurios taikytinos ir šioje byloje. Šiame kontekste pareiškėjas taip pat nurodė išsamius įrodymus, kuriuos jis buvo pateikęs Teismui, ir konkretų jo vardo ir pavardės paminėjimą 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje.

C. Į bylą įstojusi trečioji šalis

124. Tarptautinė teisininkų komisija ir „Amnesty International“ savo bendruose pareiškimuose nurodė, kad jau savo komentaruose byloje *Abu Zubaydah* (ten pat) ir kelse kitose bylose, susijusiose su tam tikrų Susitariančiųjų Šalių dalyvavimu ir bendrininkavimu vykdančią CŽA perdavimo ir slapto kalinimo programas, jos įrodė, kad dar 2002 m. pabaigoje valstybės, įskaitant ir Lietuvą, turėjo galimybę susipažinti su svariais, patikimais ir viešai prieinamais įrodymais, kad JAV žvalgybos agentūros ir karinės pajėgos, vykdydamos tai, ką Jungtinės Valstijos vadino „karu su terorizmu“, kankino sulaikytuosius ir netinkamai elgėsi su jais, vykdė priverstinius dingimus, savavališkus sulaikymus ir slaptą sulaikytųjų perdavimą. Jų pareiškimuose taip pat buvo atkreiptas dėmesys į Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto (toliau – TRKK) susirūpinimą, pareikštą, pavyzdžiui, 2004 m. sausio, vasario ir liepos mėn., dėl „nenustatyto skaičiaus žmonių, kurie <...> laikomi nenustatytoose vietose, likimo“, t. y. ne jau žinomose sulaikymo vietose Bagramo (Afganistanas) ir Gvantanamo įlankoje, likimo, pažymint, kad vadinamiesiems „aukštos vertės“ sulaikytiesiems gresia ypatingas prievartos, įskaitant kankinimus, pavojus. Jie taip pat pabrėžė, kad visose 2002–2005 m. „Amnesty International“ metinėse ataskaitose, plačiai išplatintose valdžios pareigūnams, įskaitant Lietuvą, ir žiniasklaidai, buvo įvertinti vis gausesni įrodymai dėl žmogaus teisių pažeidimų JAV vykdančiant antiteroristines operacijas. Nuorodos buvo pateiktos ne tik prie informacijos apie Jungtines Amerikos Valstijas, bet ir

apie kitų šalių dalyvavimą, taip pat buvo pažymėta, kad tokie pažeidimai tebesitęsė.

125. Į bylą įstojusios trečiosios šalys pridūrė, kad byloje *Abu Zubaydah* (ten pat) Teismas įvertino įvairią viešai prieinamą medžiagą apie CŽA vykdytą perdavimo ir slapto kalinimo programą, taip pat Lietuvos valdžios institucijų dalyvavimą ir ekspertų parodymus. Savo sprendime Teismas pažymėjo, kad Lietuvos Vyriausybė neginčijo kai kurių Abu Zubaydah nurodytų aplinkybių, įskaitant keturių CŽA lėktuvų nusileidimą Vilniaus ir Palangos oro uostuose nuo 2005 m. vasario 17 d. iki 2006 m. kovo 25 d. ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento (toliau – VSD) bendradarbiavimą su CŽA įrengiant objektus Lietuvos teritorijoje. 2005 m. Lietuvos valdžios institucijos dalyvavo NATO ir ES susitikime su tuometine JAV valstybės sekretore Condoleeza Rice, iš kurio protokolo aišku, kad visos jame dalyvavusios valstybės žinojo apie tai, ką JAV vadino „sustiprintais tardymo metodais“. Be to, Teismas rėmėsi 2009 m. Lietuvos parlamentinio tyrimo dėl įtarimų, kad Lietuvoje veikė slapta sulaikymo vieta, (toliau – „Seimo tyrimas“) išvadomis, paminėdamas liudytojų pareiškimus, gautus iš aukšto rango VSD pareigūnų, pavyzdžiui, buvusių generalinių direktorių, kurie patvirtino, kad atitinkamu metu kalbėjosi su valstybės vadovais dėl CŽA prašymų dalyvauti pervežant ir (arba) laikant sulaikytuosius Lietuvos teritorijoje. Remdamasis šiais įrodymais, Teismas konstatavo, kad be pagrįstos abejonės buvo nustatyta, jog Lietuvos valdžios institucijos visais atitinkamais laikotarpiais žinojo, kad CŽA šalies teritorijoje valdė slaptąjį sulaikymo centrą, skirtą terorizmu įtariamiesiems asmenims laikyti ir tardyti. Teismas taip pat nusprendė, kad be pagrįstos abejonės buvo nustatyta, jog CŽA objektas, SSŽK santraukoje įvardytas kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas“, buvo Lietuvoje.

D. Teismo vertinimas

126. Teismas pažymi, kad, priešingai nei byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau, §§ 410–411), kurioje Vyriausybės prieštaravimas iš esmės prilygo neigimui, kad pareiškėjo nurodyti su Lietuva susiję faktai iš tikrųjų kada nors įvyko, ir įrodymų, kuriuos pareiškėjas pateikė ir kuriais rėmėsi Teisme, patikimumo kvestionavimui, šioje byloje Vyriausybė neginčijo pirmiau minėtoje byloje Teismo padarytų išvadų dėl slaptos CŽA sulaikymo vietos, JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardytos kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas“, egzistavimo, tačiau ginčijo Teismo vertinimą dėl valdžios institucijų žinojimo apie CŽA operacijas jos teritorijoje ir bendrininkavimo jas vykdančias.

127. Tačiau Lietuvos valstybės atsakomybė pagal Konvenciją yra susijusi ne tik su klausimu, ar valdžios institucijos žinojo arba turėjo žinoti apie CŽA veiklos jos teritorijoje pobūdį ir tikslus atitinkamu metu, t. y. nuo 2005 m. vasario 17 d. iki 2006 m. kovo 25 d., bet ir su klausimu, ar pareiškėjo nurodyti

faktai iš tikrųjų įvyko Lietuvos teritorijoje. Todėl Teismas, atsižvelgdamas į turimus įrodymus, pirmiausia turi nustatyti, ar skundžiami įvykiai iš tikrųjų įvyko Lietuvos teritorijoje, ir jei taip, ar jie priskirtini Lietuvos valstybei (taip pat žr. *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, §§ 410–411). Todėl Teismas priims sprendimą dėl Vyriausybės prieštaravimo atsižvelgdamas į savo išvadas dėl šios bylos faktų (žr. šio sprendimo 161–163 punktus).

II. TEISMO NUSTATYTI FAKTAI IR ĮRODYMŲ VERTINIMAS

A. Šalių pozicijos dėl įrodinėjimo standarto ir įrodinėjimo pareigos

1. Vyriausybė

128. Vyriausybė pabrėžė, kad, atsižvelgiant į skirtumus tarp valstybės atsakomybės nustatymo Teisme ir baudžiamosios atsakomybės nustatymo nacionalinėse institucijose, byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau) buvo pakankamai įrodymų, kad būtų galima konstatuoti faktą, jog Lietuvoje veikė CŽA slaptas kalėjimas. Šią išvadą Teismas padarė įsitikinęs, kad yra *prima facie* įrodymų, patvirtinančių Abu Zubaydah teiginį, jog CŽA slaptas kalėjimas veikė Lietuvoje nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d., todėl įrodinėjimo našta perkėlė atsakovei Vyriausybei, kuri nepaaiškino, kodėl pateikti įrodymai negali patvirtinti pareiškėjo teiginių. Ikiteisminiam tyrimui pradėti šalies prokuratūrai tereikėjo turėti informacijos, kad galėjo būti padaryta nusikalstama veika, tačiau to nepakako, kad kaltinimai būtų pareikšti konkrečioms asmenims, nes baudžiamajam persekiojimui reikia įtikinamų ir nuoseklių įrodymų.

129. Atsižvelgdama į dr. S. Raphael pateiktus liudytojo pareiškimus (žr. šio sprendimo 114–115 punktus), Vyriausybė teigė, kad vis dar nėra tiesioginių įrodymų dėl pareiškėjo perdavimo į Lietuvą. Dr. S. Raphael savo pareiškimą parengė remdamasis kartu su kitais autoriais parašyta knyga „CIA Torture Unredacted“. Remdamasis savo atliktu tyrimu, jis teigė, kad 2005 m. vasario 17 d. su CŽA sietinu skrydžiu į Vilnių nebuvo perkeltas joks asmuo. Be to, vis dar nebuvo žinoma, kada tiksliai pareiškėjas galėjo būti perduotas į Lietuvą: 2005 m. vasario 18 d. ar spalio 6 d. Vyriausybė pabrėžė, kad dr. S. Raphael rėmėsi CŽA kablograma Nr. 3223 kaip įrodymu, patvirtinančiu pareiškėjo buvimą Lietuvoje, su nuoroda į 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos 100 puslapį, tačiau Vyriausybė nurodė, kad minėtoje ištraukoje kalbama apie tiesiosios žarnos apžiūrą ir pareiškėjo sveikatos būklę. Be to, Kankinimo duomenų bazėje nebuvo nė vienos CŽA kablogramos, kuri patvirtintų tariamą „violetinio“ kalėjimo veikimo laikotarpį. Taigi Vyriausybė negalėjo to priimti kaip pareiškėjo buvimo Lietuvoje įrodymo, nes kablogramoje nebuvo jokių datų ir ji neturėjo jokio ryšio su informacija, pateikta kitose 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos dalyse, susijusiose su „violetiniu“ kalėjimu.

130. Apibendrindama Vyriausybė nurodė, kad Teismo išvados byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau) nebuvo nei patvirtintos, nei atmestos per ikiteisminį tyrimą, o tyrimo veiksmai buvo atliekami siekiant patikrinti atitinkamus duomenis ir surinkti daugiau patvirtinančių įrodymų. Tokiomis aplinkybėmis ir šiame proceso etape Vyriausybė nesiekė paprieštarauti Teismo išvadoms byloje *Abu Zubaydah*, bet veikiau bandė paaiškinti, kodėl Teismo sprendimas toje byloje iš karto nenulėmė proveržio vidaus tyrime.

2. Pareiškėjas

131. Pareiškėjas prašė Teismo remtis išsamiais įrodymais, kuriuos jis pateikė byloje, konkrečiai susijusiais su jo slapto sulaikymu, kankinimu ir netinkamu elgesiu su juo, taip pat į bylą įstojusių Tarptautinės teisininkų komisijos ir „Amnesty International“ argumentais. Pareiškėjo nuomone, jo byla turėjo stipresnę pagrindą nei byla *Abu Zubaydah*, ypač atsižvelgiant į konkretų jo vardo ir pavardės paminėjimą 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje, susiejant jį su „violetiniu“ kalėjimu.

132. Dėl dr. S. Raphael pateiktų liudytojo pareiškimų pareiškėjas teigė, kad ekspertas papildė savo parodymus dėl viešai prieinamos informacijos apie jo patirtus įvykius ir buvimo vietą slapto CŽA kalinimo metu. Jis pabrėžė, kad knygoje „CIA Torture Unredacted“ pateikiamos ketverius metus trukusio bendro organizacijų „The Rendition Project“ ir „The Bureau of Investigative Journalism“ tyrimo išvados, kurios, kaip jis pabrėžė, yra „išsamiausia iki šiol viešai paskelbta ataskaita apie Perdavimo, sulaikymo ir tardymo <...> programą“ ir gerokai pranoksta ankstesnių tyrimų išvadas, įskaitant tas, kurios buvo paskelbtos smarkiai cenzūruota forma [2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje].

Nors per laikotarpį nuo pirmojo dr. S. Raphael liudytojo pareiškimo pateikimo tyrimų ir analizės apimtis išsiplėtė, jo pagrindinės išvados išliko tokios pat, kaip ir pirmajame pareiškiame, t. y. kad CŽA objektas, vadinamas „violetiniu“ kalėjimu, be pagrįstos abejonės buvo Lietuvoje ir kad 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje yra daugybė požymių, patvirtinančių teiginį, kad pareiškėjas buvo laikomas Lietuvoje nuo 2005 m. vasario 18 d. arba 2005 m. spalio 6 d. iki 2006 m. kovo 25 d.

133. Ši atnaujinta informacija patvirtino Teismo išvadas byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* ir šioje byloje pareiškėjo pateiktus įrodymus. Visų pirma tai buvo susiję su i) perdavimo skrydžių į Lietuvą ir iš jos maršrutais; ii) pareiškėjo buvimo vieta; iii) „violetinio“ kalėjimo vieta; iv) pareiškėjo kalinimo Lietuvoje trukme; v) jo perkėlimo į Gvantanamo įlankos kalėjimą laiku ir aplinkybėmis.

134. Apibendrindamas pareiškėjas paragino Teismą, atsižvelgiant į šiuos įrodymus, pateikti atitinkamas išvalgas ir išvadas dėl šios bylos faktinių aplinkybių ir valstybės žinojimo apie jo patirtus kankinimus bei netinkamą elgesį. Jis taip pat pabrėžė, kad laikytina, jog įrodinėjimo pareiga norint paneigti šias aplinkybes perėjo Lietuvai; tačiau Vyriausybės pastabos šiuo

atžvilgiu yra akivaizdžiai nepakankamos ir ji nepateikė jokios įrodomosios medžiagos ar pastabų, kurių pakaktų užginčyti šiuos įrodymus ar siūlomas konstatuoti faktines aplinkybes.

B. Teismo vertinimas dėl faktų ir įrodymų

1. Teismo praktikoje nustatyti taikytini principai

135. Teismas atsižvelgia į tai, kad jo vaidmuo yra subsidiarus, ir nuosekliai pripažįsta, kad jis turi būti atsargus prisiimdamas faktines aplinkybes nustatančio pirmosios instancijos teismo vaidmenį, jei tai nėra neišvengiama dėl konkrečios bylos aplinkybių (žr. *Imakayeva prieš Rusiją*, Nr. 7615/02, § 113, ECHR 2006-XIII (ištraukos); *Aslakhanova ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 2944/06 ir dar 4, § 96, 2012 m. gruodžio 18 d.; *El-Masri prieš Buvusiąją Jugoslavijos Respubliką Makedoniją* [DK], Nr. 39630/09, § 154, ECHR 2012; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 393; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 393; *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, minėta pirmiau, § 480).

136. Vertindamas įrodymus, Teismas vadovaujasi įrodinėjimo standartu „be pagrįstos abejonės“. Tačiau jis niekada nesiekė perimti šį standartą taikančių nacionalinių teisės sistemų požiūrio. Teismas priima sprendimus ne dėl baudžiamosios ar civilinės atsakomybės, o dėl Susitariančiųjų valstybių atsakomybės pagal Konvenciją. Teismo požiūrį įrodymų klausimais lemia specifinė Konvencijos 19 straipsnyje Teismui nustatyta užduotis – užtikrinti, kad Susitariančiosios valstybės laikytųsi savo įsipareigojimų garantuoti Konvencijoje įtvirtintas pagrindines teises. Nagrinėjant bylą Teisme netaikomos jokios procedūrinės kliūtys įrodymų priimtinumui ar iš anksto nustatytos jų vertinimo formulės. Teismas pateikia išvadą, kurios, jo nuomone, pagrįstos laisvu visų įrodymų, įskaitant iš faktinių aplinkybių ir šalių argumentų kylančias išvadas, įvertinimu.

Remiantis nusistovėjusia Teismo praktika, įrodymai gali būti pagrįsti pakankamai įtikinamomis, aiškiomis ir neprieštarinčiomis išvadamis ar panašiomis nepaneigtomis faktinėmis prielaidomis. Be to, tam tikrai išvada padaryti būtinas įsitikinimo lygmuo, taigi ir įrodinėjimo naštos paskirstymas yra iš esmės susiję su faktinių aplinkybių specifiškumu, nusiskundimo pobūdžiu ir atitinkama Konvencijoje įtvirtinta teise. Teismas taip pat suvokia sprendimo, kuriame nustatyta, kad Susitariančioji Šalis pažeidė pagrindines teises, rimtumą (žr., be kitų šaltinių, *Airija prieš Jungtinę Karalystę*, 1978 m. sausio 18 d., § 161, A serija, Nr. 25; *Nachova ir kiti prieš Bulgariją* [DK], Nr. 43577/98 ir 43579/98, § 147, ECHR 2005-VII; *Creangă prieš Rumuniją* [DK], Nr. 29226/03, § 88, 2012 m. vasario 23 d.; *Sakartvelas prieš Rusiją (I)* [DK], Nr. 13255/07, §§ 93–94, ECHR 2014 (ištraukos); *Nasr ir Ghali prieš Italiją*, Nr. 44883/09, § 119, 2016 m. vasario 23 d.; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 151, *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 394; *Husayn*

(*Abu Zubaydah*) prieš *Lenkiją*, minėta pirmiau, § 394; *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 481).

137. Nors pateikti *prima facie* argumentus ir atitinkamus įrodymus turi pareiškėjas, jei atsakovė Vyriausybė, atsakydama į jo teiginius, nepateikia būtinų dokumentų, kurie leistų Teismui nustatyti faktus, arba kitaip pakankamai ir įtikinamai nepaaiškina atitinkamų įvykių, gali būti padarytos tvirtos išvados (žr. *Varnava ir kiti prieš Turkiją* [DK], Nr. 16064/90 ir dar 8, § 184, ECHR 2009, ir ten pateiktos nuorodos; *Kadirova ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 5432/07, § 94, 2012 m. kovo 27 d.; *Aslakhanova ir kiti*, minėta pirmiau, § 97; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 395; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 395; *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 482).

138. Be to, procese pagal Konvenciją ne visada galima griežtai taikyti principą *affirmanti incumbit probatio*. Pagal Teismo praktiką, pagrįstą Konvencijos 2 ir 3 straipsniais, kai visi vertinami įvykiai arba didžioji jų dalis yra tik valdžios institucijų žinioje, pavyzdžiui, kai sulaikyti asmenys yra jų priežiūroje, atsiranda tvirtų faktinių prielaidų dėl asmens sužalojimo ar mirties sulaikymo laikotarpiu. Tokiu atveju galima teigti, kad įrodinėjimo našta pateikiant pakankamą ir įtikinamą paaiškinimą tenka toms institucijoms (žr. *Çakıcı prieš Turkiją* [DK], Nr. 23657/94, § 85, ECHR 1999-IV; *Salman prieš Turkiją* [DK], Nr. 21986/93, § 100, ECHR 2000-VII; *Imakayeva*, minėta pirmiau, §§ 114–115; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 152; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 396; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 396; *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 220); *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 483).

Jei tokio paaiškinimo nėra, Teismas gali padaryti išvadą, kurios gali būti nepalankios atsakovei Vyriausybei (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 152).

2. Įžanginis faktų ir įrodymų šioje byloje vertinimo aptarimas

139. Teismas jau pažymėjo, kad jis negali gauti tiesioginių pareiškėjo parodymų dėl skundžiamų įvykių (žr. šio sprendimo 5–6 punktus; taip pat plg. su kitomis anksčiau nagrinėtomis bylomis dėl kankinimų, netinkamo elgesio kalėjimuose arba neteisėto sulaikymo, pavyzdžiui, *El-Masri*, minėta pirmiau, § 16–36 ir 156–167; *Selmouni prieš Prancūziją* [DK], Nr. 25803/94, §§ 13–24, ECHR 1999-V; *Jalloh prieš Vokietiją* [DK], Nr. 54810/00, §§ 16–18, ECHR 2006-IX; *Ilaşcu ir kiti prieš Moldovą ir Rusiją* [DK], Nr. 48787/99, §§ 188–211, ECHR 2004-VII).

140. Režimas, taikytas aukštos vertės sulaikytiesiems, kaip antai pareiškėjui, per CŽA perdavimo operacijas, yra išsamiai aprašytas, be kita ko, CŽA išslaptintuose dokumentuose ir šioje byloje minimoje 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje bei ankstesniuose atitinkamuose Teismo sprendimuose. Taikant šį režimą, sulaikytieji buvo perkeliama iš vietos į vietą ir nuolat laikomi vienutėse, *incommunicado*, per visą jų slapto kalinimo laikotarpį. Perkėlimais į nežinomas vietas ir nenusipėjamomis kalinimo

sąlygomis buvo specialiai siekiama sustiprinti jų nesiorientavimo ir atskirties pojūtį. Sulaikytieji paprastai nežinojo tikslios savo buvimo vietos (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 397–398; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 397–398; *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 485; taip pat žr. šio sprendimo 9–28 punktus).

141. Kaip matyti iš Teismo turimos medžiagos, nuo sulaikymo 2003 m. kovo 1 d. pareiškėjas neturėjo jokių ryšių su išoriniu pasauliu, išskyrus už jo tardymą, perdavimą ir priežiūrą atsakingus CŽA pareigūnus, Gvantanamo karinės komisijos narius, Gvantanamo kalėjimo personalą ir JAV paskirtą advokatą. Taip pat teigiama, kad pareiškėjo bendravimui su išoriniu pasauliu taikomi precedento neturintys apribojimai, o jo bendravimas su JAV paskirtu advokatu ir jo pasakojimas apie patirtį CŽA kalėjime yra įslaptinti. Iš tikrųjų pastaruosius 20 ar daugiau metų jam buvo praktiškai uždrausta bendrauti su kitais asmenimis, išskyrus bendravimą retkarčiais paštu ir vaizdo skambučiais su šeimos nariais, kai tai jam buvo leista po perkėlimo į Gvantanamą (žr. šio sprendimo 56–57 punktus).

142. Pirmiau minėti sunkumai renkant ir pateikiant įrodymus šioje byloje, kuriuos lėmė pareiškėjo ryšių su išoriniu pasauliu apribojimai ir ypatingas slaptumas vykdant JAV perdavimo operacijas, neišvengiamai turėjo įtakos pareiškėjo galimybėms tinkamai išdėstyti savo poziciją Teismui. Iš tiesų peticijoje ir tolesniuose rašytiniuose pareiškimuose išdėstyti skundžiami įvykiai didele dalimi buvo atkurti pagal informacijos nuotrupas, surankiotas iš įvairių viešai prieinamų šaltinių.

Todėl Teismo nustatyti bylos faktai daugiausia yra grindžiami netiesioginiais įrodymais, įskaitant didelį kiekį įrodymų, gautų iš tarptautinių tyrimų, smarkiai cenzūruotų CŽA paviešintų dokumentų, išslaptintos 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitos, kitų viešųjų šaltinių ir kitose susijusiose bylose Teismo išnagrinėtų ekspertų parodymų (žr. pirmiau minėtus sprendimus bylose *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, § 400; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, § 400; *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, § 488).

3. Dėl „violetinio“ kalėjimo veikimo Lietuvoje

143. Teismas pažymi, kad šios faktinės aplinkybės:

a) CŽA slaptas kalėjimas kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas“ Lietuvoje veikė nuo 2005 m. vasario 17 d., t. y. nuo skrydžio CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N724CL į Vilniaus oro uostą dienos, arba nuo 2005 m. vasario 18 d., t. y. skrydžio CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N787WH į Palangos oro uostą dienos, iki 2006 m. kovo 25 d., kai jis buvo uždarytas; ir

b) uždarius kalėjimą, atliktas skrydis į Palangos oro uostą iš Porto (Portugalija) CŽA perdavimo orlaiviu Nr. N733MA, kuris tą pačią dieną išskrido į Kairą (Egiptas), nors skrydžio plane buvo klaidinančiai nurodęs Portą kaip skrydžio paskirties vietą,

jau buvo nustatytos pagal įrodymo standartą „be pagrįstos abejonės“ byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą*, atlikus išsamią ir kruopščią Teismo

turimų gausių įrodymų analizę (žr. to sprendimo 498–532 punktus). Vyriausybė nagrinėjamoje byloje neginčijo šių faktinių aplinkybių ir Teismo išvados (žr. šio sprendimo 117–120 punktus). Teismas taip pat neturi jokių duomenų, kurie galėtų pakeisti šią išvadą.

144. Dėl šios priežasties Teismas toliau turi nustatyti, ar pareiškėjo teiginiai dėl jo perdavimo į Lietuvą, slapto kalinimo ir netinkamo elgesio Lietuvoje, taip pat jo perdavimo iš Lietuvos gali būti laikomi įrodytais Teisme.

4. Dėl faktų ir įrodymų, susijusių su tariamu CŽA įvykdytu pareiškėjo perdavimu į Lietuvą, slapto kalinimu Lietuvoje ir CŽA įvykdytu perkėlimu iš Lietuvos (2005 m. vasario 17 d. arba 18 d. arba 2005 m. spalio 6 d. ir 2006 m. kovo 25 d.), vertinimo

a) Pareiškėjo perkėlimas ir slaptas kalinimas

145. Savo peticijoje pareiškėjas nurodė tris galimo jo perdavimo į Lietuvą datas: 2005 m. vasario 17 d. (skrydžiu Nr. N724NCL) arba 2005 m. vasario 18 d. (skrydžiu Nr. N787WH), arba 2005 m. spalio 6 d. (skrydžiu Nr. N787WH). Dėl jo perdavimo iš Lietuvos pareiškėjas nurodė 2006 m. kovo 25 d., t. y. „violetinio“ kalėjimo uždarymo dieną, kai buvo atliktas skrydis Nr. N733MA į Palangą (žr. 60 ir 62 punktus).

Po antrojo dr. S. Raphael liudytojo pareiškimo pareiškėjas patikslino savo pirminius teiginius ir nurodė, kad jo tariamo perkėlimo į Lietuvą data buvo 2005 m. vasario 18 d. arba 2005 m. spalio 6 d. (žr. šio sprendimo 61 punktą).

146. Vyriausybė teigė, kad vis dar nėra tiesioginių įrodymų, jog pareiškėjas buvo kalinamas Lietuvoje, ir nėra žinoma, kada tiksliai pareiškėjas buvo pervežtas į Lietuvą – 2005 m. vasario 18 d. ar 2005 m. spalio 6 d. Ji taip pat nesutiko su dr. S. Raphael parodymais ir nurodė, kad CŽA kablograma Nr. 3223, kuria ekspertas rėmėsi savo tyrimo medžiagoje, negali būti laikoma įrodymu, patvirtinančiu, kad pareiškėjas iš tikrųjų buvo perduotas ir kalinamas Lietuvoje (žr. šio sprendimo 129 punktą).

147. Dėl Vyriausybės argumento, kad nėra tiesioginių įrodymų dėl pareiškėjo kalinimo Lietuvoje, Teismas pakartoja, kad pareiškėjas, kaip ir kiti aukštos vertės sulaikytieji, ne vienus metus buvo kalinamas sąlygomis, kuriomis specialiai siekiama izoliuoti ir dezorientuoti sulaikytuosius, perkeliant juos į nepažįstamas vietas, todėl, net jei jam būtų leista liudyti Teisme, jis negalėtų pasakyti, kur buvo kalinamas. Taip pat negalima pagrįstai tikėtis, kad kada nors jis pats savarankiškai galės nustatyti vietas, kuriose buvo laikomas.

Jokių pareiškėjo pėdsakų negali būti ir nebus rasta jokiuose oficialiuose skrydžio ar pasienio tarnybų įrašuose Lietuvoje ar kitose šalyse, nes jo buvimas lėktuvuose ir jų teritorijose, atsižvelgiant į perdavimo operacijų pobūdį, buvo sąmoningai neužfiksuotas. Atitinkamose šalyse į oficialius įrašus, rodančius keleivių ir įgulos narių, atvykstančių ir išvykstančių

perdavimo lėktuvais, skaičių, sulaikytieji, įvežami į teritoriją ar išvežami iš jos prieš jų valią slapto AVS perdavimo būdu, nebuvo įtraukiami ir nė neketinta to daryti. Jokiai oficialiai institucijai pateiktuose dokumentuose šie sulaikytieji niekada nebuvo įtraukti į keleivių sąrašą (žr. *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 534, su nuorodomis į *Al Nashiri prieš Lenkiją*, §§ 410–411; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, §§ 410–411, abi minėtos pirmiau).

148. Vyriausybė taip pat teigė, kad vis dar nežinoma, kurią tiksliai dieną pareiškėjas buvo perduotas į Lietuvą, ir kad CŽA kablograma Nr. 3223 negali būti laikoma pakankamu įrodymu, kad pareiškėjas buvo perduotas į Lietuvą ir iš jos bei slapta kalintas Lietuvoje. Tačiau Teismas nemano, kad šie elementai turi lemiamos įtakos pareiškėjo teiginių įtikimumui ar eksperto patikimumui, nes dr. S. Raphael išvados dėl tariamų pareiškėjo perkėlimo į Lietuvą ir iš jos bei jo slapto kalinimo „violetiniame“ kalėjime datų buvo pakankamai patvirtintos Teismo nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau), toje byloje surinktais įrodymais, ypač ekspertų parodymais, ir kita Teismo turima medžiaga, įskaitant 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitą.

149. Visų pirma, byloje *Abu Zubaydah* (ten pat) Teismas pripažino, kad buvo įrodyta, jog visi keturi pareiškėjo nurodyti skrydžiai buvo panaudoti CŽA perdavimo operacijoms atlikti, ir to Vyriausybė neginčijo nei toje, nei šioje byloje. Be to, remdamasis daugeliu tvirtų, aiškių ir tarpusavyje derančių išvadų, Teismas konstatavo, kad buvo įrodyta pagal taikytiną įrodymo standartą, jog Abu Zubaydah 2005 m. vasario 17 d. arba 18 d. iš Rabato (Marokas) į Lietuvą buvo pervežtas perdavimo orlaiviu Nr. N724CL arba perdavimo orlaiviu Nr. N787WH. Teismas nemanė, kad būtina nuspręsti, kurią dieną buvo įvykdytas perdavimas, nes buvo tik šios dvi datos, kai tai galėjo įvykti (žr. Teismo išvadą ten pat, §§ 548; dėl šių išvadų lėmusių elementų žr. ten pat, §§ 533–547; šiame kontekste taip pat žr. ten pat, § 514).

150. Be to, atsižvelgiant į CŽA perdavimo operacijų slaptumą ir tai, kad pareiškėjui nutikę įvykiai gali būti atkurti tik analizuojant įvairių viešai prieinamų šaltinių duomenų detales ir ekspertų parodymus (šiuo kontekste taip pat žr. ten pat, § 540), šioje byloje Teismas nemano, kad jo skundo patikimumą mažina tai, jog vienodai galimos dvi pareiškėjo perdavimo datos – 2005 m. vasario 18 d. ir 2005 m. spalio 6 d. Todėl, kaip ir byloje *Abu Zubaydah* (ten pat), nebūtina nuspręsti, kuri iš jų yra CŽA įvykdyto pareiškėjo perdavimo į Lietuvą data.

151. Be to, yra ir kitų svarbių elementų, nuosekliai rodančių, kad laikotarpiu nuo minėtų dviejų datų iki 2006 m. kovo 25 d. pareiškėjui nutikę įvykiai negali būti paaiškinti kaip nors kitaip.

Šiuo atžvilgiu Teismas pažymi, kad, priešingai nei Abu Zubaydah atveju, šioje byloje pareiškėjo vardas ir pavardė bei jo buvimas „violetiniame“ kalėjime yra aiškiai paminėti viename iš patikimiausių informacijos apie CŽA perdavimo operacijas šaltinių, t. y. 2014 m. JAV Senato komiteto

ataskaitoje, kurioje atskleistos (nors ir smarkiai cenzūruotos) pagrindinių aukštos vertės sulaikytųjų slapto kalinimo, kankinimo ir netinkamo elgesio su jais aplinkybės. Ataskaitoje konkrečiai minimas valstybės, kurioje buvo „violetinis“ kalėjimas, „pareigūnų“ atsisakymas „nuvežti CŽA sulaikytąjį Mustafa Ahmad al-Hawsawi į vietos ligoninę, nors anksčiau diskutuota su šalies atstovais apie tai, kaip bus teikiama skubi medicininė pagalba sulaikytiesiems“. Ataskaitoje taip pat nurodyta, kad, nesulaukusi valstybės institucijų pagalbos, „CŽA buvo priversta jos ieškoti kitose trečiosiose šalyse, kad medicininė pagalba būtų suteikta M. al-Hawsawi ir dar keturiems CŽA sulaikytiesiems, kurie turėjo ūmių negalavimų“. Taip pat akivaizdu, kad „šios medicininės problemos lėmė „violetinio“ kalėjimo uždarymą“ šioje šalyje ir kad „CŽA perkėlė likusius sulaikytuosius į „rudąjį“ kalėjimą“ (žr. šio sprendimo 67–69 punktus).

Taip pat pažymėtina, kad byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau) vienas iš ekspertų, J. G. S., patvirtino, kad trys iš CŽA aukštos vertės sulaikytųjų, įskaitant pareiškėją, neabejotinai buvo susiję „su kalėjimu Lietuvoje“ (žr. šio sprendimo 110 punktą).

152. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, ir tai, kad, be teiginio, jog vis dar nėra tiesioginių pareiškėjo kalinimo Lietuvoje įrodymų, Vyriausybė nepateikė jokių priešingų įrodymų, galinčių paneigti JAV Senato komiteto ataskaitoje konstatuotus faktus ir pirmiau minėtus ekspertų įrodymus, Teismas konstatuoja, kad be pagrįstos abejonės nustatyta, jog:

1) CŽA pareiškėją į Lietuvą perdavė 2005 m. vasario 18 d. lėktuvu Nr. N787WH, kuris atskrido į Palangą iš Rabato (Marokas), arba 2005 m. spalio 6 d. lėktuvu Nr. N787WH, kuris, atlikus lėktuvų pakeitimo operaciją Tiranoje, atskrido į Vilnių iš Bukarešto (Rumunija);

2) nuo 2005 m. vasario 18 d. arba spalio 6 d. iki 2006 m. kovo 25 d. pareiškėjas buvo įkalintas CŽA sulaikymo vietoje Lietuvoje, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardytoje kodiniu pavadinimu „violetinis“ kalėjimas“;

3) 2006 m. kovo 25 d. perdavimo orlaiviu Nr. N733MA, vėliau atlikusi lėktuvų pakeitimo operaciją, CŽA perkėlė pareiškėją iš Lietuvos į kitą CŽA sulaikymo vietą, kuri 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje įvardyta kodiniu pavadinimu „rudasis“ kalėjimas“ ir kuri, ekspertų nuomone, buvo Afganistane.

b) Elgesys su pareiškėju CŽA nelaisvėje Lietuvoje

153. Teismas pažymi, kad, priešingai nei ankstyvuoju slapto kalinimo laikotarpiu, kai pareiškėjui buvo taikomi STM ir vadinamasis „apipylinimas šaltu vandeniu“, aprašyti 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje (žr. šio sprendimo 64 punktą), nėra jokių įrodymų, kurie patvirtintų panašius veiksmus „violetiniame“ kalėjime. Atsižvelgiant į Teismo turimą medžiagą, neatrodo, kad Lietuvoje pareiškėjas buvo tardomas taikant STM.

154. Kalbant apie žiaurių tardymo metodų taikymą nagrinėjamu metu, 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje bendrai teigiama, kad 2004 m. viduryje CŽA laikinai sustabdė STM taikymą. Nors vėliau jie vėl pradėti taikyti ir, atrodo, buvo taikyti didžiąją 2005 m. dalį, šių metodų taikymas buvo vėl laikinai sustabdytas 2005 m. pabaigoje ir 2006 m. (žr. šio sprendimo 47 punktą).

155. Kaip nurodė byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau) Teismui parodymus davę ekspertai, neįmanoma kategoriškai pasakyti, kokius konkrečiai tardymo metodus ar kitas elgesio ar netinkamo elgesio formas CŽA taikė Lietuvoje, nes informacijos apie elgesį su kaliniais pagal AVS programą 2005–2006 m. buvo mažiau nei ankstesniais metais. Tačiau CŽA dokumentuose ir 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje buvo aprašytos įprastinės kalinimo sąlygos slaptuosiuose objektuose, įskaitant tokias praktikas kaip jutimų atėmimas, trukdymas miegoti, religinių teisių atėmimas ir *incommunicado* kalinimas (žr. šio sprendimo 22–24 ir 40 punktus).

Ekspertų nuomone, jau vien šios sąlygos rodo Konvencijos 3 straipsniu uždraustą elgesį (žr. šio sprendimo 65–66 punktus).

156. Be to, išsamios taisyklės, reglamentuojančios sąlygas, kuriomis CŽA laikė savo kalinius, nepalieka vietos spekuliacijoms dėl situacijos, kurioje pareiškėjas buvo atsidūręs nuo 2005 m. vasario 17 d. ar 18 d. iki 2006 m. kovo 25 d., pagrindinių aspektų. Todėl Teismas mano, kad be pagrįstos abejonės nustatyta, jog pareiškėjas – kaip bet kuris kitas aukštos vertės sulaikytasis – buvo laikomas sąlygomis, aprašytomis CŽD kalinimo gairėse, kurios visiems CŽA sulaikytiesiems buvo taikomos nuo 2003 m. sausio mėn. pabaigos iki 2006 m. rugsėjo mėn. (žr. šio sprendimo 22–24 punktus, taip pat žr. *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, §§ 418–419 ir 510).

Nors šiame etape yra per anksti apibūdinti, kaip su pareiškėju buvo elgiamasi „violetiniame“ kalėjime, siekdamas įvertinti jo skundą pagal Konvencijos 3 straipsnio materialiąją dalį, Teismas pažymi, kad buvo taikomos bent „šešios standartinės kalinimo sąlygos“. Tai buvo raiščiai ar gobtuvai, siekiant kalinius dezorientuoti ir užtikrinti, kad jie nesužinotų savo buvimo vietos arba kalėjimo išdėstymo; plaukų pašalinimas atvykus į sulaikymo vietą; laikymas vienutėse *incommunicado* sąlygomis; nuolatinis aukšto ir nuolat kintančio intensyvumo triukšmas; nuolatinis apšvietimas, kad kiekviena kamera būtų apšviesta maždaug taip pat ryškiai kaip darbo kabinetą; kojų surakinimas visą laiką tiek su sulaikytuoju atliekant tam tikrus veiksmus, tiek jam judant (žr. šio sprendimo 22–24 punktus).

III. LIETUVOS JURISDIKCIJA IR ATSAKOMYBĖ PAGAL KONVENCIJĄ

A. Įžanginės pastabos

157. Teismas pažymi, kad šioje byloje Vyriausybės prieštaravimas dėl Lietuvos jurisdikcijos ir jos atsakomybės pagal Konvenciją praktiškai reiškia, kad ji ginčija byloje *Abu Zubaydah prieš Lietuvą* (minėta pirmiau) pateiktas Teismo išvadas dėl Lietuvos valdžios institucijų žinojimo apie CŽA perdavimo operacijas savo teritorijoje ir bendrininkavimo jas vykdančias. Visų pirma Vyriausybė suabejojo Teismo vertinimu dėl valdžios institucijų duoto sutikimo apimtį ir žinojimo apie CŽA veiklą atitinkamu metu (žr. šio sprendimo 118–120 punktus).

B. Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

158. Taikytini bendrieji principai, susiję su valstybės atsakomybe už užsienio pareigūnų elgesį su pareiškėju ir jo sulaikymą jos teritorijoje, buvo apibendrinti sprendime byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau) 581 punkte:

„Pagal įprastą Teismo praktiką valstybė atsakovė turi būti laikoma atsakinga pagal Konvenciją už tarptautinės teisės pažeidimus, kuriuos užsienio valstybės pareigūnai padarė jos teritorijoje jos valdžios institucijoms neprieštaraujant ar sutinkant (žr. *Ilaşcu ir kiti*, minėta pirmiau, § 318; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 206; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 452; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 449; ir *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 241).“

159. Principai, susiję su pareiškėjo išsiuntimu iš valstybės teritorijos, buvo išdėstyti sprendimo byloje *Abu Zubaydah* (ten pat) 582–585 punktuose.

160. Teismas norėtų priminti šiuos dalykus:

1) Jeigu nustatyta, kad siunčiančioji šalis žinojo arba atitinkamu laiku turėjo žinoti apie tai, jog asmeniui, išsiunčiamam iš jos teritorijos, taikoma „ypatingo perdavimo“ procedūra, t. y. vykdomas „neteisėtas asmenų perdavimas iš vienos jurisdikcijos ar valstybės kitai, turint tikslą asmenį kalinti ir tardyti už įprastinės teisinės sistemos ribų, kuomet kyla realus kankinimo ar žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio su asmeniu pavojus“, 3 straipsnio pažeidimas yra labai tikėtinas ir laikytinas neišvengiamu jį perduodant (ten pat, § 582, ir papildomos nuorodos į Teismo praktiką).

2) Susitariančioji Šalis pažeistų Konvencijos 5 straipsnį, jeigu pareiškėją išsiųstų ar sudarytų galimybę jį išsiųsti į valstybę, kurioje jam grėstų realus pavojus, kad minėtas straipsnis bus akivaizdžiai pažeistas (žr. *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 8139/09, §§ 233 ir 285, ECHR 2012 m. (ištraukos); *El-Masri*, minėta pirmiau, § 239).

3) Toks pavojus būdingas, jeigu pareiškėjui taikomas „ypatingas perdavimas“, kuris reiškia kalinimą „už įprastinės teisinės sistemos ribų“ ir kuris „dėl tyčinio tinkamo proceso apėjimo pažeidžia teisės viršenybės

principą ir vertybes, kurias saugo Konvencija“ (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 455; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 451; *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 244).

4) Panašūs principai taikomi ir tais atvejais, kai yra rimtas pagrindas manyti, kad išsiuntus pareiškėją iš Susitariančiosios Šalies jam grėstų realus pavojus, kad jam bus akivaizdžiai neužtikrintas teisingumas (žr. *Othman (Abu Qatada)*, minėta pirmiau, §§ 261 ir 285) arba jis bus nuteistas mirties bausme (žr. *Al-Saadoon ir Mufdhi prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 61498/08, § 123; *Kaboulov prieš Ukrainą*, Nr. 41015/04, § 99, 2009 m. lapkričio 19 d.; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 456; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 453; *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, § 597).

5) Tariamasis pavojus visų pirma privalo būti įvertintas atsižvelgiant į tuos faktus, kurie Susitariančiajai Šaliai buvo žinomi ar turėjo būti žinomi išsiuntimo momentu. Tačiau, jei bylą nagrinėjant Teisme perdavimas jau yra įvykęs, Teismui nėra užkirstas kelias atsižvelgti į informaciją, kuri paaiškėjo vėliau (žr. *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 585, su nuorodomis į *Al-Saadoon ir Mufdhi*, minėta pirmiau, § 125; *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 213–214, ir kitas bylas).

C. Vyriausybės argumentai dėl Lietuvos nepakankamo žinojimo apie CŽA AVS programą ir bendrininkavimo ją vykdan

161. Teismas pažymi, kad byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau) jis pripažino, kad be pagrįstos abejonės nustatyta, jog:

a) Lietuvos valdžios institucijos žinojo apie CŽA veiklos jos teritorijoje pobūdį ir paskirtį atitinkamu metu;

b) Lietuvos valdžios institucijos, pritarusios CŽA „violetinio“ kalėjimo buvimui, leidusios CŽA naudotis savo oro erdve bei oro uostais ir užmaskuoti perdavimo orlaivių judėjimą, teikdamos logistiką ir paslaugas, saugodamos CŽA patalpas ir CŽA komandas su kaliniais transportavimo šalies viduje metu, bendradarbiavo rengiant ir vykdan savo teritorijoje CŽA perdavimo, slapto kalinimo ir tardymo operacijas;

c) turint galvoje Lietuvos valdžios institucijų žinojimą apie CŽA veiklos jų teritorijoje pobūdį ir tikslus ir dalyvavimą vykdan tą programą, jos žinojo, kad, leisdamos CŽA kalinti įtariamus terorizmu asmenis, įskaitant pareiškėją, savo teritorijoje, jos sukelia jiems didelį Konvencijai prieštaraujančio elgesio pavojų.

162. Šios išvados padarytos išsamiai ir kruopščiai įvertinus šalių pateiktus faktus ir gausią medžiagą, įskaitant ekspertų parodymus. Šiomis aplinkybėmis Teismas ypač atsižvelgė į:

1) Lietuvos valdžios institucijų ir CŽA bendradarbiavimą;

2) susitarimą įsteigti CŽA sulaikymo vietą ir materialinio atlygio mainais už paramą AVS programai priėmimą;

3) valdžios institucijų pagalbą įsigyjant ir pritaikant patalpas CŽA veiklai (Projektas Nr. 1 ir Projektas Nr. 2);

4) valdžios institucijų pagalbą užmaskuojant CŽA perdavimo orlaivių maršrutus per Lietuvą fiktyviais (angl. *dummy*) skrydžiais (tyčinis CŽA samdytų oro transporto bendrovių taikomas perdavimo orlaivių skrydžių planų maskavimas, sąmoningai siekiant nuslėpti CŽA skrydžius į šalį) – tam reikėjo aktyvaus priimančiosios šalies bendradarbiavimo;

5) valdžios institucijų taikytą specialią procedūrą CŽA skrydžiams;

6) aplinkybes, kuriomis paprastai vykdomas AVS pervežimas ir priėmimas CŽA slaptajame objekte, iš kurių galima spręsti, be kita ko, kad kalinių gabenimas sausuma iš lėktuvų į CŽA kalėjimą negalėjo būti vykdomas be bent minimalios priimančiosios šalies valdžios institucijų pagalbos;

7) visuomenės žinojimą apie elgesį su terorizmu įtariamais asmenimis JAV nelaisvėje 2002–2005 m.;

8) 2005 m. gruodžio 7 d. neoficialų transatlantinį Europos Sąjungos ir Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos užsienio reikalų ministrų susitikimą, kuris buvo sušauktas dėl žiniasklaidoje pasirodžiusios informacijos apie Europos šalis, kuriose, kaip įtariama, veikė CŽA slaptieji objektai (ten pat, §§ 553–575).

163. Teismas taip pat norėtų pakartoti šias savo išvadas, padarytas sprendimo byloje *Abu Zubaydah* (ten pat) 574–575 punktuose.

„574. Teismas kaip ir ankstesnėse panašiose bylose nemano, kad Lietuvos institucijos tikrai žinojo, kas tiksliai vyksta CŽA kalėjime Lietuvoje, arba matė, kaip su CŽA kaliniais elgiamasi ar kaip jie tardomi. Kaip ir kitose šalyse, kuriose veikė slapti kalėjimai, kalėjimų veikla buvo visiškai CŽA rankose, o tardymai buvo išimtinai CŽA atsakomybė (žr. šio sprendimo 272 punktą; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 441; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 443).

575. Tačiau, Teismo nuomone, net jei Lietuvos valdžios institucijos neturėjo arba negalėjo turėti išsamių žinių apie AVS programą, faktai, kurie buvo gauti per jų kontaktus ar bendradarbiaujant su CŽA partneriais, vertinami kartu su išsamia ir plačiai prieinama informacija apie kankinimą, netinkamą elgesį, piktnaudžiavimą ir žiaurius tardymo metodus, kurie buvo taikomi įtariamiesiems terorizmu asmenims JAV nelaisvėje, kuri 2002–2005 m. plito viešojoje erdvėje, įskaitant Lietuvos spaudą (žr. šio sprendimo 565–568 punktus), leido joms susidaryti pakankamai tikslų vaizdą, kokia buvo CŽA veikla ir, konkrečiau, kaip CŽA galėjo elgtis su savo kaliniais Lietuvoje.

Šiuo atžvilgiu Teismas dar kartą primena, kad bylose *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją* jis nustatė, jog jau 2002–2003 m. viešieji šaltiniai pranešė apie praktiką, kurią JAV institucijos naudojo ar toleravo ir kuri akivaizdžiai prieštaravo Konvencijos principams. Be to, 2005–2006 m. valdžios institucijos turėjo rimtą priežastį manyti, kad asmeniui, kalinamam pagal CŽA perdavimo ir slapto kalinimo programą jų teritorijoje, gali kilti rimtas pavojus, kad su juo bus elgiamasi nesilaikant tų principų.

Jis taip pat pažymi, kad – kaip ir Lenkijos atveju – neįsivaizduojama, jog perdavimo orlais galėjo kirsti šalies oro erdvę, nusileisti jos oro uostuose ir išvykti iš jų arba kad CŽA galėjo įsikurti nacionalinių institucijų siūlomose patalpose ir ten pervežti kalinius,

bet valstybės institucijos apie tai nežinojo ir nebuvo įtrauktos į pasirengimą vykdyti AVS programą jų teritorijoje ar jos vykdymą. Taip pat nesuvokiama, kaip tokio pobūdžio ir masto veikla, galimai gyvybiškai svarbi šalies kariniams ir politiniams interesams, galėjo būti vykdoma Lietuvos teritorijoje be Lietuvos valdžios institucijų žinios ir reikiamo pritarimo bei pagalbos iš atitinkamo lygmens valstybės pareigūnų (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, §§ 441–442, minėta pirmiau; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, §§ 443–444, minėta pirmiau).

D. Teismo išvada

164. Šioje byloje Vyriausybė nepateikė jokios medžiagos ar bent vieno įrodymo, kuris leistų suabejoti pirmiau minėtomis Teismo išvadomis dėl Lietuvos valdžios institucijų žinojimo apie CŽA AVS programą ir bendrininkavimo ją vykdant ar jas pakeisti. Todėl Teismas atmeta Vyriausybės išankstinį prieštaravimą dėl *ratione personae* suderinamumo su Konvencija.

165. Todėl Teismas atitinkamai išnagrinės pareiškėjo skundus ir tai, kiek skundžiami įvykiai yra priskirtini Lietuvos valstybei, atsižvelgdamas į pirmiau minėtus valstybės atsakomybės pagal Konvenciją principus ir remdamasis savo praktika (ten pat, § 587).

IV. TARIAMAS KONVENCIJOS 3 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

166. Pareiškėjo skundai dėl Konvencijos 3 straipsnio yra susiję ir su materialiais, ir su procesiniais šios nuostatos aspektais.

167. Konvencijos 3 straipsnyje nustatyta:

„Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas.“

168. Teismas visų pirma išnagrinės pareiškėjo skundą pagal 3 straipsnio procesinį aspektą dėl neatlikto veiksmingo ir išsamaus ikiteisminio tyrimo dėl tariamo netinkamo elgesio su juo CŽA kalėjime Lietuvos teritorijoje (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 181; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 462; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 459).

A. 3 straipsnio procesinis aspektas

169. Pareiškėjas skundėsi, kad Lietuva, neatlikusi veiksmingo tyrimo dėl jo teiginių apie rimtus Konvencijos pažeidimus, pažeidė Konvencijos 3 straipsnį procesiniu aspektu. Jis teigė, kad jo kaltinimai dėl savavališko, įslaptinto sulaikymo, kankinimo ir netinkamo elgesio Lietuvoje nebuvo tinkamai ir veiksmingai ištirti. Visų pirma, dėl savo ribotos apimties tebevykstantis ikiteisminis tyrimas nebuvo pakankamai skaidrus, spartus, tinkamas ir išsamus, nebuvo sudarytos galimybės jam, kaip nukentėjusiajam, dalyvauti procese.

1. Priiimtinumai

170. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra akivaizdžiai nepagrįstas ar nepriimtinas kokių nors kitu pagrindu, nurodytu Konvencijos 35 straipsnyje. Todėl jis turi būti pripažintas priimtiniu.

2. Esmė

a) Šalių teiginiai

i) Pareiškėjas

171. Pareiškėjas pažymėjo, kad vidaus tyrime padaryta tam tikra pažanga, tačiau kartu pabrėžė, kad Vyriausybė pati pripažino, jog tyrimas dar nebaigtas. Atsižvelgiant į praėjusį laiką, atrodo, kad pareiškėjui lieka vis mažiau galimybių sulaukti teisingumo.

Visų pirma, tyrimas nebuvo pradėtas nedelsiant ir nebuvo „veiksmingas ir išsamus“. Šią išvadą patvirtina ir tai, kad: i) valdžios institucijos vis dar nepateikė išsamios informacijos apie konkrečius tyrimo veiksmus ir kada jie buvo atlikti; ii) jos nepateikė išsamios informacijos apie tyrimo metu gautus įrodymus (arba dokumentus); iii) jos nepateikė tikėtino numatytų tolesnių tyrimo veiksmų grafiko.

172. Pareiškėjo nuomone, valdžios institucijų požiūris buvo ir tebėra pernelyg siauras ir valstybė nesugebėjo prisiimti atsakomybės už savo tariamą elgesį. Pavyzdžiui, savo pastabose Vyriausybė rėmėsi tyrimo sudėtingumu, nes reikėjo gauti įrodymų iš užsienio jurisdikcijų. Tačiau nebuvo paaiškinta, kodėl pačioje Lietuvoje nepasiekta esminė pažanga vertinant Lietuvos pareigūnų žinojimą, elgesį, veiksmus ar neveikimą. Šie klausimai buvo Seimo atlikto tyrimo ir kitų tyrimų, kuriuos Teismas paminėjo byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau), objektas.

173. Be to, vis dar neatlikti tam tikri tyrimo veiksmai, kuriuos pareiškėjo vardu buvo paprašyta atlikti 2013 m. Visų pirma, valdžios institucijos ir toliau atsisakė pripažinti pareiškėją nukentėjusiuoju ar kitaip įtraukti jį į procesą.

Be to, atsisakydamos pateikti informaciją apie tariamą tyrimą, jos ir toliau rėmėsi valstybės paslaptimi. Lietuvos valdžios institucijos nepateikė visuomenei jokios reikšmingos informacijos, kuri leistų tiksliai įvertinti, ar tyrimas vykdomas taip, kad būtų atskleista tiesa ir būtų galima nustatyti bei nubausti atsakingus asmenis. Ši padėtis nepagerėjo nuo tada, kai Teismas pateikė savo išvadą byloje *Abu Zubaydah* (ten pat).

Pareiškėjas pridūrė, kad buvo neįprasta, jog Teismas turi vertinti tą patį tyrimą, kaip ir ankstesnėje byloje *Abu Zubaydah* (ten pat), kurioje jis nustatė procesinės pareigos pažeidimą pagal Konvencijos 3 straipsnį. Tai rodo, kad Lietuva neįvykdė Teismo sprendimo.

174. Apibendrindamas pareiškėjas prašė Teismo konstatuoti, kad valstybė atsakovė pažeidė savo procesinę pareigą pagal Konvencijos 3 straipsnį ir kad šis pažeidimas tęsiasi.

ii) Vyriausybė

175. Vyriausybė pabrėžė, kad vykdydama tyrimą Generalinė prokuratūra susidūrė su ypatingais sunkumais dėl skirtingų įrodinėjimo taisyklių ir skirtingų proceso Strasbūro teisme ir nacionalinio baudžiamojo proceso tikslų. Nepaisydama to, ji stengėsi vidaus tyrime atsižvelgti į Teismo išvadas sprendime byloje *Abu Zubaydah* (ten pat) ir suteikti joms deramą reikšmę.

Po minėto sprendimo prokuratūra patvirtino atnaujintą tyrimo planą, kuris buvo nuolat tobulinamas atsižvelgiant į surinktą medžiagą. Tyrimas buvo atliekamas aukščiausiu teisėsaugos institucijų lygiu: tyrimo grupę sudarė Generalinės prokuratūros Organizuotų nusikaltimų ir korupcijos tyrimo departamento prokuroras ir Lietuvos kriminalinės policijos biuro ikiteisminio tyrimo tyrėjas.

176. Kad atnaujintų tyrimą pagal Teismo nurodymus byloje *Abu Zubaydah* (ten pat), valdžios institucijos atliko daugybę tyrimo veiksmų: buvo pateikti keli teisinės pagalbos prašymai, apklausti liudytojai, kai kurie liudytojai buvo apklausti papildomai, atlikta išsami retrospektyvinė viešai prieinamų šaltinių stebėseną, konsultuotasi su tarptautinės baudžiamosios teisės ekspertu, kompetentingoms vidaus institucijoms išsiųsti keli prašymai pateikti informaciją, siekiant gauti informacijos apie Zayn al-Abidin Muhammad Husayn (Abu Zubaydah) ir Mustafa Ahmed Adam al-Hawsawi tapatybę, kreiptasi į Interpolą, gauta ir į tyrimą įtraukta cenzūruota 2014 m. JAV Senato ataskaita bei atitinkamų šio dokumento ištraukų vertimai, tyrimo medžiaga papildyta kitomis susijusiomis ataskaitomis.

177. Ypač daug dėmesio buvo skirta Teismo nustatytiems liudytojų pareiškimų neatitikimams. Siekiant pašalinti tam tikrus prieštaravimus, buvo pakartotinai apklausti pagrindiniai liudytojai, kurie atitinkamu metu dirbo Valstybės saugumo departamente. Be to, buvo apklausti keli nauji liudytojai, siekiant ištirti galimus klausimus dėl medicininės pagalbos organizavimo tariamais CŽA kaliniams, kaip nurodyta 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje ir Teismo sprendime byloje *Abu Zubaydah* (ten pat, §§ 135 ir 149).

178. Tačiau tyrimą dar labiau apsunkino tai, kad pagrindiniais įrodymais disponavo užsienio šalių institucijos. Todėl tyrimo veiksmingumą labai riboja tai, kad kitos valstybės deramai nebendradarbiavo.

Valdžios institucijos ne kartą kreipėsi į JAV valdžios institucijas prašydamos pagalbos ir teismų bendradarbiavimo. 2018 m. rugsėjo mėn. jos pateikė išsamų tarptautinės teisinės pagalbos prašymą JAV Teisingumo departamentui, tačiau gavo tik neigiamus atsakymus, o paskutiniame iš jų buvo nurodyta, kad JAV valdžios institucijos negali atsakyti į jokių kitų prašymus šiuo klausimu. Marokas atmetė teisinės pagalbos prašymą, o Afganistanas į jį taip ir neatsakė. Iš Lenkijos ir Rumunijos valdžios institucijų nebuvo gauta jokios susijusios ar svarbios informacijos.

179. Vyriausybei buvo labai svarbu, kad Generalinė prokuratūra nusprendė išplėsti ikiteisminio tyrimo (kuris iš pradžių buvo pradėtas dėl

piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi ir neteisėto žmonių gabenimo per valstybės sieną) apimtį, siekiant apimti ir Baudžiamojo kodekso 100 straipsnyje numatytą nusikaltimą (tarptautinės teisės draudžiamas elgesys su žmonėmis, pvz., nusikaltimai žmoniškumui), kuriam netaikomas senaties terminas.

180. Vyriausybė taip pat pabrėžė, kad į ikiteisminio tyrimo medžiagą buvo įtraukta Teismo faktų nustatymo posėdžio byloje *Abu Zubaydah* (ten pat) stenograma. Prokuroras taip pat pasiteiravo vieno iš ekspertų, dr. Crofton Black, ar jis galėtų duoti parodymus tokiais klausimais kaip faktiniai duomenys, susiję su CŽA ypatingo perdavimo tyrimais, ir numanomi informacijos šaltiniai. Tačiau ekspertas atsakė, kad negali pateikti papildomų įrodymų, nes visos jo tyrimo išvados šiuo klausimu buvo paskelbtos knygoje „CIA Torture Unredacted“. Todėl valdžios institucijos nusprendė jo nekviesti liudyti, o remtis atitinkama rašytine medžiaga.

181. Atsižvelgdama į Abu Zubaydah atstovo bandymą gauti informacijos iš dviejų CŽA rangovų pasinaudojant įrodymų surinkimo procedūra pagal JAV kodekso 1782 straipsnį, tokią galimybę apsvastė ir prokuratūra. Šiuo tikslu ji taip pat susisiekė su Abu Zubaydah advokatu, kad aptartų galimą bendradarbiavimą. Tačiau daromą pažangą pristabdė COVID-19 pandemija. Be to, kadangi minėtas procesas nebuvo sėkmingas ir JAV Aukščiausiasis Teismas pasiūlė, kad Abu Zubaydah pateiktų naują prašymą duoti parodymus neatskleidžiant slaptos informacijos, prokuratūra šiuo metu svarsto, ar būtų įmanoma tokius veiksmus pratęsti.

Vėluojama buvo ir dėl to, kad 2022 m. rugsėjo mėn. tyrimą kontroliuojantis prokuroras buvo deleguotas į Tarptautinį baudžiamąjį teismą, o naujam prokurorui reikėjo laiko susipažinti su tyrimo medžiaga.

182. Dėl galimybės susipažinti su informacija apie ikiteisminį tyrimą Vyriausybė teigė, kad ji buvo ir bus teikiama per Generalinės prokuratūros Ryšių su visuomene skyrių, kad būtų užtikrinta pakankama visuomenės kontrolė. Tačiau, atsižvelgiant į jautrų informacijos pobūdį, jai taikomas ikiteisminio tyrimo konfidencialumo principas.

b) Teismo vertinimas

i) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

183. Kai asmuo pagrįstai skundžiasi, kad patyrė su 3 straipsniu nesuderinamą elgesį nukentėjęs nuo valstybės atsakovės pareigūnų arba dėl užsienio pareigūnų veiksmų, atliktų tai valstybei neprieštaraujant ar sutinkant, ta nuostata, taikoma kartu su Susitariančiųjų Šalių bendra pareiga pagal Konvencijos 1 straipsnį „kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam asmeniui garantuo[ti] <...> Konvencijoje[je] <...> apibrėžtas teises bei laisves“, reiškia reikalavimą atlikti veiksmingą oficialų tyrimą. Atlikus tokį tyrimą, turėtų būti galima nustatyti ir, jei būtina, nubausti atsakingus asmenis. Priešingu atveju bendras teisinis kankinimo ir nežmoniško bei žeminančio

elgesio ir tokio baudimo draudimas, nepaisant savo esminės svarbos, praktiškai būtų neveiksmingas ir tam tikrais atvejais leistų valstybės pareigūnams nebaudžiamiems pažeidinėti jų žinioje esančių asmenų teises (žr., be kitų pavyzdžių, *Assenov ir kiti prieš Bulgariją*, 1998 m. spalio 28 d., § 102, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII; *Ilaşcu ir kiti*, minėta pirmiau, §§ 318, 442, 449, 454; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 182; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 485; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 479; *Cestaro prieš Italiją*, Nr. 6884/11, §§ 205–208, 2015 m. balandžio 7 d.; *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 262; taip pat žr. *Armani Da Silva prieš Jungtinę Karalystę* [DK], Nr. 5878/08, § 233, ECHR 2016).

184. Rimtų kaltinimų netinkamu elgesiu tyrimas turi būti operatyvus ir išsamus. Tai reiškia, kad institucijos turi veikti savo iniciatyva iš karto, kai tik sužino apie įvykį, ir dėti rimtas pastangas, kad išsiaiškintų įvykio aplinkybes, o nutraukdamos tyrimą ar priimdamos sprendimus neturėtų remtis skubotomis ar nepagrįstomis išvadomis. Jos privalo imtis galimų racionalių priemonių, siekdamos užtikrinti su įvykiu susijusių įrodymų surinkimą, įskaitant, be kita ko, liudininkų parodymus ir teismo ekspertizę. Bet kokie tyrimo trūkumai, mažinantys galimybę nustatyti sužalojimų priežastis arba atsakingus asmenis, gali lemti šio reikalavimo pažeidimą.

Tyrimas turėtų būti nepriklausomas nuo vykdomosios valdžios. Tyrimo nepriklausomumas reiškia ne tik hierarchinio ar institucinio ryšio nebuvimą, bet ir praktinę nepriklausomybę. Be to, nukentėjusiajam turėtų būti suteikta galimybė vienokia ar kitokia forma dalyvauti tyrime (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 183–185; *Al-Skeini ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* [DK], Nr. 55721/07, § 167; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 486; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 480).

185. Net ir esant dideliame viešajam interesui išlaikyti medžiagos ar informacijos šaltinių slaptumą, ypač bylose, susijusiose su kova su terorizmu, labai svarbu, kad kuo daugiau informacijos apie įtarimus ir įrodymus būtų atskleista šalims nepažeidžiant nacionalinio saugumo reikalavimų. Jei visiškai atskleisti informacijos neįmanoma, sunkumai, kurių dėl to kyla, turėtų būti kompensuojami taip, kad šalis galėtų veiksmingai ginti savo interesus (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 494–495; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 488–489, abi su papildomomis nuorodomis į Teismo praktiką).

186. Be to, kai tyrime nagrinėjami įtarimai dėl rimtų žmogaus teisių pažeidimų, teisė sužinoti tiesą dėl atitinkamų bylos aplinkybių priklauso ne tik nusikaltimų aukoms ar jų šeimoms, bet ir kitoms panašių pažeidimų aukoms bei visuomenei, kurios turi teisę žinoti, kas nutiko.

Tinkamas valdžios institucijų atsakas tiriant įtarimus dėl rimtų žmogaus teisių pažeidimų paprastai gali būti laikomas esminių veiksmų, leidžiančių išsaugoti visuomenės pasitikėjimą teisės viršenybės principu ir užkirsti kelią bet kokiam nebaudžiamumui, bendrininkavimui ar neteisėtų veiksmų toleravimui. Dėl tų pačių priežasčių, siekiant užtikrinti atskaitomybę tiek

praktiškai, tiek teoriškai, būtina pakankama viešoji tyrimo ar jo rezultatų kontrolė (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 191–192; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 495; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 489, su papildomomis nuorodomis į Teismo praktiką).

ii) *Minėtų principų taikymas šioje byloje*

α) Įžanginės pastabos

187. Teismas iš pradžių pažymi, kad tyrimas pareiškėjo byloje iš dalies sutampa su tyrimu, susijusiu su Abu Zubaydah, kurio atžvilgiu Teismas anksčiau nustatė Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą procesiniu aspektu (žr. *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, §§ 179–211 ir 611–622). 2014 m. vasario 13 d. pradėtas tyrimas pareiškėjo byloje 2015 m. vasario 6 d. buvo sujungtas su tyrimu Abu Zubaydah byloje (žr. šio sprendimo 96–106 punktus).

Todėl Teismo išvados byloje *Abu Zubaydah*, kiek tai susiję su laikotarpiu nuo 2015 m. vasario 6 d. iki 2018 m. balandžio 10 d., t. y. Teismo sprendimo toje byloje priėmimo dienos, yra svarbios vertinant valdžios institucijų elgesį šioje byloje.

β) Teismo nustatytos aplinkybės

188. Nuo 2014 m. vasario 13 d. vykstantis pareiškėjo bylos tyrimas jau tęsiasi beveik dešimt metų.

189. Dėl laikotarpio nuo 2015 m. vasario 6 d. iki 2018 m. balandžio 10 d. Teismas anksčiau konstatavo, kad iki to meto nebuvo pasiekta reikšminga pažanga tiriant Lietuvos bendrininkavimą vykdant CŽA AVS programą ir nustatant atsakingus asmenis (žr. *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 617). Ši išvada, atsižvelgiant į tai, kad 2018 m. balandžio 10 d. pareiškėjo byloje tyrimas jau tęsėsi daugiau nei ketverius metus, galioja ir šioje byloje.

190. Dėl laikotarpio po 2018 m. balandžio 10 d. Teismas pažymi, kad Vyriausybė labai rėmėsi daugkartiniais, bet kol kas bevaisiais bandymais gauti teisinės pagalbos ar informacijos iš kitų valstybių, ypač JAV (žr. šio sprendimo 178 punktą). Iš tiesų nuo 2018 m. rugpjūčio mėn. iki 2022 m. rugsėjo mėn. Vyriausybės aprašytus ikiteisminio tyrimo veiksmus daugiausia sudarė teisinės pagalbos prašymų teikimas ir, laukiant Abu Zubaydah advokato JAV pradėtos įrodymų surinkimo procedūros rezultatų, svarstyta galimybė pradėti panašią procedūrą arba ieškoti kitų (nenurodyta, kokių) galimybių surinkti įrodymus užsienio jurisdikcijose (žr. šio sprendimo 99–104 punktus).

Tačiau, kaip nurodė ir pareiškėjas (žr. šio sprendimo 172 punktą), Vyriausybė nepateikė jokių rimtų priežasčių, kodėl per tą laiką prokuratūra nepadarė jokios apčiuopiamos pažangos tyrime dėl Lietuvos pareigūnų žinojimo apie CŽA veiklą ir bendrininkavimo joje, jų elgesio, veiksmų ar neveikimo, t. y. dėl klausimų, kurie jau buvo išnagrinėti 2010 m. Seimo

tyrime, kuris minimas sprendime byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau; taip pat žr. šio sprendimo 100–106 punktus).

191. Vyriausybė išties nurodė, kad, pavyzdžiui, atliekant tyrimą po 2018 m. rugpjūčio mėn. buvo „paprašyta atitinkamos informacijos“, „gauta ekspertų nuomonė“, „apklausti liudytojai“, „išversta reikiama medžiaga“ ir „gauta cenzūruota 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaita“ (žr. šio sprendimo 101 ir 176 punktus). Vis dėlto Vyriausybė akivaizdžiai nepateikė jokios konkrečios informacijos dėl atliktų veiksmų, jų atlikimo datos, padarytos pažangos (jei jos būta) ar veiksmų plano numatytoms ikiteisminio tyrimo priemonėms įgyvendinti. Faktiškai, išskyrus 2018 m. lapkričio 12 d., kai tyrimo apimtis buvo išplėsta įtraukiant BK 100 straipsnyje numatytą nusikaltimą (Vyriausybė tai laikė svarbiu įvykiu), ji nenurodė nė vienos datos ar termino, susijusių su tyrimo atlikimu (žr. šio sprendimo 99–104 ir 179 punktus).

192. Teismas pripažįsta, kad prokuratūrai teko sunki ir kompleksinė užduotis, kurią dar labiau apsunkino tai, kad nebuvo atsakyta į jos teisinės pagalbos prašymus. Tačiau tai negali pateisinti to, kad nagrinėjamu laikotarpiu akivaizdžiai nepadaryta jokia reikšminga pažanga.

193. Be to, Teismas pažymi, kad nors pareiškėjas dar nuo 2015 m. pateikė daug pakartotinių prašymų suteikti jam nukentėjusiojo statusą arba bent suteikti informaciją apie tyrimą, nė vienas iš jų nebuvo patenkintas. Dėl to jis atsidūrė tarsi uždareme rate: nukentėjusiojo statusas jam nesuteiktas dėl taikomo „griežto įrodinėjimo standarto“, kurio, prokuratūros nuomone, jis dar neatitinka, o informacijos apie tyrimą jis negali gauti, nes nėra proceso dalyvis (žr. šio sprendimo 102–106 punktus).

194. Šiuo atžvilgiu Teismas taip pat pabrėžia, kad asmenų, atsakingų už sąlygų sudarymą CŽA „violetiniam“ kalėjimui veikti Lietuvos teritorijoje, patraukimas atsakomybėn galėtų padėti išlaikyti pasitikėjimą, kad Lietuvos valstybės institucijos laikosi teisės viršenybės principo. Pareiškėjas ir visuomenė turi teisę sužinoti tiesą apie ypatingo perdavimo programos operacijų Lietuvoje aplinkybes ir pareiškėjo slaptą kalinimą, taip pat sužinoti, kas nutiko nagrinėjamu laiku. Nukentėjusysis, pateikęs įtikimą kaltinimą, kad su juo buvo netinkamai elgiamasi pažeidžiant Konvencijos 3 straipsnį, turi teisę gauti tikslią informaciją apie patirtas kančias ir sužinoti apie atsakingų asmenų vaidmenį (žr. šio sprendimo 186 punktą; taip pat žr. *Asociacija „1989 m. gruodžio 21 d.“ ir kiti prieš Rumuniją*, Nr. 33810/07 ir 18817/08, § 144, 2011 m. gegužės 24 d.; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 495; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 487; *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 620).

195. Galiausiai, kalbant apie tyrimo skaidrumą, Teismas atkreipia dėmesį, kad Vyriausybė tvirtino, jog visuomenės prieigą prie informacijos užtikrina Generalinės prokuratūros Ryšių su visuomene skyrius, tačiau nepaaiškino, kaip tai daroma.

Reikia pakartoti, kad nagrinėjamų klausimų svarba ir sudėtingumas reikalauja ypač intensyvios tyrimo viešosios kontrolės. Lietuvos visuomenė turi teisėtą interesą būti informuota apie baudžiamosios bylos eigą ir jos rezultatus. Todėl nacionalinės institucijos turi užtikrinti, kad, nepakenkiant nacionaliniam saugumui, bus garantuotas pakankamas tyrimo viešumas (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 497; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 489).

γ) Išvada

196. Atsižvelgdamas į minėtus ginčijamo proceso trūkumus, Teismas mano, kad Lietuva nesilaikė „veiksmingo ir išsamaus“ tyrimo pagal Konvencijos 3 straipsnį reikalavimų.

Taigi Konvencijos 3 straipsnis buvo pažeistas procesiniu aspektu.

B. 3 straipsnio materialusis aspektas

197. Pareiškėjas teigė, kad 3 straipsnis buvo pažeistas materialiuoju aspektu, nes Lietuva neįvykdė savo pozityviosios pareigos apsaugoti jį nuo CŽA kankinimų ir kitų formų netinkamo elgesio Lietuvos teritorijoje ir užkirsti kelią jo perdavimui iš Lietuvos teritorijos į kitus CŽA slaptus kalėjimus, kur jis ir toliau patyrė kankinimus ir netinkamą elgesį CŽA nelaisvėje.

Vyriausybė teigė, kad nėra jokių įrodymų apie konkretų elgesį su pareiškėju Lietuvoje arba po jo perkėlimo iš Lietuvos.

1. Priimtinumai

198. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra akivaizdžiai nepagrįstas ar nepriimtinas kokių nors kitų pagrindų, nurodytu Konvencijos 35 straipsnyje. Todėl jis turi būti pripažintas priimtinu.

2. Esmė

a) Šalių teiginiai

i) Pareiškėjas

199. Pareiškėjas teigė, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 3 straipsnį materialiuoju aspektu, bendrininkaudama vykdant CŽA ypatingo perdavimo programą, nes leido ir (arba) sudarė sąlygas JAV valdžios institucijoms pareiškėją kankinti ir netinkamai su juo elgtis Lietuvos teritorijoje. Ji taip pat nesiėmė priemonių užtikrinti, kad jis nebūtų kankinamas ar su juo nebūtų netinkamai elgiama.

200. Remdamasis Teismo praktika, ypač sprendimais bylose *Al Nashiri prieš Lenkiją* ir *Nasr ir Ghali* (abi minėtos pirmiau), pareiškėjas pabrėžė, kad valstybė atsakovė turi būti laikoma atsakinga pagal Konvenciją už užsienio

pareigūnų veiksmus, atliktus jos teritorijoje, jos valdžios institucijoms neprieštaraujant ar sutinkant. Dėl to, kaip su juo buvo elgiama kalnimo Lietuvoje metu, pareiškėjas patyrė didelių kančių ir sielvartą, taip pat stiprų fizinį skausmą. Be kita ko, jam nebuvo laiku suteikta būtinoji medicininė pagalba (šis faktas patvirtintas 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje), jis jautė nuolatinę baimę, kad vėl bus kankinamas, ir ilgą laiką buvo kalinamas slapta, *incommunicado*.

201. Pareiškėjo teigimu, tai, kad Lietuva nesiėmė priemonių užkirsti kelią jo perkėlimui iš savo teritorijos ir palengvino tokį perkėlimą neprašydama jokių garantijų, nors egzistavo realus pavojus, kad su juo bus toliau elgiama pažeidžiant 3 straipsnį, buvo dar vienas šio straipsnio pažeidimas.

Lietuva žinojo arba turėjo žinoti, kad išsiuntus jį iš šalies jam grėstų realus pavojus patirti kankinimus ir netinkamą elgesį, taikant AVS programą. Iš tiesų, nuo pat perkėlimo iš Lietuvos su pareiškėju buvo elgiama pažeidžiant 3 straipsnį, kai jis buvo toliau *incommunicado*, slapta kalinamas CŽA ir tebėra kalinamas Gvantamo kalėjime; tai pasireiškė ir nesuteikta tinkama medicininė pagalba dėl sužalojimų, patirtų per daugelį kalnimo metų.

ii) *Vyriausybė*

202. Vyriausybė teigė, kad nėra jokių konkrečių duomenų apie tai, kaip su pareiškėju ar bet kuriuo kitu su juo tariamai kartu kalintu asmeniu buvo elgiama „violetiniame“ kalėjime. Teismas byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau) nenustatė, kad su pareiškėju buvo itin žiauriai elgiama, kai jis buvo kalinamas Lietuvoje. Šiuo atžvilgiu Vyriausybė rėmėsi audito ataskaitoje dėl CŽA kontroliuojamų įstaigų, veikiančių pagal 2001 m. rugsėjo 17 d. memorandumą, pateikta informacija, kad nuo 2005 m. liepos mėn. iki 2006 m. vasario mėn. nebuvo vykdomi sustiprinto tardymo veiksmai. Be to, remiantis viešai prieinama informacija, „aukštos vertės sulaikytųjų“ perkėlimas iš Gvantamo į kitas vietas 2004 m. nebuvo nulemtas kokio nors poreikio toliau taikyti „sustiprintus tardymo metodus“, o veikiau taip buvo reaguojama į poreikį pašalinti šiuos CŽA sulaikytuosius iš JAV jurisdikcijos, siekiant išvengti galimo *habeas corpus* proceso JAV teismuose.

b) **Teismo vertinimas**

i) *Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai*

203. Konvencijos 3 straipsnyje įtvirtinta viena iš svarbiausių demokratinės visuomenės vertybių. Skirtingai nei daugumoje materialijų Konvencijos nuostatų, 3 straipsnyje nenumatyta jokių išimčių ir pagal 15 straipsnio 2 dalį neleidžiama nukrypti nuo įsipareigojimų pagal 3 straipsnį netgi karo ar kitomis nepaprastosios padėties aplinkybėmis, dėl kurių atsiranda grėsmė tautos išlikimui (žr., be daugelio kitų pavyzdžių, *Soering prieš Jungtinę Karalystę*, § 88, A serija, Nr. 161; *Selmouni*, minėta pirmiau, § 95; *Labita prieš Italiją* [DK], Nr. 26772/95, § 119, ECHR 2000-IV; *Ilaşcu*

ir kiti, minėta pirmiau, § 424; *Shamayev ir kiti prieš Sakartvelą ir Rusiją*, Nr. 36378/02, § 375, ECHR 2005-III; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 195; taip pat žr. *Al-Adsani prieš Jungtinę Karalystę* [DK], Nr. 35763/97, §§ 26–31, ECHR 2001-XI).

Net ir pačiomis sudėtingiausiomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, kovojant su terorizmu ir organizuotu nusikalstamumu, Konvencija absoliučiai draudžia kankinimą ir nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą, nepaisant atitinkamo asmens elgesio (žr. *Chahal prieš Jungtinę Karalystę*, 1996 m. lapkričio 15 d., § 79, *Reports* 1996-V; žr. *Labita*, minėta pirmiau, § 119; *Öcalan prieš Turkiją* [DK], Nr. 46221/99, § 179, ECHR 2005-IV; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 195; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 507; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 499; *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 280).

204. Kad patektų į 3 straipsnio taikymo sritį, netinkamas elgesys turi pasiekti minimalų žiaurumo lygį. Šio minimalaus lygio vertinimas priklauso nuo visų bylos aplinkybių, tokių kaip elgesio trukmė, fizinis ar psichinis poveikis ir kai kuriais atvejais nukentėjusiojo lytis, amžius ir sveikatos būklė (žr. *Airija prieš Jungtinę Karalystę*, minėta pirmiau, § 162; *Kudla prieš Lenkiją* [DK], Nr. 30210/96, § 92, ECHR 2000-XI; *Jalloh*, minėta pirmiau, § 67). Kiti veiksniai yra netinkamo elgesio tikslas, taip pat jį pagrindžiantys ketinimai ir motyvai (plg., *inter alia*, *Aksoy prieš Turkiją*, 1996 m. gruodžio 18 d., § 64, *Reports* 1996-VI; *Egmez prieš Kiprą*, Nr. 30873/96, § 78, ECHR 2000-XII; *Krastanov prieš Bulgariją*, Nr. 50222/99, § 53, 2004 m. rugsėjo 30 d.; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 196).

Teismas įvertino elgesį kaip „nežmonišką“, nes, *inter alia*, jis buvo iš anksto apgalvotas, taikomas kelias valandas iš eilės ir sukėlė arba faktinį kūno sužalojimą, arba intensyvias fizines ir psichines kančias; taip pat jis pripažintas „žeminančiu“, nes juo buvo siekiama sukelti nukentėjusiesiems baimės, kančios ir nevisavertiškumo jausmus, galinčius juos pažeminti ir sumenkinti (žr. *Labita*, minėta pirmiau, § 120).

205. Siekdamas nustatyti, ar tam tikra netinkamo elgesio forma turėtų būti laikoma kankinimu, Teismas turi atsižvelgti į 3 straipsnyje daromą skirtumą tarp šios sąvokos ir nežmoniško ar žeminančio elgesio. Atrodo, kad šis skirtumas buvo įtvirtintas Konvencijoje tam, kad ypatinga „kankinimo“ stigma būtų susijusi tik su tyčiniu nežmonišku elgesiu, sukeliančiu labai rimtas ir žiaurias kančias (žr. *Aksoy*, minėta pirmiau, § 62). Be netinkamo elgesio žiaurumo, yra ir tyčios elementas, kaip pripažįstama Jungtinių Tautų konvencijoje prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (įsigaliojusioje 1987 m. birželio 26 d.), kuri apibrėžia kankinimą kaip tyčinį stipraus skausmo ar kančių sukėlimą, siekiant, *inter alia*, išgauti informaciją, nubausti ar įbauginti (Jungtinių Tautų konvencijos 1 straipsnis) (žr. *İlhan prieš Turkiją* [DK], Nr. 22277/93, § 85, ECHR 2000-VII; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 197; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 508; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 500).

206. Be to, 3 straipsnį gali pažeisti ir grasinimas jame uždraustu elgesiu, jeigu jis yra pakankamai realus ir tiesioginis. Taigi grasinimas asmeniui kankinimu gali būti laikomas bent jau nežmonišku elgesiu (žr. *Gäffen prieš Vokietiją* [DK], Nr. 22978/05, § 91, ECHR 2010; ir *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 501).

207. Konvencijos 1 straipsnyje nustatyta Aukštųjų Susitariančiųjų Šalių pareiga garantuoti kiekvienam jų jurisdikcijai priklausančiam asmeniui Konvencijoje apibrėžtas teises bei laisves, vertinant kartu su 3 straipsniu, reiškia, kad šalys turi imtis priemonių, kurios užtikrintų, kad asmenys, priklausantys jų jurisdikcijai, nebūtų pasmerkiami kankinimui ar nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui, įskaitant privačių asmenų netinkamą elgesį (žr. *A. prieš Jungtinę Karalystę*, 1998 m. rugsėjo 23 d., § 22, *Reports* 1998-VI; *Z ir kiti prieš Jungtinę Karalystę* [DK], Nr. 29392/95, § 73, ECHR 2001-V). Todėl valstybei gali būti taikoma atsakomybė, jei valdžios institucijos nesiima tinkamų veiksmų, kad išvengtų netinkamo elgesio pavojaus, apie kurį jos žinojo ar turėjo žinoti (žr. *Mahmut Kaya prieš Turkiją*, Nr. 22535/93, § 115, ECHR 2000-III; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 198; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 509; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 502; *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 283).

ii) *Minėtų principų taikymas šioje byloje*

α) Elgesys su pareiškėju nagrinėjamu metu

208. Kaip jau minėta pirmiau, atsižvelgiant į bylos medžiagą, neatrodo, kad „violetiniame“ kalėjime Lietuvoje pareiškėjas buvo tardomas taikant STM (žr. šio sprendimo 153 punktą). Tačiau Teismas mano, kad pareiškėjo patirtis būnant CŽA nelaisvėje prieš jo įkalinimą Lietuvoje yra svarbus veiksnys, į kurį reikia atsižvelgti vertinant vėlesnio elgesio su juo žiaurumą (žr. *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 634).

209. Teismas jau nustatė be pagrįstos abejonės, kad kalinimo Lietuvoje metu pareiškėjas, kaip ir bet kuris kitas CŽA kalinys, buvo laikomas „standartinių kalinimo sąlygų“ režimu, numatytu CŽD kalinimo gairėse. Pagal šį režimą nustatytos ir įprastai naudojamos priemonės buvo raiščiai ar gobtuvai, siekiant kalinius dezorientuoti ir užtikrinti, kad jie nesužinotų savo buvimo vietos arba kalėjimo išdėstymo; plaukų pašalinimas atvykus į sulaikymo vietą; laikymas vienutėse *incommunicado* sąlygomis; nuolatinis aukšto ir nuolat kintančio intensyvumo triukšmas; nuolatinis apšvietimas, kad kiekviena kamera būtų apšviesta maždaug taip pat ryškiai kaip darbo kabinetas; kojų surakinimas visą laiką tiek su sulaikytuoju atliekant tam tikrus veiksmus, tiek jam judant (žr. šio sprendimo 22–24, 156 punktus). Kalinimo sąlygos buvo neatskiriama CŽA tardymo schemos dalis ir taikomos tokiais pat tikslais kaip ir tardymo metodai, būtent siekiant „psichologiškai palaužti“ sulaikytąjį, „padidinti jo pažeidžiamumo ir bejėgiškumo jausmą“,

„sumenkinti arba palaužti jo valią priešintis <...> bandymams iš jo išgauti svarbios žvalgybos informacijos“ (žr. *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 635).

210. Aprašydamas bendrą padėtį CŽA slaptuose kalėjimuose, 2014 m. JAV Senato komitetas savo ataskaitoje teigia, kad „CŽA sulaikytųjų kalinimo sąlygos buvo griežtesnės, nei [tos, kurias] CŽA nurodė politikos formuotojams ir kitiems“, ir apibūdina jas kaip „prastas“ ir „itin blogas programos veikimo pradžioje“ (žr. šio sprendimo 40 punktą). Taip pat joje teigiama, kad 2003 m. sausio 28 d. CŽD kalinimo gairėse buvo nustatyti minimalūs standartai ir tik reikalaujama, kad kalėjimas atitiktų „pagrindinius sveikatos reikalavimus“. Remiantis ataskaita, tai praktiškai reiškė, kad vieta, kurioje kaliniai buvo laikomi surakinti, visiškai tamsoje ir izoliuoti, su kibiru tuštintis ir be šildymo žiemą, standartą atitiko (žr. šio sprendimo 22 punktą).

211. Dėl režimo poveikio sulaikytiesiems 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje teigiama, kad „daugelis CŽA sulaikytųjų, kuriems buvo taikomi sustiprinti tardymo metodai ir ilgalaikė izoliacija, turėjo psichologinių ir elgesio problemų, įskaitant haliucinacijas, paranoją, nemigą ir bandymus susižaloti“, ir „daugelis psichologų identifikavo žmogiškojo kontakto nebuvimą kaip psichikos sutrikimų priežastį“ (žr. šio sprendimo 40 punktą). Išslaptintuose CŽA dokumentuose teigiama, kad sunkus ilgalaikės izoliacijos poveikis, kurį patyrė AVS, buvo pripažintas „psichologine žala“, galinčia paveikti „kalinio sugebėjimą bendrauti su kitais“ (žr. šio sprendimo 24 punktą).

212. Teismas nemano, jog tam, kad priimtų sprendimą, jam reikia išanalizuoti kiekvieną elgesio su pareiškėju jo kalinimo metu aspektą, fizinės sąlygas, kuriomis jis buvo laikomas Lietuvoje, arba sąlygas, kuriomis jis buvo perkeltas į Lietuvą ir iš jos. Nors CŽA taikytų priemonių intensyvumas galėjo keistis, CŽA kalinimo ir tardymo režimas, kuris buvo nuolat taikomas aukštos vertės sulaikytiesiems, leidžia Teismui konstatuoti, kad minėtos standartinės priemonės buvo taikomos pareiškėjui Lietuvoje ir kitur, jį išvežus iš Lietuvos, ir kad tai buvo neatskiriama AVS programos dalis (taip pat žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 514–515; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 510; *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 639).

213. Atsižvelgdamas į visas nurodytas aplinkybes, Teismas konstatuoja, kad pareiškėjui, kalinamam Lietuvoje, buvo taikomas itin griežtas kalinimo režimas, įskaitant iš esmės visišką jutiminę izoliaciją nuo išorinio pasaulio, ir kad jis patyrė nuolatinės emocinės ir psichologinės kančias bei nerimą, kuriuos nulėmė ir ankstesnė CŽA kankinimų ir žiauraus elgesio patirtis bei baimė dėl ateities. Nors, regis, tuo metu jis nebuvo tardomas griežčiausiais metodais, pareiškėjas, prieš tai patyręs pačius žiauriausius kankinimus, neišvengiamai jautė nuolatinę baimę, kad, jei jam nepavyktų „paklusti“, ankstesnis žiaurus elgesys gali vėl bet kada pasikartoti (žr. *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, §§ 86–89, 99–102, 401 ir 416–417; *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 640). Taigi Konvencijos 3 straipsnis

neapsiriboja vien tik fizinio skausmo sukėlimu, bet apima ir psichologines kančias, kurias lemia skausmas ir stresas, sukeliamas kitomis priemonėmis nei fizinė prievarta (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 202; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, §§ 509–510).

214. Todėl, atsižvelgdamas į kalinimo režimą, taikytą pareiškėjui, kol jis buvo Lietuvoje, ir jo kumuliacinį poveikį, Teismas konstatuoja, kad skundžiamas elgesys turi būti apibūdinamas kaip susijęs su intensyviomis fizinėmis ir psichinėmis kančiomis, kurios patenka į „nežmoniško elgesio“ sąvoką pagal Konvencijos 3 straipsnį (žr. šio sprendimo 204–205 punktus, su nuorodomis į Teismo praktiką).

β) Teismo išvada dėl Lietuvos atsakomybės

215. Teismas jau konstatavo, kad Lietuva žinojo apie CŽA veiklos jos teritorijoje pobūdį ir tikslus bylai reikšmingu metu ir bendradarbiavo rengiant ir vykdant CŽA ypatingo perdavimo, slapto kalinimo ir tardymo operacijas Lietuvos teritorijoje. Teismas taip pat konstatavo, kad tai, jog Lietuvos valdžios institucijos žinojo apie AVS programą ir dalyvavo ją vykdant, reiškia, kad jos žinojo, jog leisdamos CŽA kalinti įtariamus terorizmu asmenis, įskaitant pareiškėją, savo teritorijoje, jos sukelia jiems didelį Konvencijai prieštaraujančio elgesio pavojų.

216. Reikia pripažinti, kaip Teismas konstatavo byloje *Abu Zubaydah* (minėta pirmiau), kad Lietuvos valdžios institucijos tiksliai nežinojo, kas konkrečiai vyksta „violetiniame“ kalėjime, ir faktiškai nematė elgesio, kurį patyrė CŽA sulaikytieji. Kalėjimo veikimas buvo išskirtinai CŽA rankose ir buvo jos kontroliuojamas. CŽA darbuotojai buvo atsakingi už fizinės kalinimo sąlygas, tardymus, apklausas, netinkamą elgesį ir kankinimus.

Tačiau pagal Konvencijos 1 straipsnį, taikomą kartu su 3 straipsniu, Lietuva privalėjo imtis priemonių ir užtikrinti, kad jos jurisdikcijai priklausantys asmenys nebūtų pasmerkti kankinimui ar nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui, įskaitant privačių asmenų netinkamą elgesį.

Nepaisydamos minėto įsipareigojimo pagal Konvenciją, Lietuvos valdžios institucijos visais praktiniais požiūriais teikė pagalbą visame AVS programos vykdymo procese, sudarė sąlygas, kad tai atsitiktų, ir nesiėmė nieko, kad to neatsitiktų. Kaip Teismas jau nustatė, remdamosi savo žiniomis apie CŽA veiklą, įgytomis Lietuvai bendrininkaujant AVS programoje, ir viešai prieinama informacija apie elgesį su terorizmu įtariamais asmenimis JAV nelaisvėje „karo su terorizmu“ kontekste, valdžios institucijos, net jei nematė konkrečių netinkamo elgesio ir prievartos veiksmų su pareiškėju ir kitais aukštos vertės sulaikytaisiais ir juose nedalyvavo, turėjo žinoti apie rimtą pavojų, kad CŽA kalėjime Lietuvos teritorijoje gali būti elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnį.

Taigi Lietuvos valdžios institucijos, atsižvelgiant į jų „neprieštaravimą ir sutikimą“ dėl AVS programos, turi būti laikomos atsakingomis už pareiškėjo

teisių pagal Konvencijos 3 straipsnį pažeidimą jų teritorijoje (žr. šio sprendimo 592 punktą; taip pat žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, §§ 206 ir 211; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 517; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 512; *Abu Zubaydah*, § 642).

217. Be to, Lietuvos valdžios institucijos žinojo, kad pareiškėjas į jos teritoriją ir iš jos perkeliamas „ypatingo perdavimo“ priemonėmis, t. y. vykdomas „neteisėtas asmenų perdavimas iš vienos jurisdikcijos ar valstybės kitai, turint tikslą asmenį kalinti ir tardyti už įprastinės teisinės sistemos ribų, kuomet kyla realus kankinimo ar žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio su asmeniu pavojus“ (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 221; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 518; *Husayn (Abu Zubaydah) prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 513).

Tokiomis aplinkybėmis 3 straipsnio pažeidimas buvo labai tikėtinas ir turėjo būti laikomas neišvengiamu atliekant perdavimą (žr. šio sprendimo 160 punktą). Galiausiai, leisdamos CŽA perkelti pareiškėją iš Lietuvos į kitą kalėjimą, institucijos sukėlė jam numatomą rimtą tolesnio netinkamo elgesio ir kalinimo sąlygomis, pažeidžiančiomis Konvencijos 3 straipsnį, pavojų (žr. *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 643).

218. Taigi buvo pažeistas ir materialusis Konvencijos 3 straipsnio aspektas.

V. TARIAMAS KONVENCIJOS 5 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

219. Pareiškėjas skundėsi, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 5 straipsnį, nes bendradarbiavo su CŽA, jai leisdama ir (arba) sudarydama sąlygas įsteigti slaptą kalėjimą. Lietuva sudarė sąlygas ir (arba) padėjo JAV valdžios institucijoms perduoti pareiškėją į Lietuvą ir iš jos, jį kalinti slapta, *incommunicado* ir perkelti jį į kitą vietą toliau savavališkai kalinti.

Konvencijos 5 straipsnyje nustatyta:

„1. Kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą. Niekam laisvė negali būti atimta kitaip, kaip šiais atvejais, ir įstatymo nustatyta tvarka:

- a) kai asmuo teisėtai kalinamas pagal kompetentingo teismo nuosprendį;
- b) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar kalinamas dėl to, kad neįvykdė teismo teisėto sprendimo, arba kai norima garantuoti kokios nors įstatymo nustatytos prievolės vykdymą;
- c) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar įkalinamas, kad būtų pristatytas kompetentingai teismo institucijai, pagrįstai įtariant jį padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina neleisti jam padaryti nusikaltimo, arba manoma, jog jis, padaręs tokį nusikaltimą, gali pabėgti;
- d) kai nepilnamečiui atimama laisvė pagal teisėtą sprendimą atiduoti jį su auklėjimu susijusiai priežiūrai arba kai jis teisėtai įkalinamas, kad būtų pristatytas kompetentingai institucijai;
- e) kai teisėtai atimama laisvė galintiems platinti užkrečiamąsias ligas asmenims, psichiškai nesveikiems asmenims, alkoholikams, narkomanams ar valkatoms;

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

f) kai asmuo teisėtai sulaikomas ar kalinamas dėl to, kad negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, arba kai yra pradėtas asmens išsiuntimo ar išdavimo kitai valstybei procesas.

2. Kiekvienam sulaikytajam turi būti nedelsiant jam suprantama kalba pranešta, dėl ko jis sulaikytas ir kuo kaltinamas.

3. Kiekvienas sulaikytasis ar kalinamasis pagal šio straipsnio 1 dalies c punkto nuostatas turi būti skubiai pristatytas teisėjui ar kitam pareigūnui, kuriam įstatymas yra suteikęs teisę vykdyti teismines funkcijas, ir turi teisę į bylos nagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką arba teisę būti paleistas proceso metu. Paleidimui gali būti taikomos sąlygos, garantuojančios, kad jis atvyks į teismą.

4. Kiekvienas asmuo, kuriam atimta laisvė jį sulaikius ar kalinant, turi teisę kreiptis į teismą, kad šis greitai priimtų sprendimą dėl jo kalinimo teisėtumo ir, jeigu asmuo kalinamas neteisėtai, nuspręstų jį paleisti.

5. Kiekvienas asmuo, kuris yra sulaikymo ar kalinimo pažeidžiant šio straipsnio nuostatas auka, turi teisę į nuostolių atlyginimą.“

A. Šalių teiginiai

220. Vyriausybė pakartojo savo poziciją dėl Lietuvos atsakomybės pagal Konvenciją ir nepateikė jokių pastabų dėl skundo priimtinumą ir esmės.

221. Pareiškėjas teigė, kad valstybė atsakovė (arba jos pareigūnai) bendradarbiavo su CŽA, leisdama ir sudarydama jai sąlygas Lietuvos teritorijoje įkurti dvi slapto kalinimo vietas. Tokiais veiksmais ir specialia tvarka, taikoma perdavimo skrydžiams į jos teritoriją ir iš jos, Lietuva sudarė sąlygas ir (arba) padėjo JAV valdžios institucijoms perduoti pareiškėją į Lietuvą, sudarė sąlygas jo slaptam, *incommunicado* kalinimui ir perkėlimui į kitas tuo metu dar neatskleistas slapto kalinimo vietas. Pareiškėjas buvo įkalintas savavališkai, slapta ir be jokio teisinio proceso Lietuvoje. Pareiškėjo perkėlimas iš Lietuvos, kurį leido ir (arba) kuriam sudarė sąlygas Lietuva, sukėlė jam realų ir numatomą pavojų, kad jis bus toliau savavališkai, slapta ir neribotą laiką kalinamas, taip šiurkščiai pažeidžiant 5 straipsnį.

Po perkėlimo iš Lietuvos pareiškėjui iš tiesų buvo toliau taikomas slapto, neatskleistas, *incommunicado* kalinimas pagal AVS programą, po to jis buvo perkeltas į Gvantanamo kalėjimą, kur tebėra savavališkai įkalintas iki šiol.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumą

222. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra akivaizdžiai nepagrįstas ar nepriimtinas kokių nors kitų pagrindų, nurodytu Konvencijos 35 straipsnyje. Todėl jis turi būti pripažintas priimtiniu.

2. *Esmė*

a) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

223. 5 straipsnyje numatytos garantijos turi esminę reikšmę užtikrinant asmenų teisę demokratinėje valstybėje nebūti savavališkai sulaikytiems valdžios institucijų. Būtent dėl šios priežasties Teismas savo praktikoje ne kartą pabrėžė, kad bet koks laisvės atėmimas turi atitikti materialiąsias ir procesines nacionalinės teisės normas, tačiau taip pat turi atitikti 5 straipsnio tikslą apsaugoti asmenį nuo savivalės (žr. *Chahal*, minėta pirmiau, § 118; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 230). Šis asmens apsaugos nuo bet kokio piktnaudžiavimo valdžia reikalavimas aiškinamas tuo, kad 5 straipsnio 1 dalis apibrėžia aplinkybes, kuriomis iš asmens gali būti teisėtai atimta laisvė, pabrėžiant, kad šios aplinkybės turi būti aiškinamos siaurai, atsižvelgiant į faktą, kad jos yra pagrindinės garantijos dėl asmens laisvės išimtys (žr. *Quinn prieš Prancūziją*, 1995 m. kovo 22 d., § 42, A serija, Nr. 311; *El Masri*, minėta pirmiau, § 230).

224. Taip pat reikia pabrėžti, kad Konvencijos rengėjai sustiprino asmens apsaugą nuo savavališko laisvės atėmimo, suteikdami įvairias materialiąsias teises, skirtas savivalės rizikai sumažinti, numatant laisvės atėmimo veiksmų nepriklausomą teisminę peržiūrą ir užtikrinant institucijų atskaitomybę už tokius veiksmus. 5 straipsnio 3 ir 4 dalių reikalavimai, kuriuose akcentuojamas operatyvumas ir teisminė priežiūra, šiame kontekste įgauna ypatingą reikšmę. Skubi teisminė intervencija gali padėti nustatyti gyvybei pavojingas priemones ar rimtus netinkamo elgesio, pažeidžiančio pagrindines Konvencijos 2 ir 3 straipsniuose numatytas garantijas, atvejus ir užkirsti jiems kelią (žr. *Aksoy*, minėta pirmiau, § 76). Kyla pavojus tiek asmenų fizinės laisvės apsaugai, tiek jų asmeniniam saugumui, kai, nesant apsaugos priemonių, gali būti paneigtas teisės viršenybės principas ir sulaikytieji gali atsidurti tokioje padėtyje, kai jiems nebus prieinamos netgi pačios elementariausios teisinės apsaugos formos (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 231; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 528; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 522; *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 297).

225. Nors terorizmo nusikaltimų tyrimas, be abejo, kelia institucijoms ypatingų sunkumų, tai nereiškia, kad jos turi visišką veiksmų laisvę pagal 5 straipsnį sulaikyti įtariamuosius ir laikyti juos policijos areštinėje be jokios veiksmingos nacionalinių teismų kontrolės ir, kaip paskutinės instancijos, Konvencijos įgyvendinimo priežiūrą atliekančių institucijų kontrolės, kai tik valdžios institucijos mano, kad buvo įvykdytas terorizmo nusikaltimas (žr. *Aksoy*, minėta pirmiau, § 78; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 232).

Teismas šiame kontekste pabrėžia, kad slapto asmens kalinimas yra visiškai šių garantijų neigimas ir pats rimčiausias 5 straipsnio pažeidimas. Perėmusios asmenį savo žinion, institucijos privalo atsakyti už jo buvimą vietoje. Dėl šios priežasties 5 straipsnis turi būti suprantamas kaip nustatantis

reikalavimą valdžios institucijoms imtis veiksmingų priemonių, kad asmuo būtų apsaugotas nuo dingimo pavojaus, ir atlikti greitą ir veiksmingą pagrįsto skundo dėl asmens laisvės atėmimo ar dingimo tyrimą (žr. *Kurt prieš Turkiją*, 1998 m. gegužės 25 d., §§ 123–124, *Reports* 1998-III; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 233; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 529; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 523; *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 298).

b) Minėtų principų taikymas šioje byloje

226. Ankstesnėse bylose dėl panašaus pobūdžio įtarimų dėl 5 straipsnio pažeidimo, kylančio iš slapto kalinimo pagal CŽA AVS programą kitose Europos valstybėse, Teismas nustatė, kad kilo valstybių atsakovių atsakomybė ir kad jos pažeidė minėtą nuostatą, nes bendrininkavo vykdant programą ir bendradarbiavo su CŽA (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 241; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, §§ 531–532; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, §§ 525–526; *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, §§ 302–303). Teismas nemato priežasčių laikytis kitokios nuomonės šioje byloje.

227. Kaip Teismas nustatė byloje *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 530) ir *Husayn (Abu Zubaydah)* (minėta pirmiau, § 524), slaptas asmenų, įtariamų terorizmu, kalinimas buvo pagrindinis CŽA slaptos perdavimo programos bruožas. Programos tikslas buvo atimti iš jų bet kokią teisinę apsaugą nuo savavališko kalinimo ir priverstinio dingimo ir atimti iš jų bet kokias JAV Konstitucijoje ir tarptautinėje teisėje numatytas apsaugos nuo savavališko kalinimo priemones, iš kurių paminėtina bent teisė būti pristatytam teisėjui ir teisė į bylos išnagrinėjimą per kuo trumpiausią laiką, t. y. *habeas corpus* garantijos. Todėl visa schema turėjo veikti už JAV teismų jurisdikcijos ribų ir visišką slaptumą užtikrinančiomis sąlygomis, o tam reikėjo bendradarbiaujant su priimančiosiomis šalimis įkurti kalėjimus užsienyje.

228. Perdavimo operacijos daugiausia priklausė nuo šalių, kurios suteikė JAV savo oro erdvę, oro uostus CŽA kalinius pervežantiems orlaiviams nusileisti ir patalpas, kuriose kaliniai galėjo būti saugiai kalinami ir tardomi, bendradarbiavimo, pagalbos ir aktyvaus dalyvavimo, taip užtikrinant AVS programos slaptumą ir sklandų veikimą. Nors, kaip jau minėta, į nelaisvę paimtų teroristų tardymas buvo išskirtinė CŽA atsakomybė ir vietos valdžios institucijos tame nedalyvavo, jų bendradarbiavimas ir įvairių formų pagalba, tokia kaip patalpų pritaikymas CŽA poreikiams, saugumo užtikrinimas ir logistikos paslaugų teikimas, buvo būtinos sąlygos CŽA slaptiems kalėjimams efektyviai veikti (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 530; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 524).

229. Kiek tai susiję su pareiškėjo skundu dėl 3 straipsnio materialiojo aspekto, Teismas jau nustatė, kad Lietuvos institucijos žinojo, jog pareiškėjas buvo pervežtas iš jos teritorijos „ypatingo perdavimo“ būdu, ir kad leisdamos

CŽA perkelti pareiškėją į kitus slaptus kalėjimus, jos sukėlė jam numatomą rimtą tolesnio netinkamo elgesio ir kalinimo sąlygomis, pažeidžiančiomis Konvencijos 3 straipsnį, pavojų (žr. šio sprendimo 217–218 punktus). Šios išvados taip pat galioja pareiškėjo skundo pagal 5 straipsnį kontekste. Taigi Lietuvos atsakomybė pagal Konvenciją kyla tiek dėl jo slapto kalinimo Lietuvos teritorijoje, tiek dėl jo perkėlimo iš Lietuvos į kitą CŽA kalėjimą.

230. Todėl buvo pažeistas Konvencijos 5 straipsnis.

VI. TARIAMAS KONVENCIJOS 8 STRAIPSNIO PAŽEIDIMAS

231. Pareiškėjas taip pat skundėsi, kad Lietuva pažeidė jo teises pagal 8 straipsnį, nes leido ir (arba) sudarė sąlygas CŽA naudoti prieš jį fizinį smurtą ir neleisti jam palaikyti jokių ryšių su savo šeima.

Konvencijos 8 straipsnyje nustatyta:

„1. Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas.

2. Valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymo nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės apsaugos ar šalies ekonominės gerovės interesais, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat būtina žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti.“

A. Šalių teiginiai

1. Vyriausybė

232. Vyriausybė nepateikė jokių pastabų dėl šio skundo.

2. Pareiškėjas

233. Pareiškėjas teigė, kad Lietuva pažeidė jo teises pagal 8 straipsnį, nes leido CŽA slapta kalinti jį savo teritorijoje ir taip sudarė sąlygas CŽA naudoti prieš jį fizinį smurtą ir neleisti jam palaikyti jokių ryšių su savo šeima. Savavališkas pareiškėjo įkalinimas ir netinkamas elgesys su juo Lietuvoje pažeidė jo fizinę ir psichinę neliečiamybę, labai pablogėjo jo fizinė savijauta, ir taip buvo pažeistas 8 straipsnis. Be to, visas CŽA AVS programos tikslas buvo dezorientuoti jį ir pažeisti jo psichologinę ir fizinę neliečiamybę, siekiant išgauti iš jo informaciją. Padėdamos jį perkelti iš Lietuvos, valdžios institucijos sudarė sąlygas nuolatiniam jo teisių pagal 8 straipsnį pažeidinėjimui tiek slapto kalinimo metu, tiek Gvantanamo kalėjime. Iki šios dienos pareiškėjo bendravimas su šeima yra taip smarkiai apribotas, kad iš esmės galima sakyti, jog jo nėra.

B. Teismo vertinimas*1. Priimtinumumas*

234. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra akivaizdžiai nepagrįstas ar nepriimtinas kokių nors kitų pagrindų, nurodytu Konvencijos 35 straipsnyje. Todėl jis turi būti pripažintas priimtinu.

2. Esmė

235. Sąvoka „privatus gyvenimas“ yra plati ir jos negalima išsamiai apibrėžti; ji gali apimti, atsižvelgiant į aplinkybes, ir psichinę, ir fizinę asmens neliečiamybę. Šie minėtos sąvokos aspektai apima ir atvejus, kai asmeniui atimama laisvė (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 248, su papildomomis nuorodomis į Teismo praktiką; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 538; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 532).

8 straipsnis taip pat saugo teisę į asmeninį vystymąsi, teisę užmegzti ir plėtoti ryšius su kitais žmonėmis ir išoriniu pasauliu. Su asmeniu neturėtų būti elgiama taip, kad jis prarastų žmogiškąjį orumą, nes „Konvencijos esmė yra pagarba žmogiškajam orumui ir laisvei“ (žr. *Pretty prieš Jungtinę Karalystę*, Nr. 2346/02, §§ 61 ir 65, ECHR 2002-III). Be to, šeimos narių abipusis mėgavimasis vienas kito draugija sudaro šeimyninio gyvenimo pagrindą. Šiame kontekste Teismas taip pat pakartoja, kad pagrindinis 8 straipsnio tikslas yra asmens apsauga nuo viešųjų institucijų savavališko kišimosi (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 248; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau).

236. Atsižvelgdamas į savo išvadas dėl valstybės atsakovės atsakomybės pagal Konvencijos 3 ir 5 straipsnius (žr. šio sprendimo 218 ir 229 punktus), Teismas mano, kad Lietuvos veiksmai ir neveikimas, susiję su pareiškėjo kalinimu ir perkėlimu, taip pat lėmė jos atsakomybę pagal Konvencijos 8 straipsnį. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjo teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą apribojimas atsirado dėl neteisėto ir slapto kalinimo, jis turi būti laikomas neatitinkančiu kriterijaus „nustatytas įstatymo“ ir neturinčiu jokio įmanomo pateisinimo pagal to straipsnio 2 dalį (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 249; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 539; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 533).

237. Todėl buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

VII. TARIAMAS KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMAS

238. Pareiškėjas skundėsi, kad Lietuva, sudarydama sąlygas jį pervežti iš savo teritorijos, nors valdžios institucijos tuo metu žinojo – arba turėjo žinoti – kad egzistavo realūs ir rimtas pavojus, jog jis bus perkeltas į karinių

komisijų jurisdikciją, kur bus akivaizdžiai neteisingai teisiamas, pažeidė savo įsipareigojimus pagal Konvencijos 6 straipsnį.

Kiek tai susiję su šia byla, Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens <...> baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad byla per kuo trumpiausią laiką viešai ir teisingai išnagrinėtų pagal įstatymą įsteigtas nepriklausomas ir nešališkas teismas.“

A. Šalių teiginiai

1. Vyriausybė

239. Vyriausybė teigė, kad pagal Teismo praktiką „akivaizdus teisingumo neužtikrinimas“ (angl. *flagrant denial of justice*) yra griežtas kriterijus, pagal kurį proceso nesąžiningumas turi pasireikšti ne tik pažeidimais ar apsaugos priemonių trūkumu bylos nagrinėjimo procedūrose. Norint konstatuoti teisingumo neužtikrinimą, reikia, kad būtų pažeisti teisingo bylos nagrinėjimo principai ir dėl to būtų paneigta ar panaikinta pati Konvencijos 6 straipsniu garantuojamos teisės esmė. Šiuo atžvilgiu Vyriausybė rėmėsi sprendimu byloje *Othman (Abu Qatada)* (minėta pirmiau).

240. Ji taip pat pabrėžė, kad 2012 m. karinėje komisijoje nagrinėjant bylą *US prieš Mohammad ir kt.*, kurioje Khaled Sheikh Mohammed ir dar keturi vyrai, įskaitant Mustafa Ahmed al-Hawsawi, buvo apkaltinti surengę 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinius išpuolius, įrodymų leistinum klausimas buvo išsamiai ir ypač atidžiai išnagrinėtas. Naujas teisėjas, oro pajėgų pulkininkas W. Shane Cohen, perėmęs bylą 2019 m. birželio mėn., turėjo įvertinti, ar FTB atliktos kiekvieno iš penkių kaltinamųjų apklausos turėtų būti pripažintos leistinomis (FTB „švarioji komanda“ (angl. *clean team*) 2007 m. sausio mėn. pakartotinai apklausė aukštos vertės sulaikytuosius, įskaitant Mustafa Ahmed al-Hawsawi, siekdama surinkti savanoriškus parodymus be kankinimų).

241. Be to, visas šiuo metu Gvantaname vykstančias karinės komisijos procedūras reglamentavo 2009 m. Karinių komisijų įstatymas, kuriuo buvo nustatytos svarbios karinių komisijų sistemos reformos. Šios reformos apėmė draudimą teisme priimti pareiškimus, gautus ne tik kankinant, bet ir žiauriai, nežmoniškai ar žeminančiai elgiantis, išskyrus asmenų, teigiančių, kad jie buvo kankinami ar su jais buvo panašiai elgiamasi, pareiškimų naudojimą kaip įrodymų prieš asmenis, kaltinamus kankinimu ar netinkamu elgesiu.

Kadangi procedūra karinėje komisijoje buvo patobulinta, ji negali būti laikoma pažeidžiančia Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje numatytą teisingo bylos nagrinėjimo garantijų esmę.

2. Pareiškėjas

242. Pareiškėjas pakartojo savo skundą, pridurdamas, kad nuolatinis savavališkas jo kalinimas ir neužtikrinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, kai Gvantanamo karinėje komisijoje jis buvo teisiamas dėl kaltinimų

nusikaltimais, užtraukiančiais mirties bausmę, patvirtina tai, kad jam buvo nuolat visiškai neužtikrinamas teisingumas.

243. Pavojus, kad jam bus surengtas neteisingas teismas, nesumažėjo taip pat ir dėl problemų, susijusių su galimu neteisėtais būdais gautų įrodymų naudojimu, nepagrįstu delsimu, įrodymų sunaikinimu ir galimybe susipažinti su įrodymais. Kai pareiškėjas buvo pristatytas į karinę komisiją, jis jau buvo sulaikytas penkerius metus, nepareiškus jam jokių kaltinimų. Iš pradžių jis buvo teisiamas be jokio teisinio atstovo. Byla jau nagrinėjama 15 metų, tačiau pareiškėjas nėra gavęs jokios informacijos apie galimą jos baigtį. Tokiomis aplinkybėmis jam akivaizdžiai neužtikrintas teisingumas, pažeidžiant Konvencijos 6 straipsnį.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumumas

244. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra akivaizdžiai nepagrįstas ar nepriimtinas kokių nors kitu pagrindu, nurodytu Konvencijos 35 straipsnyje. Todėl jis turi būti pripažintas priimtiniu.

2. Esmė

a) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

245. Teismo praktikoje sąvoka „akivaizdus teisingumo neužtikrinimas“ reiškia procesą, kuris akivaizdžiai prieštarauja 6 straipsnio nuostatomis ar jame įtvirtintiems principams (žr., be kitų pavyzdžių, *Sejdovic prieš Italiją* [DK], Nr. 56581/00, § 84, ECHR 2006-II; *Othman (Abu Qatada)*, minėta pirmiau, § 258).

Byloje *Othman (Abu Qatada)*, nurodydamas daug pavyzdžių iš savo praktikos, Teismas paminėjo tam tikras nesąžiningumo formas, kurios gali prilygti akivaizdžiam teisingumo neužtikrinimui. Tai gali būti nuteisimas *in absentia* be galimybės vėliau pareikalauti naujo kaltinimų įvertinimo iš esmės; sutrumpintas teismo procesas, visiškai ignoruojant teisę į gynybą; sulaikymas be galimybės kreiptis į nepriklausomą ir nešališką teismą, kad būtų peržiūrėtas sulaikymo teisėtumas; sąmoningas ir sistemingas galimybės turėti advokatą neužtikrinimas, ypač asmeniui, sulaikytam užsienio valstybėje (ten pat, § 259).

Kitose bylose Teismas taip pat pabrėžė, kad tuo atveju, kai civilis asmuo turi stoti prieš teismą, kad ir iš dalies sudarytą iš ginkluotųjų pajėgų narių, vykdančių vykdomosios valdžios nurodymus, kyla rimtų abejonių dėl nešališkumo ir nepriklausomumo garantijų (žr. *Incal prieš Turkiją*, 1998 m. birželio 9 d., §§ 68 *et seq.*, *Reports* 1998-IV; *Öcalan*, minėta pirmiau, § 112).

246. Tačiau „akivaizdus teisingumo neužtikrinimas“ yra griežtas neteisingumo vertinimo kriterijus. Akivaizdus teisingumo neužtikrinimas nėra vien tik pažeidimai ar apsaugos priemonių trūkumas teismo procese, dėl

kurių galėtų būti pažeistas 6 straipsnis, jei tai įvyktų pačioje Susitariančiojoje Valstybėje. Turi būti nustatytas 6 straipsniu garantuojamo teisingo bylos nagrinėjimo principų pažeidimas, kuris būtų toks reikšmingas, kad prilygtų šio straipsnio garantuojamos teisės paneigimui ar pačios jos esmės panaikinimui (žr. *Othman (Abu Qatada)*, minėta pirmiau, § 260).

247. Teismas laikosi aiškos, nekintamos ir nedviprasmiškos pozicijos dėl kankinimų būdu gautų įrodymų leistinumo. Jokioje teisinėje sistemoje, pagrįstoje teisės viršenybės principu, negali būti priimtini įrodymai, gauti taikant tokią barbarišką praktiką kaip kankinimai, – kad ir kokie patikimi tie įrodymai būtų. Teismo procesas yra teisės viršenybės pagrindas. Įrodymai, gauti panaudojant kankinimą, nepataisomai pakenkia šiam procesui; jie pakeičia teisės viršenybę jėga ir pakenkia bet kurio teismo, kuris juos pripažįsta, reputacijai. Įrodymai, gauti panaudojant kankinimą, atmetami siekiant užtikrinti teismo proceso sąžiningumą ir galiausiai pačią teisės viršenybę. Kankinimo draudimas yra esminis principas (ten pat, §§ 264–265).

Pažeidžiant 3 straipsnį gauti parodymai savaime yra nepatikimi. Iš tiesų patirtis pernelyg dažnai rodo, kad kankinami asmenys pasakys bet ką – nesvarbu, ar tai tiesa, ar ne, – jei tai jiems padės kuo greičiau išsivaduoti iš kankinimais sukeltų kančių (žr. *Söylemez prieš Turkiją*, Nr. 46661/99, § 122, 2006 m. rugsėjo 21 d.; *Othman (Abu Qatada)*, minėta pirmiau, § 264).

Kankinimų būdu surinktų įrodymų priimtumas akivaizdžiai prieštarauja ne tik 6 straipsnio nuostatomis, bet ir svarbiausiems tarptautiniams teisingo bylos nagrinėjimo standartams. Dėl to ne tik visas teismo procesas taptų amoralus ir neteisėtas, bet ir jo rezultatai būtų visiškai nepatikimi.

Todėl, jei tokie įrodymai būtų priimti baudžiamojoje byloje, tai būtų akivaizdus teisingumo neužtikrinimas (žr. *Othman (Abu Qatada)*, minėta pirmiau, § 267; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 564; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 554).

b) Minėtų principų taikymas šioje byloje

248. Bylose *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, 566–569) ir *Al Nashiri prieš Rumuniją* (minėta pirmiau, §§ 719–722) Teismas išnagrinėjo panašų skundą ir nustatė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą dėl šių priežasčių.

Tuo metu, kai Al Nashiri buvo perkeltas iš Lenkijos ir Rumunijos, procedūrą karinėse komisijose reglamentavo 2001 m. lapkričio 13 d. karinis įsakymas ir 2002 m. kovo 21 d. įsakymas Nr. 1 dėl karinių komisijų (taip pat žr. šio sprendimo 29–31 punktus).

Šios komisijos buvo įsteigtos specialiai tam, kad kovojant su terorizmu būtų galima teisti tam tikrus ne JAV piliečius už JAV federalinės teismų sistemos ribų. Jas sudarė tik JAV ginkluotųjų pajėgų karininkai. Apeliacinę procedūrą vykdė peržiūros komisija, taip pat sudaryta iš karininkų. Pagal

Komisijos taisyklės nebuvo atmetami jokie įrodymai, net ir gauti panaudojant kankinimą, jei jie „turėtų įrodomąją vertę racionaliam asmeniui“.

2006 m. birželio 29 d. JAV Aukščiausiasis Teismas byloje *Hamdan prieš Rumsfeld* nusprendė, kad karinė komisija „neturėjo įgaliojimų veikti“ ir kad schema pažeidė ir Bendrąjį karinio teisingumo kodeksą, ir keturias 1949 m. pasirašytas Ženevos konvencijas (taip pat žr. šio sprendimo 30 punktą).

Teismas manė, kad tuo metu, kai Al Nashiri buvo perkeltas iš Lenkijos ir Rumunijos, kilo realus pavojus, kad jo bylos nagrinėjimas karinėje komisijoje reikš akivaizdų teisingumo neužtikrinimą, atsižvelgiant į šiuos veiksnius:

i) karinė komisija nesuteikė nešališkumo ar nepriklausomumo nuo vykdomosios valdžios garantijų, būtinų teismui pagal Teismo praktiką (taip pat žr. šio sprendimo 245 punktą su nuorodomis į Teismo praktiką);

ii) ji nebuvo teisėta pagal JAV ir tarptautinę teisę, todėl, kaip konstatavo Aukščiausiasis Teismas, ji neturėjo „įgaliojimų veikti“, o tai reiškia, kad nebuvo „įsteigta pagal įstatymą“ 6 straipsnio 1 dalies požiūriu;

iii) buvo pakankamai didelė tikimybė, kad įtariamųjų terorizmu bylose bus priimti panaudojant kankinimus gauti įrodymai (žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, § 566–567; *Al Nashiri prieš Rumuniją*, §§ 719–720, abi minėtos pirmiau).

249. Teismas taip pat pabrėžė tai, kad nagrinėjamu metu, atsižvelgiant į viešai prieinamą informaciją, buvo akivaizdu, jog bet kuris terorizmu įtariamasis asmuo bus teisiamas karinėje komisijoje. Be to, procedūra komisijoje sukėlė rimtą žmogaus teisių organizacijų ir žiniasklaidos susirūpinimą visame pasaulyje (žr. *Al Nashiri prieš Rumuniją*, minėta pirmiau, § 720).

250. Atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjas buvo išvežtas iš Lietuvos 2006 m. kovo 26 d., kai galiojo tos pačios procedūrą karinėje komisijoje reglamentuojančios taisyklės (žr. šio sprendimo 29–33 punktus), tie patys argumentai galioja ir šioje byloje.

Kaip ir bylose *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 568) ir *Al Nashiri prieš Rumuniją* (minėta pirmiau, § 721), Teismas taip pat atkreipia dėmesį į 2003 m. birželio 26 d. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliuciją, kurioje išreiškiamas „nepritarimas tam, kad sulaikyti asmenys būtų teisiami karinės komisijos, taigi jiems būtų taikomi kitokie teisingumo standartai nei JAV piliečiams, ir mano, kad tai rimtas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimas“. Lietuva, kaip ir bet kuri kita Europos Tarybos valstybė narė, privalėjo žinoti esmines aplinkybes, dėl kurių rezoliucijoje buvo išreikštas rimtas susirūpinimas.

Be to, atsižvelgiant į viešai išreikštą didelį susirūpinimą dėl proceso karinėje komisijoje 2001–2003 m., turėjo būti visuotinai žinoma, kad bylos nagrinėjimas šiose komisijose nesuteikė pagrindinių garantijų, reikalaujamų pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta pirmiau, Teismas konstatuoja, kad Lietuvos bendradarbiavimas ir pagalba perkeliant pareiškėją iš savo teritorijos, nepaisant realaus ir numanomo pavojaus, kad JAV procese jam

gali būti akivaizdžiai neužtikrintas teisingumas, užtraukė jai atsakomybę pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį (taip pat žr. šio sprendimo 160 punktą).

251. Taigi konstatuotinas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas.

VIII. TARIAMI KONVENCIJOS 2 IR 3 STRAIPSNIŲ, TAIKOMŲ KARTU SU ŠEŠTOJO PROTOKOLO 1 STRAIPSNIU, PAŽEIDIMAI

252. Pareiškėjas skundėsi, kad Lietuva, sąmoningai leidusi ir (arba) sudariusi sąlygas CŽA perkelti jį iš savo teritorijos, nors ir turėjo rimtą pagrindą manyti, kad egzistuoja realus ir rimtas pavojus, jog jis bus nuteistas mirties bausme per procesą JAV karinėje komisijoje, pažeidė Konvencijos 2 ir 3 straipsnius bei Konvencijos šeštojo protokolo 1 straipsnį.

Kiek tai susiję su šia byla, Konvencijos 2 straipsnyje nustatyta:

„1. Kiekvieno asmens teisė į gyvybę saugoma įstatymu. <...>

Konvencijos šeštojo protokolo 1 straipsnyje nustatyta:

„Mirties bausmė panaikinama. Niekas negali būti nuteistas mirties bausme, ir ji niekam nevykdoma.“

A. Šalių teiginiai

253. Vyriausybė nepateikė jokių konkrečių pastabų dėl šios peticijos dalies.

254. Pareiškėjas pakartojo savo skundą. Jis taip pat pridūrė, kad po kalinimo Lietuvoje jis buvo perduotas tolesniam kalinimui pagal AVS programą, o galiausiai buvo perkeltas į Gvantamo kalėjimą. JAV Vyriausybė siekė, kad išnagrinėjusi pareiškėjo bylą karinė komisija jam skirtų mirties bausmę. Perduodamos pareiškėją iš Lietuvos, Lietuvos valdžios institucijos žinojo, kad pareiškėjui, kuris buvo laikomas teroristu, gresia rimtas pavojus būti nuteistam mirties bausme, jei jis bus perduotas JAV žinion pagal CŽA ypatingo perdavimo programą. Lietuva nei tada, nei vėliau nesiekė gauti garantijų, kad jam nebus skirta mirties bausmė, o tai prieštarauja jos įsipareigojimams pagal Konvenciją.

B. Teismo vertinimas

1. Priimtinumai

255. Teismas pažymi, kad šis skundas nėra akivaizdžiai nepagrįstas ar nepriimtinas kokių nors kitų pagrindų, nurodytu Konvencijos 35 straipsnyje. Todėl jis turi būti pripažintas priimtinu.

2. Esmė

a) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

256. Pagal Konvencijos 2 straipsnį draudžiamas bet koks asmens perdavimas kitai valstybei, jei yra rimtų priežasčių manyti, kad ten jam gresia realus pavojus būti nubaustam mirties bausme (žr., *mutatis mutandis*, *Soering*, minėta pirmiau, § 111; *Kaboulov*, minėta pirmiau, § 99; *Al Saadoon ir Mufdhi*, § 123; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 576; taip pat žr. šio sprendimo 160 punktą).

257. Teismo paskirta egzekucija – tai sąmoningas ir iš anksto apgalvotas žmogaus gyvybės atėmimas valstybės valdžios institucijų rankomis. Koks bebūtų egzekucijos būdas, gyvybės praradimas susijęs su fiziniu skausmu. Be to, iš anksto žinant apie valstybės paskirtą mirties bausmę, neišvengiamai patiriamos didelės psichologinės kančios. Europos Tarybos valstybės narės pripažino, kad mirties bausmės skyrimas ir taikymas paneigia pagrindines žmogaus teises. Tryliktojo protokolo preambulėje Susitariančiosios valstybės nurodo, jog yra „įsitikinusios, kad kiekvieno teisė į gyvybę yra pagrindinė demokratinės visuomenės vertybė ir kad siekiant apsaugoti šią teisę bei visiškai pripažinti visų žmonių prigimtinių orumą būtina panaikinti mirties bausmę“ (žr. *Al-Saadoon ir Mufdhi*, minėta pirmiau, § 115; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 577).

b) Minėtų principų taikymas šioje byloje

258. Kaip ir bylose *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, § 578) ir *Al Nashiri prieš Rumuniją* (minėta pirmiau, § 728), Teismas konstatuoja, kad pareiškėjo perkėlimo iš Lietuvos metu egzistavo didelis ir numanomas pavojus, kad bylą išnagrinėjus karinėje komisijoje jam gali būti paskirta mirties bausmė. Šis pavojus nėra sumažėjęs, atsižvelgiant į tai, kad 2008 m. birželio 5 d. pareiškėjui buvo pareikšti kaltinimai dėl nusikaltimų, užtraukiančių mirties bausmę, ir kad nuo to laiko vyksta procesas, kurio metu jam gresia mirties bausmė (žr. šio sprendimo 80–81 punktus).

Atsižvelgdamas į savo išvadas dėl valstybės atsakovės atsakomybės už tai, kad perdavusi pareiškėją į karinės komisijos jurisdikciją, ji sukėlė pavojų, jog jam nebus užtikrintas teisingumas, pažeidžiant Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, Teismas mano, kad Lietuvos veiksmai ir neveikimas taip pat užtraukė jai atsakomybę pagal Konvencijos 2 straipsnį, taikomą kartu su šeštojo protokolo 1 straipsniu, ir pagal Konvencijos 3 straipsnį (žr. šio sprendimo 250–251 punktus).

259. Todėl buvo pažeisti Konvencijos 2 ir 3 straipsniai, taikomi kartu su Konvencijos šeštojo protokolo 1 straipsniu.

IX. TARIAMAS KONVENCIJOS 13 STRAIPSNIO, TAIKOMO KARTU SU KONVENCIJOS 3, 5 IR 8 STRAIPSNIAIS, PAŽEIDIMAS

260. Pareiškėjas skundėsi, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 13 straipsnį, nes nesuteikė jam veiksmingos teisinės gynybos priemonės dėl rimtų jo teisių pažeidimų pagal Konvencijos 2, 3, 5, 6 ir 8 straipsnius ir Konvencijos šeštojo protokolo 1 straipsnį.

Konvencijos 13 straipsnyje nustatyta:

„Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, nustatytos šioje Konvencijoje, yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas.“

A. Šalių teiginiai

261. Vyriausybė nepateikė jokių konkrečių pastabų, tik nurodė, kad ikiteisminis tyrimas Lietuvoje atitiko Konvencijos 3 ir 13 straipsnių reikalavimus.

262. Pareiškėjas teigė, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 13 straipsnį, nes nesuteikė jam veiksmingos teisinės gynybos priemonės, kad jis galėtų apskusti tariamus Konvencijos 2, 3, 5, 6 ir 8 straipsnių ir Konvencijos šeštojo protokolo 1 straipsnio pažeidimus. Nors 2013 m. pareiškėjas kreipėsi į Lietuvos valdžios institucijas, buvo atsisakyta atlikti išsamų ir veiksmingą tyrimą, per kurį būtų buvę galima nustatyti ir nubausti atsakingus asmenis, o pareiškėjui būtų suteikta veiksminga prieiga prie tyrimo procedūros. Sprendimas leisti perkelti pareiškėją iš Lietuvos teritorijos ČŽA žinion niekada nebuvo peržiūrėtas atsižvelgiant į mirties bausmės, netinkamo elgesio ar šiurkštaus teisės į laisvę ir saugumą pažeidimo pavojų nei teisme, nei jokioje kitoje institucijoje, kuri suteiktų pakankamas garantijas dėl galimybės pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone.

B. Teismo vertinimas

1. Įžanginės pastabos

263. Atsižvelgdamas į savo įgaliojimus spręsti dėl skundo faktinių aplinkybių teisinio kvalifikavimo (žr. *Radomilja ir kiti prieš Kroatiją* [DK], Nr. 37685/10 ir 22768/12, 2018 m. kovo 20 d., § 126), kuriais remdamasis jis gali nagrinėti skundą pagal kitus Konvencijos straipsnius ar nuostatas nei tie, kuriais remiasi pareiškėjas, Teismas mano, kad šis skundas turėtų būti nagrinėjamas pagal Konvencijos 13 straipsnį, taikomą kartu su Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsniais.

2. *Priimtinas*

264. Teismas pažymi, kad šis skundas yra susijęs su skundu pagal 3 straipsnio procesinį aspektą, kuris buvo pripažintas priimtinu (žr. šio sprendimo 170 punktą). Skundai pagal Konvencijos 3 straipsnio materialiąją dalį, 5 ir 8 straipsnius taip pat pripažinti priimtinais. Todėl likusi peticijos dalis turi būti pripažinta priimtina.

3. *Esmė*

a) Teismo praktikoje nustatyti taikytini bendrieji principai

265. 13 straipsnis garantuoja teisinės gynybos priemonių prieinamumą nacionaliniu lygmeniu, kad būtų galima iš esmės užtikrinti Konvencijoje įtvirtintas teises ir laisves, kad ir kokia forma jos būtų įtvirtintos nacionalinėje teisėje. Taigi šiuo straipsniu reikalaujama, kad būtų numatyta vidaus teisinės gynybos priemonė, leidžianti kompetentingai nacionalinei institucijai ir išnagrinėti atitinkamo skundo pagal Konvenciją esmę, ir suteikti tinkamą teisių gynimo priemonę, nors Susitariančiosios Šalys ir turi šiokią tokią veiksmų laisvę dėl to, kaip jos vykdo įsipareigojimus pagal šią nuostatą. Įsipareigojimų pagal 13 straipsnį apimtis kinta, atsižvelgiant į pareiškėjo skundo pagal Konvenciją pobūdį. Vis dėlto pagal 13 straipsnį būtina teisinės gynybos priemonė privalo būti „veiksminga“ ir praktikoje, ir teisėje pirmiausia ta prasme, kad valstybės atsakovės valdžios institucijų veiksmai ar neveikimas neturi nepagrįstai trukdyti šią priemonę įgyvendinti (žr., be kitų šaltinių, *Kaya prieš Turkiją*, 1998 m. vasario 19 d., § 106, *Reports* 1998-I; *Mahmut Kaya*, minėta pirmiau, § 124).

266. Kai asmuo pagrįstai skundžiasi, kad su juo valstybės atstovai netinkamai elgėsi, sąvoka „veiksminga teisinės gynybos priemonė“ reiškia, kad, be tinkamos kompensacijos sumokėjimo, kai to reikia, būtinas ir išsamus bei veiksmingas tyrimas, kuris leistų nustatyti ir nubausti atsakingus asmenis ir suteiktų pareiškėjui veiksmingą prieigą prie tyrimo procedūros (žr. *Anguelova prieš Bulgariją*, Nr. 38361/97, §§ 161–162, ECHR 2002 IV; *Assenov ir kiti*, minėta pirmiau, §§ 114 *et seq.*; *Aksoy*, minėta pirmiau, §§ 95 ir 98; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 255).

267. 13 straipsnio reikalavimai yra platesni nei Susitariančiosios Šalies įsipareigojimai pagal 3 ir 5 straipsnius atlikti veiksmingą tyrimą dėl asmens, kuris, kaip įrodyta, buvo jos žinioje ir už kurio gerovę ji yra atsakinga, dingimo (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 255, su nuorodomis į Teismo praktiką).

268. Atsižvelgiant į nepataisomą žalą, kuri gali būti padaryta, jeigu netinkamo elgesio pavojus pasitvirtintų, ir Teismo 3 straipsniui teikiama svarbą, veiksmingos teisinės gynybos priemonės sąvoka pagal 13 straipsnį reiškia, kad suinteresuoto asmens ar jo vardu pateiktas teiginys, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog bus elgiamasi pažeidžiant 3 straipsnį, turi būti nepriklausomai ir atidžiai išnagrinėtas. Toks nagrinėjimas privalo būti

atliktas neatsižvelgiant į tai, ką asmuo padarė, kad nuspręsta jį išsiųsti, ir neatsižvelgiant į bet kokią valstybės, iš kurios siekiama asmenį išsiųsti, jaučiamą grėsmę nacionaliniam saugumui (žr. *Chahal*, minėta pirmiau, § 151; *El-Masri*, minėta pirmiau, § 257; taip pat žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 546–548; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 540–543).

b) Minėtų principų taikymas šioje byloje

269. Teismas jau nustatė, kad valstybė atsakovė yra atsakinga už pareiškėjo teisių pagal Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsnius pažeidimą. Taigi nėra jokios abejonės, kad jo teiginiai yra „pagrįsti“ 13 straipsnio požiūriu ir pareiškėjas privalo turėti galimybę pasinaudoti veiksmingomis praktinėmis teisinės gynybos priemonėmis, kurios galėtų padėti nustatyti ir nubausti atsakingus asmenis ir priteisti kompensaciją, kaip to reikalaujama pagal minėtą nuostatą (taip pat žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 259; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 550; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 544).

Dėl išsamiai išdėstytų priežasčių Teismas nustatė, kad ikiteisminis tyrimas Lietuvoje neatitiko „veiksmingo tyrimo“, kuris turėjo būti atliktas pagal Konvencijos 3 straipsnį, kriterijų. Dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių Teismas nustatė 3 straipsnio procesinio aspekto pažeidimą, Teismas taip pat turi konstatuoti, kad šioje byloje nebuvo įvykdyti Konvencijos 13 straipsnio reikalavimai ir kad pareiškėjas Lietuvoje negalėjo pasinaudoti „veiksminga teisinės gynybos priemone“, kad galėtų pareikšti savo skundus dėl Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsnių pažeidimo.

270. Taigi buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis, taikomas kartu su 3, 5 ir 8 straipsniais.

X. KONVENCIJOS 46 STRAIPSNIO TAIKYMAS

271. Kiek tai susiję su šia byla, Konvencijos 46 straipsnyje nustatyta:

„1. Aukštosios Susitariančiosios Šalys įsipareigoja vykdyti galutinį Teismo sprendimą kiekvienoje byloje, kurios šalys jos yra.

2. Galutinis Teismo sprendimas perduodamas Ministrų Komitetui, kuris prižiūri jo vykdymą.

<...>“

A. Šalių teiginiai

272. Pareiškėjas prašė Teismo įpareigoti Lietuvos Vyriausybę vykdyti sprendimą imtis tam tikrų konkrečių individualių priemonių:

1) pareiškėjo vardu pateikti Jungtinėms Amerikos Valstijoms prašymus pašalinti arba apriboti Lietuvos padarytų Konvencijos pažeidimų pasekmes (t. y., be kita ko, nutraukti jo savavališką kalinimą, jam iškeltaje byloje

neskirti mirties bausmės ir nenaudoti prieš jį įrodymų, gautų panaudojant kankinimus), panaudojant visas turimas priemones, įskaitant visus įmanomus veiksmus JAV valdžios institucijų garantijoms gauti;

2) kreiptis į JAV Vyriausybę dėl bendradarbiavimo ir pagalbos, kad būtų galima išsamiai ir tiksliai nustatyti duomenis apie elgesį su pareiškėju Lietuvoje;

3) pateikti Lietuvos atsiprašymą ir pripažinimą dėl pareiškėjo patirto elgesio ir valstybės atsakomybės už tokį elgesį;

4) paspartinti ir pasiekti pažangą pradėtame ikiteisminiame tyrime dėl aplinkybių ir sąlygų, kuriomis pareiškėjas buvo atvežtas į Lietuvą, elgesio su juo Lietuvoje ir vėlesnio išsiuntimo, kad būtų galima nustatyti visus atsakingus asmenis, atlikti tyrimą, patraukti juos baudžiamojon atsakomybėn ir prireikus nubausti. Šį tyrimą turėtų prižiūrėti Europos Tarybos Ministrų Komitetas;

5) užtikrinti:

a) kad ikiteisminis tyrimas būtų įvykdytas per protingą laiką, atsižvelgiant į tai, kad nuo pareiškėjo perdavimo ir įkalinimo Lietuvoje praėjo daugiau nei 17 metų;

b) kad ikiteisminis tyrimas būtų vykdomas pagal JT vadovo dėl kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo veiksmingo tyrimo ir dokumentavimo (toliau – Stambulo protokolas) III skyrių ir kad šiuo tikslu Lietuva pateiktų tyrimo planą;

c) kad ikiteisminio tyrimo metu būtų sudarytos galimybės nepriklausomam teisiniam pareiškėjo, kaip tyrimu suinteresuotos šalies, atstovavimui (Lietuvos lėšomis);

d) kad per organizaciją REDRESS pareiškėjui būtų suteikta Stambulo protokolo III skyriaus 89 punkte nurodyta informacija:

„Nuo pat pradžių tariamas nukentėjusysis, jei įmanoma, turėtų būti informuojamas apie proceso pobūdį, kodėl prašoma iš jo įrodymų, ar gali būti panaudoti jo įrodymai ir kaip jie gali būti panaudoti. Tyrėjai turėtų paaiškinti asmeniui, kurios tyrimo dalys bus paviešintos, o kurios – konfidencialios. Asmuo turi teisę atsisakyti bendradarbiauti per visą tyrimą arba per jo dalį. Reikėtų dėti visas pastangas atsižvelgti į asmens užimtumą ir pageidavimus. Nuo kankinimo galimai nukentėjęs asmuo turėtų būti reguliariai informuojamas apie tyrimo eigą. Tariamam nukentėjusiajam taip pat turėtų būti pranešta apie visus svarbiausius ikiteisminio tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo posėdžius. Tyrėjai turėtų jį informuoti apie įtariamojo nustatymą. Tariamiesiems nukentėjusiesiems turėtų būti suteikta jiems padėti galinčių paramos ir medicininės pagalbos nukentėjusiesiems grupių kontaktinė informacija. Tyrėjai turėtų bendradarbiauti su jų jurisdikcijai priklausančiomis paramos nukentėjusiesiems grupėmis, kad užtikrintų abipusį keitimąsi informacija ir mokymus kankinimų srityje.“;

e) kad pagal ikiteisminio tyrimo išvadas visi asmenys, kurie tinkamai atlikus tyrimą pripažintini atsakingais už pareiškėjui Lietuvos teritorijoje padarytus nusikaltimus, būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir nubausti atsižvelgiant į nusikaltimų sunkumą; valstybė taip pat turėtų

įsitikinti, kad pagal Lietuvos teisę nebūtų jokių teisinių kliūčių atsakomybei už atitinkamus nusikaltimus;

f) kad būtų imtasi veiksmų ikiteisminio tyrimo rezultatams pavišinti, siekiant, kad Lietuvos visuomenė sužinotų tiesą apie šios bylos faktus.

273. Vyriausybė, remdamasi nusistovėjusia Teismo praktika šiuo klausimu, pabrėžė, kad valstybė atsakovė gali savo nuožiūra pasirinkti priemones, kaip ji įvykdys savo teisinę pareigą pagal Konvencijos 46 straipsnį, su sąlyga, kad šios priemonės suderinamos su Teismo sprendime išdėstytomis išvadomis. Šiuo atžvilgiu valstybei palikta veiksmų laisvė yra grindžiama subsidiarumo principu, kuris atlieka esminį vaidmenį Konvencijos sistemoje. Vykdydamas priežiūrą Ministrų Komitetas atsižvelgia į atitinkamos Aukštosios Susitariančiosios Šalies teisę savo nuožiūra pasirinkti priemones, būtinas sprendimui įvykdyti.

274. Apibendrindama Vyriausybė teigė, kad prašymas dėl vidaus ikiteisminio tyrimo buvo pernelyg išsamus. Vyriausybės nuomone, Teismas neturėtų nukrypti nuo savo praktikos panašiose bylose ir susilaikyti nuo sprendimo dėl individualių priemonių pagal Konvencijos 46 straipsnį, nes nėra pagrindo abejoti Ministrų Komiteto kompetencija tinkamai prižiūrėti vykdymo procesą. Šiuo atžvilgiu ji pažymėjo, kad vykdymo procedūra suteikia galimybę pareiškėjo atstovams ir nevyriausybiniams organizacijoms aktyviai dalyvauti priežiūros procese ir pateikti savo pastabas.

B. Teismo vertinimas

275. Teismas pažymi, kad ši byla, kaip ir ankstesnės panašios bylos (žr. *Al Nashiri prieš Rumuniją*, §§ 738–743; *Abu Zubaydah*, minėta pirmiau, § 680–684), yra susijusi su pareiškėjo išsiuntimu iš valstybės atsakovės teritorijos pagal ypatingo perdavimo procedūrą. Iš Teismo praktikos pagal 46 straipsnį išplaukiantys bendrieji principai dėl to, kokiais atvejais Teismas gali atitinkamai valstybei nurodyti imtis individualių priemonių, įskaitant „visus įmanomus veiksmus“ diplomatinėms garantijoms iš valstybės, į kurią asmuo siunčiamas, gauti, buvo apibendrinti pirmiau nurodytose bylose ir byloje *Al Nashiri prieš Lenkiją* (minėta pirmiau, §§ 586–588, su papildomomis nuorodomis į Teismo praktiką, visų pirma *Hirsi Jamaa ir kiti prieš Italiją* [DK], Nr. 27765/09, § 209, ECHR 2012; *Assanidze prieš Gruziją* [DK], Nr. 71503/01, §§ 198 ir 202, ECHR 2004-II; *Savridin Dzhurayev prieš Rusiją*, Nr. 71386/10, §§ 138, 252–254 ir 256, ECHR 2013 (ištraukos); *Al-Saadoon ir Mufdhi*, minėta pirmiau, § 170).

276. Teismas jau nustatė, kad Lietuvos valdžios institucijos, bendrininkaudamos vykdančios CŽA AVS programą Lietuvos teritorijoje, sukėlė pareiškėjui pavojų, kad jam gali būti įvykdyta mirties bausmė. Nors jo byla karinėje komisijoje dar neišnagrinėta ir jos baigtis neaiški, šis pavojus išlieka. Teismo nuomone, laikydamosi savo įsipareigojimų pagal Konvencijos 2 ir 3 straipsnius kartu su Konvencijos šeštojo protokolo

1 straipsniu, Lietuvos Vyriausybė turi stengtis kuo greičiau pašalinti šį pavojų ir šiuo tikslu kreiptis į JAV valdžios institucijas dėl garantijų, kad pareiškėjui nebus paskirta mirties bausmė (taip pat žr. *Al Nashiri prieš Lenkiją*, § 589; *Al Nashiri prieš Rumuniją*, § 739, abi minėtos pirmiau).

277. Kiek tai susiję su kitais galimais valstybės atsakovės prašymais JAV valdžios institucijoms, kuriuos pateikti prašo pareiškėjas, Teismas primena savo išvadą, kad Lietuvos valdžios institucijos, sudarydamos galimybę perkelti pareiškėją į kitą CŽA kalėjimą, sukėlė jam numatomą tolesnio slapto, *incommunicado* ir kitais požiūriais savavališko kalinimo, pažeidžiančio Konvencijos 5 straipsnį, taip pat tolesnio netinkamo elgesio ir kalinimo sąlygų, pažeidžiančių 3 straipsnį, pavojų. Teismas atkreipia dėmesį į tai, kad Lietuvos valdžios institucijos vidaus ikiteisminio tyrimo metu jau kreipėsi su teisinės pagalbos ir teismo bendradarbiavimo prašymu į JAV valdžios institucijas. Tačiau, Teismo nuomone, Lietuvos sutartinis išipareigojimas pagal Konvencijos 46 straipsnį imtis būtinų individualių priemonių, kad būtų kuo labiau atitaisytas Teismo nustatytas pažeidimas, reiškia, kad Lietuvos valdžios institucijos turi stengtis pateikti papildomus prašymus JAV valdžios institucijoms, siekdamos panaikinti arba bent jau kiek įmanoma apriboti Konvencijos pažeidimų, kuriuos patyrė pareiškėjas, poveikį.

278. Dėl individualių priemonių, kurių turėtų imtis valstybė atsakovė, pareiškėjas taip pat teigė, kad Lietuvos valdžios institucijos privalo atnaujinti ir tęsti neužbaigtą ikiteisminį tyrimą dėl jo įvežimo į Lietuvą ir kalinimo joje aplinkybių ir sąlygų, taip pat užtikrinti, kad atsakingi asmenys būtų nubausti.

Šiuo požiūriu, vadovaujantis Teismo praktika, galima daryti išvadą, kad Susitariančiosios Šalies pareiga atlikti veiksmingą tyrimą pagal Konvencijos 3 straipsnį, kaip ir pagal Konvencijos 2 straipsnį, išlieka tol, kol toks tyrimas yra galimas, tačiau dar nėra atliktas arba neatitinka Konvencijos standartų (žr. pavyzdžiui, *Asociacija „1989 m. gruodžio 21 d.“ ir kiti*, minėta pirmiau, § 202; *Benzer ir kiti prieš Turkiją*, Nr. 23502/06, §§ 218–219, 2013 m. lapkričio 12 d.; taip pat žr., *mutatis mutandis*, *Jeronovičs prieš Latviją* [DK], Nr. 44898/10, §§ 107 ir 118, 2016 m. liepos 5 d.). Veiksmingo tyrimo neatlikimas bus vertinamas kaip besitęsiantis minėtos nuostatos pažeidimas (žr., *mutatis mutandis*, *Kipras prieš Turkiją*, minėta pirmiau, § 136; *Aslakhanova ir kiti prieš Rusiją*, minėta pirmiau, §§ 214 ir 230).

279. Teismas mano, kad, atsižvelgiant į šioje byloje nustatyto 3 straipsnio procesinio pažeidimo pobūdį, pagal 46 straipsnį Lietuva yra neišvengiamai įpareigota nedelsiant imtis visų būtinų veiksmų, kad būtų paspartintas ir pasistūmėtų į priekį dar neužbaigtas ikiteisminis tyrimas. Tada pagal taikytinus Konvencijos principus ikiteisminis tyrimas turėtų būti kuo skubiau užbaigtas, jei tai įmanoma, pateikiant kuo išsamesnį aplinkybių ir sąlygų, kuriomis pareiškėjas buvo įvežtas į Lietuvą, laikomas Lietuvoje ir vėliau išsiųstas iš jos, paaiškinimą, kad būtų galima nustatyti už tai atsakingus asmenis ir jų atsakomybę ir, jei reikia, juos nubausti. Kaip nurodyta pirmiau, asmenų, atsakingų už sąlygų sudarymą CŽA „violetiniam“ kalėjimui veikti

Lietuvos teritorijoje, patraukimas atsakomybėn padėtų išlaikyti pasitikėjimą, kad valstybės valdžios institucijos laikosi teisės viršenybės principo (žr. šio sprendimo 194 punktą). Teismas pažymi, kad, remiantis bylos medžiaga, įskaitant 2014 m. JAV Senato komiteto ataskaitoje padarytas išvadas dėl „violetinio“ kalėjimo, nėra jokių neįveikiamų praktinių kliūčių, dėl kurių negalėtų būti nurodytu būdu atliktas veiksmingas ikiteisminis tyrimas (žr., *mutatis mutandis*, *Abuyeva ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 27065/05, §§ 240–241, 2010 m. gruodžio 2 d.). Tačiau Teismas neprivalo valstybei atsakovei pateikti išsamių, įsakmių nurodymų, kaip to reikalauja pareiškėjas. Ministrų Komitetas, veikiantis pagal Konvencijos 46 straipsnį, turi spręsti klausimą, ko praktiškai gali būti reikalaujama iš atsakovės Vyriausybės, kad būtų įvykdytas sprendimas (žr., *mutatis mutandis*, ten pat, § 243; *Al Nashiri prieš Lenkiją*, minėta pirmiau, § 586, su papildomomis nuorodomis į Teismo praktiką).

280. Dėl kitų reikalavimų Teismas yra įsitikinęs, kad dėl pareiškėjo keliamų klausimų prašant konkrečių priemonių jis yra pasisakęs savo išvadose dėl Konvencijos pažeidimų.

XI. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

281. Konvencijos 41 straipsnyje nustatyta:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

282. Pareiškėjas pareikalavo atlyginti 100 000 eurų (EUR) dydžio neturtinę žalą. Jis teigė, kad jo atveju daugybiniai Konvencijos pažeidimai padarė didelę žalą jo psichinei ir fizinei sveikatai, todėl tai turėtų atsispindėti Teismo priteistoje kompensacijoje. Vertinant neturtinę žalą svarbūs veiksniai yra šie: i) Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsnių pažeidimų sunkumas; ii) jų trukmė, aplinkybės ir ilgalaikis poveikis pareiškėjo psichinei ir fizinei sveikatai. CŽA AVS programos, kurią įgyvendinant bendrininkavo Lietuva, pagrindinis tikslas buvo nevaržomai rinkti informaciją panaudojant STM, t. y. tardymo priemones, kurios pripažintos prilygstančiomis kankinimui. Be to, slaptas sulaikymas ir priverstinis dingimas savaime yra kankinimo forma, nes manipuluojama visišku asmens pažeidžiamumu, darant didelį psichologinį poveikį. Šiuo atžvilgiu jis rėmėsi antruoju Jennifer Williams pareiškimu, patvirtintu priesaika (žr. šio sprendimo 82–83 punktus), kuriame išsamiai išdėstytos besitęsiančios kankinimų, netinkamo elgesio ir slapto kalinimo pasekmės jo sveikatai.

283. Vyriausybė, atsižvelgdama į Teismo sprendimus panašiose bylose, neprieštaravo, kad pareiškėjo reikalavimas būtų patenkintas, jei Teismas nustatytų jo teisių pagal Konvenciją pažeidimą.

284. Taigi, atsižvelgdamas į ypač rimtus Konvencijos pažeidimus, nuo kurių nukentėjo pareiškėjas, ir vadovaudamasis teisingumo pagrindais, kaip to reikalaujama pagal Konvencijos 41 straipsnį (žr. *El-Masri*, minėta pirmiau, § 270; *Al Nashiri* prieš *Lenkiją*, minėta pirmiau, § 595; *Husayn (Abu Zubaydah)*, minėta pirmiau, § 567; *Nasr ir Ghali*, minėta pirmiau, § 348), Teismas priteisia pareiškėjui 100 000 EUR neturtinei žalai atlyginti ir bet kokius šiai sumai taikytinus mokesčius.

B. Bylinėjimosi ir kitos išlaidos

285. Pareiškėjas taip pat pareikalavo 34 620 svarų sterlingų (GPB) bylinėjimosi ir kitoms išlaidoms, patirtoms Teisme, atlyginti. Jis pateikė išsamų, detalizuotą reikalavimo pagrindimą, kuriame nurodė savo atstovo Teisme ir dar keturių su jo byla dirbusių asmenų, įskaitant du stažuotojus, suteiktas paslaugas.

286. Vyriausybė pažymėjo, kad iš bylos medžiagos ir viešai prieinamos informacijos matyti, jog organizacija REDRESS teikė paslaugas *pro bono* pagrindu, ypač atsižvelgiant į tai, kad REDRESS yra pelno nesiekianti labdaros organizacija. Be to, kalbant apie stažuotojų darbą, nesant informacijos apie tai, ar stažuotojams už darbą buvo mokama, prašomos išlaidos negali būti laikomos faktiškai patirtomis. Be to, reikia pažymėti, kad nors Teismui buvo pateiktos kelios įgaliojimo formos, be C. Esdaile, nė vienas iš paslaugas teikusių asmenų nebuvo įtrauktas į pareiškėjo atstovų sąrašą. Jei Teismas priteistų bylinėjimosi ir kitas išlaidas, būtų tikslinga jas priteisti organizacijai REDRESS, kaip pareiškėjo teisinei atstovei Strasbūro teisme.

287. Atsižvelgiant į Teismo praktiką, bylinėjimosi ir kitų išlaidų atlyginimas pareiškėjui priteisiamas tik tuo atveju, jei nustatoma, kad jos buvo išties patirtos, būtinos ir pagrįsto dydžio. Nagrinėjamu atveju, atsižvelgdamas į turimus dokumentus ir pirmiau nurodytus kriterijus, Teismas mano, kad pagrįsta priteisti 30 000 EUR sumą, mokėtiną tiesiogiai organizacijai REDRESS, bylinėjimosi Teisme išlaidoms padengti ir bet kokius šiai sumai taikytinus mokesčius.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

288. Teismas mano, kad nevykdant įsipareigojimų palūkanos turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentinius punktus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI:

1. *Nusprendžia*, kad klausimai, dėl kurių skundžiamasi, priklauso Lietuvos „jurisdikcijai“ Konvencijos 1 straipsnio požiūriu ir Lietuvai kyla atsakomybė pagal Konvenciją.
2. *Skelbia* peticiją priimtina.
3. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnio procesinis aspektas dėl to, kad valstybė atsakovė neatliko veiksmingo pareiškėjo skundų dėl Konvencijos nuostatų pažeidimų, įskaitant nežmoniską elgesį ir slaptą kalinimą, tyrimo.
4. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnio materialusis aspektas dėl to, kad valstybė atsakovė bendrininkavo vykdant CŽA Aukštos vertės sulaikytųjų programą, sudarydama JAV valdžios institucijoms galimybę nežmoniskai elgtis su pareiškėju Lietuvos teritorijoje ir pervežti jį iš savo teritorijos, nepaisydama realaus pavojaus, kad jis patirs 3 straipsnį pažeidžiantį elgesį.
5. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 5 straipsnis dėl to, kad pareiškėjas buvo slapta kalinamas valstybės atsakovės teritorijoje, ir dėl to, kad valstybė atsakovė sudarė JAV valdžios institucijoms sąlygas pervežti pareiškėją iš savo teritorijos, nepaisydama realaus pavojaus, kad jis bus toliau slapta kalinamas.
6. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.
7. *Nusprendžia*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, nes pareiškėjas buvo pervežtas iš valstybės atsakovės teritorijos, nepaisant realaus pavojaus, kad jam akivaizdžiai bus neužtikrintas teisingumas.
8. *Nusprendžia*, kad buvo pažeisti Konvencijos 2 ir 3 straipsniai kartu su Konvencijos šeštojo protokolo 1 straipsniu, nes pareiškėjas buvo pervežtas iš valstybės atsakovės teritorijos, nepaisant realaus pavojaus, kad jam bus įvykdyta mirties bausmė.
9. *Nusprendžia*, kad buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis dėl to, kad pareiškėjas neturėjo veiksmingų teisinės gynybos priemonių, kad galėtų pareikšti skundus pagal Konvencijos 3, 5 ir 8 straipsnius.
10. *Nusprendžia*:
 - a) valstybė atsakovė per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią sprendimas taps galutinis pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, turi sumokėti šias sumas:

SPRENDIMAS AL-HAWSAWI PRIEŠ LIETUVĄ

- i) pareiškėjui – 100 000 EUR (vieną šimtą tūkstančių eurų) neturtinei žalai atlyginti ir bet kokius šiai sumai taikytinus mokesčius;
- ii) organizacijai REDRESS – 30 000 EUR (trisdešimt tūkstančių eurų) bylinėjimosi ir kitoms išlaidoms atlyginti ir bet kokius šiai sumai taikytinus mokesčius;
- b) nuo minėto trijų mėnesių termino pabaigos iki sprendimo įvykdymo dienos per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos Centrinio Banko skolinimo normą, pridedant tris procentinius punktus.

11. *Atmeta* likusią pareiškėjo reikalavimo dėl teisingo atlyginimo dalį.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2024 m. sausio 16 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

Hasan Bakırcı
Kancleris

Arnfinn Bårdsen
Pirmininkas